

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בהר-בחוקותי

מאוצר שיחותנו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
דבי בניהו ושיכר שמואלו שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אוד זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

ספרי שבועות עכשיו על המדף

חג שבועות
עם מגילת רות

יום שבועות
כוונות

ליל שבועות
כוונות

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 📞 02-644-33-00

הסגולה הנפלאה לערב חג השבועות מהגר"ח פלאג'י זיע"א

"ערב שבועות יפריש: צ"א
פרוטות וישלים עד שיעור
ב' פעמים ב"ן [104] [ה]
ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו.
והוא תיקון לעוון אדם
הראשון ועוון העגל ולפגם
הברית והוא סגולה לחשוכי
בנים ומקרב הגאולה."

(ספר 'מעשה הצדקה' דף קט ע"ב)

כל התורה סך 104 ה

רבני ומקובלי הישיבה יזכירו את שמו וב"ב
ביום חג השבועות בציון דוד המלך ע"ה
לאחר קריאת כל התהילים לברכה ישועה והצלחה

ישיבת המקובלים 'נהר שלום'
מיסודו של מו"ר המקובל האלקי ר' מרדכי שרעבי זיע"א

רח' שילה 6 ת.ד. 2822 מיקוד 9102701 ירושלים

טל': 02-624-9000

הלכות שבת

פתיחת ההיכל והוצאת ספר תורה

- א. משה רבנו תיקן להם לישראל שיהו קוראין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי שחרית, כדי שלא יהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה.^א
- ב. קודם הוצאת ספר תורה אומרים פסוקים "אתה הוראת לדעת" לפי שנאמרו על התורה.^ב והם ח' פסוקים כנגד שבעה העולים לס"ת והמפטיר, וביו"ט מדלגין ב' פסוקים, ומתחילין מן יהי ה' אלהינו עמו, ובחול אומר ג' פסוקים בלבד, כנגד ג' העולים. והמוסיפין וגורעין אין להם על מה שיסמוכו.^ג
- ג. מנהג נכון להדביק קלף עם ציור המנורה על דלתות ארון הקודש מבפנים שזה מגן מכל פרענות ומכל גזירות קשות ורעות שלא יבואו.^ד

עיונים והארות

- א. **בן** הוא לשון הרמב"ם (פ"ב מהלכות תפלה ה"א). וברמב"ם כתב ש'משה' תקנהו, ובגמרא בבא קמא (פב.) איתא ש'נביאים' שביניהם תיקנהו. וז"ל הגמ' "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשימות אמרו אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעי' נה, א) הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי, ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה.
- ב. **טור** (סי' רפא), ומנהג ספרד לומר "אתה הראת לדעת" קודם קריאת ספר תורה, לפי שנאמר (דברים ד, לה) על קבלת התורה.
- ג. **בא"ח** (ש"ב פ"ר תולדות אות טו) וכנז' בשלמי ציבור.
- ד. **בענין** צורת המנורה כתב בספר "יראת אל" לרבנו בעל הרוקח זי"ע שכתוב בתוך דבריו: "ואם יצייר בבהכ"נ בארון הקודש יגין בעד גזירה לקהל". וכן שם "והרואה אותו מצוייר בצורת מנורה ימצא חן וחסד בעיני אלקים ואדם", וכן ראיתי בשו"ת צמח צדק (הקדמון סי' ג) שכתב שנהגו כן בכל קהלות ישראל להדביק קלף עם

- ד. נהגו לכבד בפתיחת ההיכל והוצאת הספר תורה מהארון את רב בהכנ"ס או חכם גדול בתורה וכן חתן בתוך ז' ימי המשתה^ה. או אדם שאשתו בחודש התשיעי^ו.
- ה. באופן פתיחת הפרוכת יש נוהגים לפתחו מימין לשמאל. ויש נוהגים לפתוח הפרוכת משמאל לימין^ז, וכן עיקר^ח.

עיונים והארות

כשפותחין הארון ומסירין הפרוכת יש נוהגין שמסירין מצד צפון לדרום והוא הפנייה מצד שמאל לימין ויש אומרים כדרך שבני אדם כותבין והיינו שישלוט בידו הימנית שמצדו יאחז הפרוכת ויגללנה לצד שמאל דוגמא בהליכה עקירת רגל ימין. ולפי מה שכתב ב"י לעיל סימן קכ"ג (ד"ה וכתוב) דנותנין שלום לצד שמאל תחלה ולית ביה משום כל פינות יהיו לצד ימין כיון דאינו פונה לשום צד הכי נמי בפתיחת ופינת פרוכת מצפון לדרום אין קפידא דהא גם כן אינו פונה. עכ"ל.

ובלקט הקמח החדש (ס"ק א) דברוב המקומות נוהגין לגלול הפרוכת מימין לשמאל, כפי דרך הכתיבה שלנו (אם כי לענין נר חנוכה המנהג ברוב המקומות משמאל לימין, וצ"ע), ובדרכי חיים ושלום (אות קצה) שכן נהג הגה"ק ממונקאטש צ"ל, ופשוט שכל שיש איזה סיבה שנוח יותר אם יגללו הפרוכת לצד מסוים יש לעשות כן כי כאמור יש סימוכין לכאן ולכאן. (פסקי תשובות סי' קלד הערה 53)

ח. והטעם הוא שכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין. וכמו שנוהגים בחנוכה. וכפי שפסק מרן השו"ע בהלכות נשיאות כפים (סי' קכח סעי' יז) כשמחזירין פניהם, בין בתחלה בין בסוף, לא יחזירו אלא דרך ימין. וכיוצא בזה כתב בב"י (שם) וז"ל: וראיתי טועים לפרש בלשון זה דהיינו

ציור המנורה על דלתות ארון הקדוש בפנים, שזה מגן מכל פורענות. וע"פ זה כתב בשו"ת משנת יוסף (ח"ד סי' לב) דהנכון לחדש מנהג זה. וכ"כ בפסקי תשובות (או"ח סי' א אות ח). וכן המנהג בישיבתינו הקדושה ששמנו בארון הקודש מבפנים בדלתות הארון למנצח בצורת המנורה וזה דבר חשוב מאד, וכן צריכים לנהוג בכל בתי הכנסת, וראיתי ב"ה בימינו יש מקומות שעשו בדלתות הארון מבחוץ למנצח בצורת המנורה באותיות גדולות מאירות עינים ממחכת בציפי זהב או בחומר אחר וזה דבר טוב מאד אשריהם ואשרי חלקם.

ה. כ"ב האמת ליעקב (הלכות ס"ת אות ו) והגאון החיד"א בלדוד אמת (סי' ד אות ו), ושכ"כ רבנו האר"י בשעה"כ (דף מח ע"ד) והענין הוא כי שגבה מאוד מעלת פתיחת ההיכל וסודותיה והאורות המתגלים על ידה. והוא שע"י פתיחת דלתות ההיכל גורם בקיעת יסוד הבינה וגילוי החסדים ומתגלה היסוד דחכמה הרומז לס"ת ואורו גדול מאוד.

ו. כ"ב החיד"א (עבודת הקודש, אות ז), ומנהג העיר שמי שנכנסה אשתו בחודש הט' לעיבורה, נזהר לעשות החודש ההוא מצות פתיחת ההיכל, והוא מנהג יפה, ויש לו סמך על דרך הסוד. והביאו כה"ח (סי' קלד ס"ק י"ב)

ז. כ"ב הפרישה (סי' קכח סוף אות כג) וז"ל: וגם

1. קודם שמוציאים הס"ת מן ההיכל נוהגים לומר "ברוך שמייה" וכו' כי מתגלה אור גדול ונורא והוא בחי' יסוד דחכמה. ואם נתאחר מלאומרו בשעת הוצאת ספר תורה, יכול לאומרו עד שפותחין הס"ת לקרות בו^ט.

עיונים והארזות

הגוים מצד שמאל לימין וכן פותחין הפרוכת שלפני הארון וכן היה הכהן מטיב ומדליק הנרות עכ"ל. וכאן אכן גילה דעתו להלכה בפירוש, שפותחין משמאל לימין.

ובן פסק בתיקון סופרים איש מצליח וכתב שכן דעת מו"ר מופת הדור.

ט. כן איתא בזוה"ק (ויקהל דף רו ע"א), אמר ר' שמעון כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרי ביה... ואיבעי ליה לבר נש למימר הכי "ברוך שמייה וכו' לטב לחיין ולשלם".

והענין הוא מפורש בשעה"כ (דף מה ע"ב) כי ב' בקיעות הן, כי הבקיעה הא' היא בקיעת היסוד דאימא והחסדים אשר בו אשר מתפשטים בז"א ומלבישים ומקיפים את היסוד דאבא בתוכ' כנודע וע"י בקיעה זו דיסוד דאימא יוצא אור היסוד דאבא מחוץ יסוד דאימא אל תוך גוף ז"א והבקיעה זאת היא ענין פתיחת ההיכל להוציא הס"ת מתוכו כי ההיכל הוא יסוד דאימא אשר בתוכו הס"ת שהוא היסוד דאבא ואח"כ באה הבקיעה הב' והיא בקיעת היסוד דז"א עצמו שיצא האור של היסוד דאבא לחוץ אל יעקב הנתון במקום ההוא כנודע ובקיעה זו היא ענין פתיחת תיק הס"ת עצמו שיתגלה הארת התורה הכתו' בתוכו לחוץ אל כל הקהל כנודע. ואח"כ בעת שקורין בתורה אז הוא יוצא האור שבתוכו לחוץ שהיא התורה עצמה שנקראת אור.

לומר שצריך להחזיר פניהם לצד שמאל ושיבש הוא בידם ואין להם על מה שיסמוכו אבל הדבר פשוט דהיינו לומר שיחזיר פניו לצד ימינו. ומטעם זה כשמוציאין ספר תורה מההיכל להוליכו לתיבה מוליכין אותו דרך צפון וכשמחזירין אותו מהתיבה להיכל מוליכין אותו דרך דרום שההיכל במזרח והתיבה במערב וכשמוציאין אותו מההיכל האוחז אותו מחזיר פניו לתיבה ואחוריו להיכל נמצא שיד ימינו לצד צפון וכשאוחז אותו מהתיבה להוליכו להיכל נמצא שיד ימינו לצד דרום ועל דרך זה מקיפין התיבה בימות החג העומדים במזרח מצפון למערב דרום מזרח לפי שהמקיפים אחוריהם להיכל שהוא במזרח נמצא שיד ימינם לצד צפון והעומדים במערב מקיפים מזרחם למזרח וכו' לפי שאחוריהם למערב נמצא שיד ימינם לצד דרום וכן כתוב בתרומת הדשן (ח"א סימן צח). עכ"ל.

וע"כ נכון יותר לפתוח את הפרוכת ההיכל משמאל לימין כמו בהדלקת נרות חנוכה.

ובן הוא דעת בעל הדרושה (סי' תרנ"א אות א) וז"ל: בתשובת מהרי"ל (סי' מ) כתב בלולב נ"ל להקיף דרך ימין כשמונענין מנענעין למזרח דרום מערב צפון וכו' ודלא כאיכא דמפכי להו ולא ידענא טעמם עכ"ל וכן נוהגים. וטעמא דמהרי"ל הוא דכל פינות שאתה פונה תפנה לצד ימין (יומא נה א) וכן בנר חנוכה אנו מדליקין כסדר כתיבת

ז. מנהג ק"ק בית אל יכב"ץ לומר "ברוך שמייה" דווקא בשחרית.

עיונים והארות

לס"ת, הוא מה טוב ומה נעים בזמן ההוא, שהוא זמן פתיחת תרעי שמייא דרחמי ומעוררין את האהבה לעילא, ולכן טוב שהחזן יברך את העולה המתנדב בעת ההיא. ולכן נהגו להתנדב העולין לס"ת צדקה למנוחת אביהם ואמם, ולכן נהגו לבקש ג"כ מהחזן רחמים בעד או"א של העולה בעת ההיא. אך מורינו הרב האר"י זיע"א היה מפקפק על נוסח ההשכבה שנוהגים לומר העולם, יען שיש בה דברים גדולים וגבוהים מאד שאין ראוי לאומרם אלא על אנשים גדולי המעלות.

גם דע כי טוב שגם העולה בעצמו יבקש רחמים בלחש על עצמו, בלשון קצר וצח אחר שיברך ברכה אחרונה על התורה, בהיות הס"ת פתוח ויד ימינו אוחת בו. ורק בשבת ויו"ט לא ישאל צרכיו, אלא יאמר עוד הפעם בקשת בריך שמייה דמארי עלמא הנז' בזוהר, או תפילת יהא רעוא שאומרים על השלחן. ועוד דע כי בקשה הנז' של בריך שמייה וכו', יש לאמרה גם בחול בשני וחמישי (אולם רבינו בספרו בא"ח ש"ב פר' תולדות אות ט"ו, כתב שאין לאומרו בחול בשני וחמישי. וכן נוהגין למעשה).

י. כתב הכה"ח (סי' קלד ס"ק יא) בענין אמירת בריך שמייה דמארי עלמא וכו' בעת הוצאת ספר תורה משמע בזוהר הקדוש (פרשת ויקהל דף ר"ו ע"א) דזמנו דוקא בשבת ממה שכתב אותו אצל עניני שבת וגם ממה שכתב דמתפתח תרעי שמייא דרחמין וכו' יעו"ש, וכן כתב בשער הכוונות (דף עג ע"ג) דהאר"י ז"ל היה נוהג ונזהר בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ספר תורה מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בספר הזוהר בפרשת ויקהל

וכתב המשנ"ב (סי' קלד ס"ק יג) בשם אחרונים, אם לא אמרו בשעת הוצאה יוכל לאמרו עד שעה שפותחין לקרותו. וכ"כ הכה"ח (סי' קלד ס"ק י"ב).

וכתב שערי אפרים (שער י סעי' א), ואם לא אמר בשעת הוצאה, יאמר אותו כשפותח אותה לפני העם. וכתב ע"ז בפתחי שערים (ס"ק ב) ונראה שכתב כן לפי מה שנוהגין בארץ ישראל להגביה הספר תורה להראות לעם קודם קריאה, אך נראה דגם לדין נמי שפיר דמי לאמרו בשעת הגבהה, שאז העם משתחוים לספר תורה.

וכ"כ בספר עטרת תפארת (כתר מלכות אות ר"ב) וז"ל: והנה לפ"ז מ"ש הזוה"ק מתפתח תרעי שמייא דרחמי הוא על בקיעה הב', כי ידוע ז"א נקרא שמים, ונמצא כי עיקר אמירת הבקשה הנז' צריך לאמרה בעת שהס"ת פתוח, והיינו מעת שפותחין אותו להראותו לקהל להשתחות לו, ולא כאותם שקורין זה הבקשה בעת שמוליכין הס"ת מן ההיכל לבימה, דאותה שעה הס"ת סגור ולא פתוח.

ומדברים אלו תבין כי גם אחר שמניחין הס"ת פתוח על הבימה כאשר קורין בו, כל משך זמן זה הוא מסוגל לבקשת רחמים. ולכן אם יש לאדם איזה בקשה ותפילה יאמר אותה בין גברא לגברא בעוד שהס"ת פתוח, כי בעת שקורין בס"ת א"א לעסוק בדברים אחרים, רק אזניו יהיו אל קריאת התורה שקורא הש"ץ כנודע.

גם מזה תבין כי נדבת הצדקה שמתנדב העולה

עיונים והארות

וכו' כשהיו מוציאים ס"ת מן ההיכל בשבת בשחרית עכ"ל ומוכח דזוקא בשבת היה אומרו רבנו האר"י זצ"ל ולא בחול ותימה על רבנן בתראי הבאים לחלוק על רבנו האר"י ז"ל בפירוש הזהר אשר כל דבריו סו"ד שתנו השערה שער השמים ומי שם פה אשר יאמר כי הוא זה כונת הזהר ובפרט אל המקום אשר דיבר בקדשו האר"י זצ"ל אשר נגלו אליו האלהים ודי בזה ומאי דנהיגי המון ישראל לאומרו אף בחול אין להביא ראיה מזה.

אמנם נראה דלא אתא הרב מהרח"ו זצ"ל לאפוקי מנחת שבת וכזה ראיתי באגרות הרמ"ז ז"ל שנדפס עתה בסי' ט"ו דף י"ד ע"ב שכתב דעיקר אמירת בריך שמיה לאומרו במנחת שבת ע"ש ולחכמי המזע הדבר מבואר דעיקרו במנחת שבת וזה השמיענו הרב מהרח"ו זצ"ל דרבנו האר"י זצ"ל היה אומרו בשחרית שבת וכדמשמע בזהר ודוק. עכ"ל החיד"א.

והבא"ח (ש"ב פר' תולדות אות טו) כתב וצריך כל אדם לומר בריך שמיה דמארי עלמא בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל, בין בשבת בין ביום טוב בין ביוה"כ, ובכסא אליהו כתוב שיאמר אותו גם בר"ה, מפני שגם בר"ח אומרים כתר בקדושת מוסף, ולכן מצי למימר נוסח הגז' בריך כתרך ואתרך, משא"כ בחול אין טעם לאומרו.

ודעת מו"ר מופת הדור דצריך לאומרו בין בשבת ובין ביו"ט בין בשחרית ובין במנחה והאומרו בחול יש לו ע"מ לסמוך וכמ"ש בהליכות עולם (ח"ג פר' תולדות הלכה ו) וז"ל: בעת פתיחת ההיכל בין בשחרית של שבת בין במנחה,

והוא בריך שמיה דמארי עלמא וכו' עכ"ל, וכן כתב בפרי עץ חיים שם, וכן כתב מגן אברהם (ריש סימן רפב), מחזיק ברכה (שם אות ב). מיהו מהר"י צמח בפרי עץ חיים שם כתב דאינו אסור לאומרו גם בחול בשעת הוצאת ספר תורה יעו"ש, וכן כתב אליה רבה (אות ד) על שם סדר היום יעו"ש, וכן כתב השלמי צבור (דף ריד ע"א) יעו"ש, וכן כתב הפרי מגדים (באשל אברהם אות ו), וכתב דכן המנהג לומר אף בחול יעו"ש. ואם כן כיון דליכא איסורא אם אומרו בחול נהרא נהרא ופשטיה. וסיים הכה"ח והמנהג בינינו לאומרו בשבת שחרית ומנחה, וביום טוב וראש השנה ויום הכפורים שחרית. עכ"ל.

והגאון חיד"א במחזיק ברכה (סי' רפב ס"ב) הביא דברי ספר חמד משה שהשיג בזה על הרב מגן אברהם וז"ל החמד משה: לא ידעתי למה כתב ביום שבת דוקא ובהר ויקהל דף ר"ו איתא כד מפקין ס"ת משמע בכל פעם שמוציאין ס"ת לקרות ואף בחול יאמרו כן וכן עמא דבר. עכ"ל. ואחר זמן נדפס ספר נתיב חיים להגאון בעל קרבן נתנאל וראיתי שהקשה כן על הרב מגן אברהם ע"ש.

ואני בעניי אומר, דאין ראיה מספר הזהר הקדוש דהזהר עסוק שם בתפלת שבת כמבואר שם ודף ר"ה א ומאחר דעסיק ואתי בצלותא דשבתא מה יוכיח הוכח מלשון כד מפקין ס"ת וכו' הא בשבת מיירי ומ"ש הרב מגן אברהם משם כתבי האר"י זצ"ל כן הוא האמת שכך כתב הרב מהרח"ו זצ"ל נאמן ביתו בספר הכונות וז"ל: ראיתי למורי ז"ל שהיה נוהג לומר בריך שמיה

ח. איתא בזוה"ק (פר' ויקהל דף רו ע"א) שבשעה שמוציאים הס"ת מהארון נפתחים בשמים שערי רחמים ומעוררים את האהבה למעלה, ומסוגל מאוד שיקובל בקשתו י". וכתבו בספרים שלא ידבר שיחה בטלה ולא יעסוק בצרכי עניניו, בשעה שמוציאין הס"ת, כי הוא בזיון התורה י".

ט. צריכים לעמוד בשעת הוצאת הספר תורה עד שיוליכנו למקומו על הבימה, ויש להזהר בזה מאד י". והעומד מפניה זוכה ליראת שמים י".

עיונים והארות

דברים ושיחה בטלה או יעסוק בצרכי עניניו כי זה היא ביזוי התורה.

והחיד"א בעבודת הקודש (סי' ג אות ז) כתב, אל ידבר בעוד שמוציאין ספר תורה, כי שעה זו הוא שעת רחמים, ויש סוד גדול.

יג. כ"ב השו"ע (יו"ד סי' רפב סעי' ב) וז"ל: הרואה ס"ת כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיעו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם. וכתב בב"ח (או"ח סי' קמו), צריך לעמוד משעת הוצאה עד שיוליכנו למקומו על הבימה, כדאיתא בקידושין (לג:) מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן, ואח"כ יושבין, וחוזרין ועומדין כשמחזירין אותו למקומה.

ובחופת אליהו רבה (שער ג) כתב, "שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם, מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות. וי"א אף מי שרואה ספר תורה ואינו עומד מפניו.

יד. כ"ב בשו"ת דבר יהושע (ח"א סי' פז).

צריך לומר הנוסח בריך שמיה וכו', שנזכר בזוהר (פרשת ויקהל דף רו ע"א), וגם בראש חודש טוב לאומרו בעת פתיחת ההיכל (במקום הנוסח יהי רצון וכו', שמייחסים אותו לבעל חמדת ימים). והאומרים אותו גם בחול בשני ובחמישי, יש להם על מה שיסמוכו.

ומנהג ישיבתנו הקדושה ק"ק חסידים "נהר שלום" מזמן מו"ר הגאון הגדול המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי צוק"ל לומר "ברוך שמיה" אך ורק ביום שב"ק בשחרית ובמנחה, ולא אומרים בר"ח, אפי" שמונהג ק"ק חסידים בית אל לומר בריך שמיה רק בשחרית שבת בלבד ולא במנחת שב"ק ובר"ח.

יא. בצרור החיים (מערכת ש אות קסט) הביא מהרה"ק המקובל ר"ש מאוסטריפאליע זצ"ל, קבלה ממנו ז"ל אשר בשלשה זמנים הללו מסוגל מאוד שיקובל בקשתו, היינו בעת פתיחת ארון הקודש, ובעת הגבה עם הספר תורה, ובעת נשיאת כפים, על כן מי שיש לו איזה בקשה יבקש בעתים הללו, ובטח יקובל תפלתו.

יב. וכ"ב בסדר היום (קריה"ת בשבת, בד"ה אחר שהתפלל), מוציאים ספר תורה... ואל ידבר

י. כאשר מוציאים הספר תורה מן ההיכל, יש ענין גדול וסוד גדול להלביש עליו הרמונים. ובעת שמשמים את הרמונים, יאמר פסוק (שיר השירים ג, יא) "צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו, ביום חתונתו וביום שמחת לבו"^{טו}. יא. צריך ללוות את הס"ת עד התיבה, ולנשקו, ולהסתכל בו מקום שיוכל לקרוא האותיות, ויש בזה תועלת לנשמת האדם^{טז}.

עיונים והארות

דפתיחת שערים גדול ממצות רימונים, אין לבן ולתלמיד לפתוח כשאביו או רבו עושים מצות רימונים אלא אם כן מחלו וכו', וכך הוא לפי דברי האריז"ל דפתיחת שערים הוא גדול מהלבשת רימונים.

טז. כתב בשעה"כ (דף מח ע"ג) ז"ל: מורי היה נוהג לנשק הספר תורה וללוותו לילך אחריו כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו, ואחר כך היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הספר תורה ומראין אותו לקהל כנודע, ואז היה מסתכל באותיות הספר תורה ממש, והיה אומר שעל ידי הסתכלות האדם מקרוב כל כך שיוכל לקרוא האותיות היטב, על ידי זה נמשך אור גדול אל האדם. עכ"ל.

נמצא שעל פי הסוד צריך לפתוח ולהגביה הספר תורה קודם הקריאה, ולא כדעת הרמ"א (סי' קל"ד סעי' ב) שכתב שיש לעשות הגבהה בסוף הקריאה.

וכתב רבנו האריז"ל בפע"ח (דף עב ע"ב ד"ה סוד) ז"ל: וכאשר מוליכין אותו [היינו את ספר התורה] צריך לחבקו להורות שהוא תפארת דז"א, והוא בין תרין דרועין [היינו שתי ידיו של המחבק המושיט שתי ידיו (שהם חסד וגבורה) לאחוז ולחבק הספר תורה] דז"א.

טז. כתב האריז"ל בפרי עץ חיים (דף עב ע"ב) ז"ל: סוד תרין רימונים, כבר נודע כי הז"א שהוא בן אבא ואימא, הוא בחינת התורה שנובלת חכמה של מעלה תורה.

והנה ידוע כי בן היקר ירית תרין עטרין מסטרא דאבא עטרא דחסד, ומסטרא דאמא עטרה דגבורה, וכנגדן אנו משימין על ספר תורה שני רימונים, וכשמשים רימון ורימון יכוין רימון ימין בעטרא דחסד, וברימון שמאל בעטרא דגבורה.

ענין התרין רימונים, כי הנה הספר תורה הוא דיוקנא דז"א, ובצאתו מההיכל הוא כעין יציאות ז"א ממעי אמו, ואז יוצא הארה מז"א שהוא מושפע באותו שעה מן אריך אנפין כתרה של תורה, וכאשר מניחין עליו הרמונים יכוין ב' עיטרין דאבא ואימא, והם רימונים שלו, וחסד כלל ה' חסדים, גבורות כלל ה' גבורות, ואז הוא עת רצון, והמגדל (הבימה) הוא בסוד אדנ"י, וספר תורה בסוד הוי"ה עכ"ל.

ונוכר זה בזוה"ק (פרי פנחס ברעיא מהימנא דף רנו ע"ב) ז"ל: ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה, ומעטרין לספר תורה בכתר דיליה [היינו רימונים], רמז לספר תורה לתפארת שכינתא עטרת תפארת עכ"ל.

וכתב הכה"ח (סי' קל"ד ס"ק יב) שבמקום שנהגו

יב. ישתדל לזכות לקנות הולכת והקמת ספר תורה, ומנהג הספרדים להוציא הספר תורה מההיכל כשהוא פתוח, ומולכים אותו מההיכל לתיבה כדי שכל הציבור יראו הכתב. וכשמגיע הספר תורה לתיבה, מגביהים אותו, ומראים הכתב לכל הציבור י, הכתב.

עיונים והארזות

כמאמר הכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובכן בשיתו כל אלה נגד עיניו יכוף כל איש כאגמון ראשו לפני הספר תורה ויעמוד באימה וביראה, ואזני כל העם יהיו קשובים אל ספר התורה עכ"ל.

ובשערי אפרים (שערי י סעי"ד) כתב, דנוהגים שכל אחד מקרב עצמו קצת לראות הספר תורה משום ברוב עם, וכל המתקרבים נושקים הספר תורה בפה ואומרים ישקני מנשיקות וכו', ואם אין יכול לנשק בפה ינשק ביד. ובסידורים מלגלג על נשיקת היד, וליתא, דכיון שניכר שעושה זה שמנשק בידו במקום שיגע בספר תורה שפיר דמי לעשות כן, שמראה כאילו על ידי הנגיעה בספר תורה נדבק ביד רושם של קדושה ולכך מנשק שם. וכן העולם נוהגין כשממשמשיין ביד בתפילין משום היסח הדעת או כדי לתקנם כשזזו ממקומם נושקים ביד, וענין נשיקה הוא חיבור לטהרה ויש בזה משום חיבוב המצוה עכ"ל.

יז. **עיינן** מ"ש הרמב"ן בפירושו עה"ת (דברים כז, כו) בפסוק ארוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם וז"ל: ולי נראה על החזן שאינו מקים ספר תורה על הצבור להראות כתיבתו לכל, כמ"ש במסכת סופרים (יד, ה) שמגביהים אותו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה לכל האנשים והנשים לראות

והרב חמדת ימים (חלק שבת פרק יב דף עז ע"ג) כתב וז"ל: ועיקר גדול הוא לחבק הספר תורה בשתי זרועותיו ולנשקו נשיקין דרחימו, ולא כמו שנוהגים ליגע ביד ולנשוק היד כי זה מנהג בורות, וחכמי המדע בקל ישכילוהו, כי כן ספירת תפארת הוא ישראל סוד התורה נתון ביד החסד ובין הגבורה מבריה מן הקצה אל הקצה, ולרמז זה יחבקנו גם הוא בזרוע ימין ובזרוע שמאל, ויאמר "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני", ויסמוך "תכבדך כי תחבקנה". ובשעת הנישוק יאמר הפסוק "מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוך אשקך גם לא יבוזו לי".

וראוי לכל חרד לדבר ה', לשית לבבו בשורשי הדברים למעלה, וגם כל העם מורא יעלו על ראשם, כי כאשר מוציאין הספר תורה ומעלין אותו לבימה, יהרהרו בתשובה, וישיתו את לבם כי ספר התורה הוא העד לכל באי עולם, כמו שכתוב (גמ' ע"ז ב.) לעתיד לבוא הקב"ה מביא ספר תורה בחיקו ואומר, כל מי שעוסק בתורה יבוא ויטול שכרו, אוי לאותה בושה לאותם שרפו ידיהם מן התורה ומהמחזיקים בלומדיה, מה יעשו כי יקום אל וכי יפקוד מה ישיבוהו, כי ספר תורה יתבע עלבוננו, כמאמר החסיד, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, וישיתו את לבם בעת ההיא, כי בזכות התורה הוא הקיום, וההעדה שיש לנו בגלות המר הזה כבשה אחת בין שבעים זאבים, וגם קיום כל העולם בכללו תלוי בתורה,

עינים והארות

הכתוב ולכרוע ולומר וזאת התורה אשר שם משה וגו' וכן נוהגים. עכ"ל.

וב"ב בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח דף נב ע"ב) וז"ל: אני ראיתי בעצמי בק"ק בית אל בעיר העתיקה, שהרבנים היו עומדים במקומם על הספסלים, והאוחז בס"ת היה מקיף אותה סביב סביב ובכל הצדדים, שיראו אותה כל הרבנים העומדים במקומם.

וב"ב בנתיבי עם (דף כב) וז"ל: המנהג בירושלים ת"ו שמקיפין בספר תורה פתוח בכל בית כנסת, וגם כשמוציאין שני ספרים המנהג לסבב בשניהם פתוחים, וכתב שם הרב פרי האדמה דלא צריך למיעבד הכי, ובס"ד כתב דאין להשתדל לחוק מנהג זה, אלא הנח להם ומה שירצו יעשו, עכ"ל.

ובתב מו"ר הבא"ח (שם אות טז) וז"ל: והנה בשער הכונות מפורש מנהגו של רבנו האר"י ז"ל בהוצאת ס"ת כך הוא, מנשק הס"ת ומלווהו ללכת אחריו כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו, ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין את הס"ת ומראין אותו לקהל, ואז היה מסתכל באותיות הס"ת ממש, והיה אומר שע"י הסתכלות האדם מקרוב כ"כ שיוכל לקרוא האותיות היטב, עי"ז נמשך אור גדול אל האדם. ואח"כ היה חוזר למקומו הראשון, ויושב שם מיושב עד סיום קריאת הפרשה, ולא כאותם הנוהגים לעמוד בקריאת הס"ת, ע"כ יע"ש.

ובענין החזרת ס"ת - כתב הבא"ח (שם) ופה עירנו בגדאד נוהגין לפתוח הס"ת להראותו לקהל

בעת שמוציאו מן הארגז שבכותל בתוך ההיכל, ופתיחה זו אינה נראית לכל הקהל, ואח"כ מוליכין הס"ת לתיבה אשר באמצע בית הכנסת, ופותחין אותו ומראין לקהל בארבע רוחות התיבה שני פעמים בזא"ז, ואח"כ מניחים אותו על הכסא שבראש התיבה לקרות בו, ואחר שגומרין הקריאה סוגרין התיק, ואין פותחין אותו להראותו לקהל בעת שמוליכין אותו מן התיבה להיכל כמנהג מקומות אחרים שזכר מור"ם ז"ל בהגה"ה. ואני אמרתי מנהג עירנו שלא לפתוח פעם שנית הס"ת כשמחזירין אותו להיכל הוא מנהג יפה ומתוקן ע"פ הסוד, יען כי מפורש בדברי רבנו ז"ל בשער הכונות, דפתיחת הס"ת הוא שיתגלה הארת התורה הכתובה בתוכו לחוץ אל כל הקהל, ואח"כ בעת שקורין בתורה, אז יוצא האור שבתוכו לחוץ שהוא התורה עצמה שנקראת אור. וכתב עוד שם אח"ז וז"ל והנה הארה זו אינה נשארת כך רק לפי שעה, ואח"כ חוזרין ומתעלמים בפנים כמתחילה, ולכן תיכף אחר הקריאה סוגרין הס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל עכ"ל. ולפ"ז נראה מנהג עירנו נכון שסוגרין אותו תיכף אחר הקריאה, ותו אין טעם ראוי לפתיחתו, אחר שעשו בסגירה רמז להתעלמות האורות בפנים. עכ"ל.

אמנם מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"ג פרשת תולדות הלכה ז) כתב דמנהג ארץ ישראל להחזירו מן התיבה כשהוא פתוח. ושם בהערות כתב וז"ל: והנה נשאלתי מאת ידידי הרה"ג המזכה את הרבים רבי אברהם מונסה (נר"ו) [צוק"ל] על אודות מנהגינו להחזיר הס"ת מן התיבה להיכל כשהוא פתוח, שהרה"ג רבי נסים

וטוב שיראה אות הראשונה של שמו"י.

יג. וצריך שכולם ישתחוו לס"ת כשהוא פתוח אפילו נשים וטף, ויאמרו זאת התורה וכו', אל שדי אמת, משה אמת ותורתו אמת. והטעם, כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה, ששם מאיר א"ל שד"י ושם סוד הבינה י"ט.

עיונים והארות

וג"ל שיש טעם למנהגינו שנוהגים גם להחזירו כשהוא פתוח, מפני שכל דבר שבקדושה גם כשמסתלק, עם כל זה נשארת רשימו של האורות במקומו, וכמ"ש בספר שמן ששון וכו', והארת התורה שחופפת על האותיות, נשארת היא באותיות, ואינה זזה משם לעולם, וכל זמן שפותחים הס"ת, היא מאירה לכל המסתכלים באותיות הקדושות, ולכן נכון הוא המנהג שנהגו גם בהחזרת הס"ת להיכל להחזירו כשהוא פתוח, כי גם בחזרה נמשכת הארה קדושה למסתכלים באותיות התורה, מקדושת האותיות שהיא הארת התורה. ע"כ. נמצא שאפילו ע"פ הסוד ראוי להחזיר הס"ת להיכל כשהוא פתוח. וא"כ פשיטא שלא נכון לבטל המנהג. וכבר אמרו ע"ז עושה חדשות בעל מלחמות. וע"ע מש"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ז האו"ח סי' טז בהערה). ע"ש. עכ"ל.

ובכל זאת בישיבתינו הקדושה המנהג להחזיר הס"ת כשהוא סגור ומו"ר ראש ישבתינו היה מקפיד על זה לסוגרו ולא לפתוח וכן נכון הדבר לעשות וכן נהגו רבים ושלמים.

יה. בא"ח (שם) וז"ל: וראיתי בספר אחד שכתוב שם, טוב שישתכל האדם בתיבה שיהא אות ראשון שלה כמו אות ראשון שבשמו.

יט. בא"ח (שם) וז"ל: כשמוציאין ס"ת מן ההיכל, פותחין אותו ומראין אותו לכל הקהל, וצריך

כדורי (גר"ו) ביטל המנהג הזה באיזה בית כנסת, וציוה לעשות כמנהג בגדאד להחזיר הס"ת כשהוא סגור, (וכמ"ש הרהמ"ח כאן). והטעם ע"פ הסוד, שכאשר מוציאים הפ"ת יש גילוי האורות למסתכלים בכתב הס"ת, כמ"ש בשער הכוונות (דף מח ע"ד) בשם האר"י. אבל בחזרת הס"ת שאין הטעם הנ"ל שייך, יש להחזירו כשהוא סגור. והנה אי משום הא לא איריא, שאין ראוי לבטל מנהגים בשביל כך, כי לא נאמרו דברים אלו אלא למצניעיהם, והרי האשכנזים נוהגים להראות כתב הס"ת רק "לאחר" קריאת הס"ת, וכמ"ש הרמ"א בהגה (סי' קלג ס"ב), וכתב הב"ח שכן עיקר. וכ"כ בשירי כנה"ג (הגב"י אות ב), שמנהג נכון הוא, מפני שהמון העם חושבים שראיית הס"ת כשהוא פתוח עדיפא מן הקריאה, לכן כדי שיתעכבו שם כדי לראות הס"ת ישמעו הקריאה בס"ת ואח"כ מראים כתב הס"ת לעם. וכ"כ הרב אמת ליעקב אלגאזי (דף י ע"ב, אות ב) ומרן החיד"א בס' לדוד אמת שם, ובספר בית עובד. ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סוף סי' י) כתב שמנהג זה מוכח בש"ס, אבל טוב לעשות כן ב' פעמים לפני קריאת הס"ת ולאחריה. ע"ש. ועי' למרן החיד"א בספר כנר לאדן (סי' ה), והובא בדברינו לקמן פרשת ויצא אות ב). ושור"ר בשו"ת ישכיל עבדי חלק ח (סי' כד אות ה), שהביא דברי הרהמ"ח שמנהגם להחזיר הס"ת כשהוא סגור, ע"פ הטעם הנ"ל ע"ד הסוד, וכתב,

יד. בהסתכלות בס"ת ילבש חרדה ובושה על פגם העיניים, ויעשה תשובה, כדי שיסתכל בהס"ת, שהוא תיקון לפגם העינים אחר התשובה, שלא יפגום בעיניו, בין בהסתכלות בין בגאווה בעיניים רמות שמסלק את השכינה, ואחר כך ישא עיניו להביט בס"ת ואז ראייתו והבטתו בס"ת ודאי היא שתרחס^י.

עיונים והארות

על אדונו שאינו יכול להסתכל בפניו כי אם עיניו למטה, כי אם ראה יראה אותו וידבר בעיניו הנשואות לו כמה הוא חצוף, ואפילו משה רבנו ע"ה "ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים" אין ירא אלא מהחטא, שנתירא מרע"ה שמא יש בידו עון אשר חטא, ואיך ישא עיניו ויביט אל האלקים, שאין מן הראוי להסתכל בו, עד שקראו הקב"ה ודבר עמו, וכן יהרהר בתשובה על פגם שפגם בעיניו עילאין, ולא נתבייש מהם, ולכן עתה יעשה תשובה גמורה שלא יפגום בעיניו, או בהסתכלות או בגאווה בעיניים רמות שמסלק את השכינה, ואחר כך ישא עיניו להביט בס"ת באימה בחרדה אחר הרהורי התשובה הגמורה, ואז ראייתו והבטתו בס"ת כדאי היא שתרחס^י. גם בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ח אמ"ב) כתב "כי תיקון העיניים בהיות האדם מסתכל בהם לקרות בתורה, בפרט בתורה שבכתב ובפרט מן הפרט כשעולה לקרות בס"ת בבית הכנסת". והביא דבריו הגאון הגדול משגיח דישיבת פורת יוסף גאולה כמוה"ר אורי כהן שליט"א בספרו "למען שכינתך" (ח"א פרק ה הלכה פב) עיין עליו.

שכולם ישתחוו לס"ת כשהוא פתוח אפילו נשים וטף, ויאמרו זאת התורה וכו', אל שדי אמת, משה אמת ותורתו אמת. והטעם, כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה, ששם מאיר א"ל שד"י ושם סוד הבינה, שה"ס שם אהי"ה שמספרו כ"א. וכ"א פעמים אהי"ה עולה מספר אמת, ולכן משה שנתנה תורה על ידו ונקראת על שמו, הנה מספר שמו עולה א"ל שד"י. ואם האדם עומד במקום שאינו יכול להפסיק בדיבור, ישתחוה בלבד. וכו' ומצאתי כתוב שבשבת בשחרית, ישתחוה לס"ת שבעה השתחויות כנגד העולין, וכן כל זמן יהיו ההשתחויות כנגד העולין לס"ת, ונכון הוא. עכ"ל.

ג. כ"ב בספר דבר בעתו להגה"ק ר' מרדכי ששון זצ"ל (הנהגות יום ש"ק) וז"ל "בהסתכלו בס"ת ילבש חרדה מה שפגם בעיניים רמות ובהילוכו אחר עיניו, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ועתיד ליתן דין וחשבון על שהחשיך עיני הנשמה, ועתה כשרואה הס"ת ילבש חרדה ובושה ויעשה תשובה, כדי שיסתכל בהס"ת שהוא תיקון לפגם העיניים אחר שעשה תשובה, ואם לא יהרהר ועשה תשובה, איך ישא עיניו להביט בס"ת שהוא כמו עז פנים, כעבד שסרח

מאמרי הזוה"ק

פרשת בהר

מעלת שנת השמיטה ושמירתה

כאשר עם ישראל נכנסו לארץ ישראל ובנו את בית המקדש והקריבו קרבנות היה נחת רוח גדול לשכינה והיה לה עילוי ויהוד שלם כמו בשבת

בהר דף קח ע"א

תָּא חוּי, כִּיּוֹן דְּעָאֵלוּ יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא, לָא אֲשַׁתְּכַחוּ בְּהַ דִּינִין
 תְּתַתְּיִין בא וראה, כיון שנכנסו ישראל לארץ ובנו את בית המקדש, לא היו נמצאים בה
 דינים תחתונים, שהם כחות הקליפות והחיצונים, וּבְנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל תְּתַתְּיִין בְּהַ
 בְּנִיחָא, עַל כְּנַפֵּי דְכְרוּבִים והמלכות שהיא השכינה היתה במנוחה על כנפי
 הכרובים. כְּמַה דְּאִתְמַר כמו שלמדנו, דְּכַתִּיב, (ישעיה א, כא) צֶדֶק יִלִּין בְּהַ
 צדק היא המלכות שהיתה לנה בבית המקדש. כְּדִין תְּתַתְּיִין לָהּ נִיחָא מְכַלָּא ואז
 היתה לה מנוחה מכל החיצונים. דְּהָא יִשְׂרָאֵל לָא נִיחָא, עַד דְּמִקְרִבִי
 קְרַבְנָא דְכִין הָעֲרַבִים היות ועם ישראל לא היו ישנים עד שהיו מקריבים את קרבן
 תמיד של בין הערבים, וְאִסְתְּלִיקוּ דִּינִין. וְעוֹלָה תְּתַתְּיִין אֶתְוֹקֵר עַל מְדַבְּחָא
 ועל ידי זה מסתלקים כל הדינים, והעולה היתה נשרפת על המזבח, וְכִדִּין תְּתַתְּיִין לָהּ
 נִיחָא מְכַלָּא, וְלָא אֲשַׁתְּכַח אֶלָּא אֶתְתָּא כְּבַעֲלָהּ ואז היה לשכינה נחת

מכל הדינים, ולא היה נמצא אלא אשה בבעלה, כלומר זו"ן היו ביחוד פב"פ, **הָרָא הוּא דְבַתִּיב** וזה שכתוב **פִּי תְבֹאוּ וְגו' וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ, נִיחָא וְדָאי** היינו המלכות שנקראת ארץ תשבות ותנוח, ביחוד עם ז"א. ואז (ויקרא כה, ו) **וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לַיהוָה, שַׁבַּת לַיהוָה מִמֶּשׁ** [א] כי גם בחול היתה ביחוד שלם כמו בשבת

ממש.

עיונים והארות

ובעניין מידת הבטחון, איתא בגמרא (גדרים מט:), מעשה באשתו של רבי יהודה בר אילעאי שיצאה פעם וקנתה צמר בשוק, ועשתה ממנו גלימה חשובה. היות וזו הייתה הגלימה היחידה שברשותם, עשו הם חלוקה ביניהם, וכאשר הייתה היא יוצאת לשוק – הייתה מתכסת בה, וכאשר רבי יהודה היה יוצא להתפלל – היה הוא מתכסה בה ומתפלל. וכאשר היה מתכסה בה, היה מברך: "ברוך שעטני מעיל".

פעם אחת גזר רבן שמעון בן גמליאל תענית, ורבי יהודה לא הגיע לבית שנאספו שם החכמים לתענית. אמרו הנוכחים לרבן שמעון בן גמליאל, כי רבי יהודה לא הגיע – לפי שאין לו בגד להתכסות בו. שלח רשב"ג לרבי יהודה בגד, אך הוא סירב לקבלו. כשביקש רבי יהודה להסביר לשלוחיו של הנשיא מדוע הוא מסרב ליטול ממנו את הבגד, הגביה את המחצלת שעליה ישב, ונעשה נס ונתמלא כל אותו המקום במטבעות של זהב. ואז הוא אמר להם: ראו את העושר שיש לי כאן? הרי אם הייתי רוצה, בוודאי שהייתי יכול לקנות לעצמי חלוק, אלא שאין רצוני ליהנות מהעולם הזה כלל, ולפיכך אני מסרב גם ליהנות מהמעיל ששלח לי.

מכך למדים אנו את מדת בטחונו של רבי יהודה אשר היתה נטועה בו בכל חושיו, עד כדי שידע כי

[א] "ושבתה הארץ שבת לה" כותב הרב בלי יקר: טעם מצוה זו להשריש האמונה בעם ישראל, כי חשש הקב"ה, פן בבואם לארץ ישראל יתעסקו בעבודת האדמה וישכחו את ה' ויסירו בטחונם ממנו, ויחשבו כי כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה, והם הבעלים ואין זולתם. על כן הוציאים השם יתברך ממנהג הטבע, כי דרך אומות העולם לעשות בשש שנים – שתי שנים זרע, ואחת בור, כדי לא להכחיש כוחה של האדמה. והקב"ה אומר שש שנים תורע שדך, מידי שנה בשנה, ואני מבטיחך לתת כוחה בכל שנה. ומלבד זאת, בשנה הששית – וציותי את ברכתי וכו' ועשת את התבואה לשלש השנים. ועי' כל המופתים הללו תדע, כי לי הארץ. ועל ידי זה יהיו עיניך נשואות אל ה' תמיד ותבטח בו יתברך. ע"כ.

ומעשה בר' זושא מאנפולי שבכל יום בעת שהיה אומר – ר' זושא רעב, היו מכניסים לו אוכל. פעם אחת אמר לעצמו אותו אחד שהיה דואג כל יום לעמוד ליד הפתח עם האוכל – אני רוצה לראות, לא אביא לו אוכל יום אחד ונראה מה יהיה, וכך עשה. למחרת שאל מה נעשה ואמרו לו ראה פלא אתמול היה יהודי אחד שהיו לו צרות וקבל על עצמו שאם יסתדר לו מה שרוצה יתן לרב זושא אוכל וכך היה. הנה מן השמים דאגו לו, כי מה שצריך האדם לקבל יקבל.

עיונים והארות

בעת שיריים את השטיח, ללא ספק יימצאו שם מטבעות כמדידת בטחוננו.

עוד אמרו בגמרא (בבא מציעא מב.): תנו רבנן: ההולך למוד את גרנו, אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד, אומר: ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואחר כך בירך – הרי זו תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים כח, ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמיתך.

ואף כי למעשה, הרי זה נס גמור – למעלה מן הטבע, מכל מקום מצווה הוא לברך ולהתפלל על כך, ואין בזה משום ברכה לבטלה. הרי לנו, כי האדם מצווה להאמין ולבטוח כל כך, עד שיהא בטוח בנס שייעשה לו. ועיין בדברי חמודות על הרא"ש (ברכות פ"ט אות נט) הכותב, כי המודד גרנו – בטוח הוא שיארע לו נס גלוי ושינוי הטבע, ועל כך הוא מודה לה'.

ובגמרא (תענית כד:) מסופר עוד: אמר רב יהודה אמר רב, בכל יום ויום בחייו של רבי חנינא בן דוסא, הייתה בת קול יוצאת מן השמים ואומרת: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, ואילו הוא – אין לו אפילו לחם בביתו, ודיו בקב אחד של חרובים בלבד, ממנו התקיים מערב שבת לערב שבת.

ומעשה באשתו של רבי חנינא בן דוסא, שהייתה רגילה מפני הבושה, להסיק את התנור בכל ערב שבת אע"פ שלא היה לה מה לאפות, והייתה משליכה לתוכו חומר מעלה עשן בכדי שהשכנים יחשבו כי היא אופה לחם לכבוד שבת.

הייתה לה שכנה רעה, שאמרה לעצמה: הלוא אני יודעת כי אין לאנשים האלו כלום בבית, וא"כ מהו כל העשן הזה העולה מתנורם? הלכה ודפקה בדלת, ראתה אותה אשתו של רבי חנינא,

והתביישה מכך שכעת יפורסם ברבים כי לא היה לה כלום בתנור, ומיד ברחו לחדר צדדי. נכנסה השכנה לבית, וראתה את התנור שהוא מלא בלחמים, ואף קערת הבעק מלאה עיסה. מיד זעקה לה השכנה: הרבנית! הביאי מהר מרדה לרדות את הלחם, כי לחמך עומד להישרף. באה אשתו של רבי חנינא ואמרה: אכן, אף אני לכך נכנסתי לחדר הפנימי, בכדי להביא את המרדה.

שנו חכמים, כי היא אכן לא אמרה זאת כאמתלא בלבד להינצל מן הבושה, אלא אף היא באמת הלכה להביא מרדה, מפני שהיתה רגילה בניסים, והאמינה שהתנור יתמלא בלחם.

הנה, גם במעשה זה רואים, כי אותה צדקנית הייתה בטוחה שהקב"ה יעשה לה נס שלא תתבייש, עד שהלכה להביא את המרדה בכדי להוציא לחם.

ובמדרת הביטחון יש תנאי גדול, והוא: שלא יסמוך האדם על עצמו כלל, אלא ישים כל בטחונו בהשם יתברך.

דבר זה אנו למדים ממה שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני, שמואל ב' רמז קסג): ארבעה מלכים, מה שתבע זה לא תבע זה. ואלו הם: דוד, ואסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר (תהלים יח, לח): ארדוף אויבי ואשיגם וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני עושה כן! שנאמר (שמואל א' ל, יז): ויכם דוד מהנשף ועד הערב. עמד אסא ואמר: אין בי כח להרוג, אלא אני רודף ואתה עושה. אמר הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (דברי הימים ב' יד, יב): וירדפם אסא והעם אשר עמו וגו'. 'כי נשברו לפני אסא' לא כתוב כאן, אלא 'כי נשברו לפני ה'". עמד יהושפט ואמר: אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף, אלא הריני אומר שירה ואתה עושה. אמר לו הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (דברי הימים ב' כ, כב): ובעת החלו ברנה נתן ה' מארבים. עמד חזקיהו ואמר: אין בי כח לא להרוג ולא

עינים והארות

לרדוף ולא לומר שירה, אלא הריני ישן במיטתי ואתה עושה. אמר לו הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (מלכים ב' יט, לה): ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור.

הנה, חזקיהו מלמד אותנו, כי הבטחון של האדם צריך להגיע עד למצב של – "הריני ישן על מיטתי". כלומר, אין אני יודע דבר, ולבי בטוח בך יתברך הדואג לצרכי. וכך צריך האדם להשריש לעצמו, שאינו יכול להועיל כלום לעצמו, והכל הוא רק מאת השם יתברך.

"ועשת את התבואה לשלש השנים" מבאר הרב בעל ה'כלי יקר', על פי הכתוב (להלן כו, ה): ואכלתם לחמכם לשובע, שם הברכה היא שיאכלו מעט ויתברך האוכל במעיהם. נמצא אפוא, כי עם ישראל צריך לבטוח בהשם יתברך שכמות האוכל המספיקה לשנה – תספיק לשלש שנים, ועל סמך בטחון זה, לא יחרוש ולא יזרע בשנה השביעית, ויעמוד בניסיון במשך כל השנה, כאשר הוא רואה שהשדה כביכול הולכת לאיבוד, כי כל אדם יכול לבוא בזאת השנה ולקחת כאות נפשו מהשדה.

וכפי שראינו בירידת המן (שמות טו, יז): וילקטו המרבה והממעט וכו' ולא העדיף המרבה והמעט לא החסיר. ופירש רש"י, שיש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט ובאו לביתם ומצאו עומר לגולגולת. ומכאן אנחנו למדים, כי הכמות אינה כלום, וכל אדם מקבל מה שצריך לקבל כפי מה שנגזר עליו.

מעשה בעני אחד שהיה הולך בדרכו ונושא עליו משא כבד, ראה אותו עשיר בעל עגלה שעבר בדרך, והזמין אותו שיעלה לעגלה ויניח המשא בעגלה, וכן היה. אמנם, העני עדיין המשך החזיק את הסחורה עליו. משראה אותו העשיר, שאלו: מדוע אתה מחזיק עליך את הסחורה? הנח אותה על קרקע העגלה וירווח לך! ענה ההלך: וכי לא די בכך שהעמדת לרשותי את העגלה שתסחוב אותי, איני

רוצה להטריח שתסחוב גם את הסחורה. אמר לו העשיר: טיפש שכמותך! כל עוד העגלה סוחבת אותך, הרי היא סוחבת גם את מה שאתה מחזיק, ומה לי אם תניחנה עליך או על העגלה?! כך הוא האדם אשר חושב להטיל על עצמו את צרכיו ופרנסתו, הלא ידע ויבין, כי הקב"ה שמחזיק את האדם ואת כל העולם ומחיה אותו בכל רגע, בוודאי דואג הוא גם ל"משא" שלו – לפרנסתו ולכל צרכיו.

ובידוע המעשה באדם שהיה לו חמור והיה מתפרנס ממנו, ושמע מהאלשיך הקדוש שצריך לבטוח בה' וללמוד תורה, עזב את החמור ולמד, ובאו גנבים וגנבו את החמור וכו' ואח"כ מצאו אוצר ושמנו על החמור להוליך, ובדרך מתו שניהם היות ושמנו אחד לשני רעל והשני חפר בור לחבירו, והחמור חזר לבעליו עם כל הרכוש.

ומספר הגה"ק בעל היכל הברכה מקאמאראנא זי"ע, (פרשת ואתחנן דף לה): ששמע בעצמו מפי קדשו של הרבי ר' זושא זי"ע, שבזמן עניותו של הר"ר זושא זי"ע היה משמש בעיר אוסטראה, והיה דרכו בקודש שהתענה שנים ושלשה ימים רצופים, ואח"כ היה הולך לבקש מאיזה בעלי-הבית שיתן לו לחם להשיב נפשו.

פעם אחת אמר הרבי ר' זושא זי"ע בלבו, שלילך ולבקש לחם הוי חסרון באמונה. ולכן קיבל על עצמו שמעתה יבטח באלהיו באמונה שלימה ולא יבקש מאדם כלום. וכן עשה, שלאחר שהתענה שלשה ימים כדרכו, לא ביקש משום אדם כלום, ולא היה מי שיתן לו שום דבר. ונעשה מזה רעש גדול בשמים, כי אף שהיו שם אנשים כשרים הרבה (העיר אוסטראה בימים ההם היתה עיר מלאה חסידים ואנשי מעשה), מ"מ לא היה מי שראוי שתודמן לפניו מצוה גדולה כזו לקיים נפש קדוש זה. ומשלא בא איש לעזרתו עשה לו הקב"ה נס, וברא שני "מעיינות" בפיו, אחד הוציא דבש ואחד הוציא חלב, ושלשה

ר' אלעזר דורש ומבאר את ענין השמיטה בכך שעבד עברי יוצא לחרות בשנה השביעית שהיא כנגד המלכות, משום מצות המילה שיש בו ובכך ששומר על קדושתו

תו פֶּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר, עוד פתח ר' אלעזר לבאר ולפרש ענין השמיטה (שמות כא, יב) **כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וְגו'. בְּגֵן דְּכָל פֶּר יִשְׂרָאֵל דְּאִתְּנָזַר, דְּאִית בֵּיהּ רְשִׁימָא קְדִישָׁא** הסיבה לכך שהעבד עברי עובד שש שנים בדווקא היא משום שכל בן ישראל שעשה ברית מילה ויש בו את הרושם הקדוש כי מתגלה בו סוד היסוד והמלכות ע"י המילה והפריעה, **אִית לִיהּ נִיחָא בְּשִׁמְטָה** יש לו מנוחה בשמיטה שהיא בחינת המלכות הנקראת בת שבע שכוללת בה כל הו"ק. **דִּיחָא דִּילִיהּ הוּא תְּהוּא שְׁמִטָה, לְנִיחָא בֵּיהּ** שהרי שלו היא אותה השמיטה כדי שינוח בה והיינו משום שמי ששומר בריתו הוא בחינת היסוד והשמיטה היא בבחינת המלכות ויש לו ייחוד עם המלכות. **וְדָא אֶקְרִי** וזה הדבר שנקרא (ויקרא כה, ו) **שֵׁבֶת הָאָרֶץ,**

עיונים והארות

לא להפסיק כלל. רק כשהאדם נופל ממדרגתו, ואין לו בטחון בבורא ב"ה, אז בזה גופא מפסיק הוא את השפע, ואז צריך השי"ת לצוות מחדש על השפע כמו מתחילת הבריאה. וזה שמלמדת התורה שאם יבטח האדם בה' ולא ישאל כלל מה יאכל, לא יחסר כל טוב. אך גם אם "תאמרו מה נאכל", ועי"ז תגרמו ח"ו שתפסיקו השפע, הבטיחה התוה"ק ש"וצייתי את ברכתי לכם", היינו שיחדש השי"ת את השפע בברכתו, פי' יצטרכו ציווי מיוחד עכתדה"ק. והוא כעין עובדא הנ"ל, שבעת שלא שאל הר"ר זושא זי"ע "מה אוכל", נמשך אליו השפע מן השמים בלי הפסק כלל.

חדשים היה ניזון מזה. אחר עבור שלשה חדשים, בא אליו איש אחד ואמר לו "זושא, קח לך ששה גראשין וקנה לך לחם", ומיד ברגע ההוא נפסק שפע החלב ודבש. כך סיפר הצדיק למורי'חמי (הוא הרה"ק מהרא"מ מפנינשטוב זי"ע). "הרי תראה אחי, שנוח לפני הש"י לשנות סדרי בראשית מלידתן דורון וזכות מצוה למי שלא זכה וראוי לזה".

והנה ידוע מה שאיתא בנועם אלימלך בשם אחיו הרה"ק הר"ר זושא זי"ע עה"פ (ויקרא כה, כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעת וגו' וצייתי את ברכתי לכם. שכשברא השי"ת העולם ברא בו צינורות המושכים שפע לצרכי בני אדם, ובאופן שדרך השפע

וְדָאֵי חִירוֹ אֵית בָּהּ, נִיּוּחָא בָּהּ, וְדָאֵי חִירוֹת יֵשׁ בַּהּ וּמְנוּחָה יֵשׁ בַּהּ לַעַם הַקּוֹדֵשׁ כִּי נִדְחִים מִמִּנְהָ הַחִיצוֹנִים, בְּמָה דְשִׁבְתָּ נִיּוּחָא הוּא דְכֻלָּא, תְּכִי נָמִי שְׂמַטָּה נִיּוּחָא דְכֻלָּא כְּמוֹ שֶׁהִשְׁבַּת בַּחֲנִינָא מַלְכוּתָא הִיא מְנוּחָה לְכוּלָּם כִּיּוֹן שְׁעוּלִים בַּהּ לְאַצִּילוֹת גַּם שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁהִיא בַּחֲנִינָא מַלְכוּתָא וְהִיא מֵתַעֲלָה לְאַצִּילוֹת הִיא מְנוּחָה לְכוּלָּם, נִיּוּחָא הוּא דְרוּחָא וְגוֹפָא מְנוּחָה הִיא מֵצֵד הַרוּחַ וּמֵצֵד הַגּוּף שֶׁהֵם סוּד פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת עוֹלְמוֹת בִּי"ע כִּי עֵתָה יֵשׁ עֲלֶיהָ גְדוּלָה לְמַלְכוּתָא וְאֵז כָּל בִּי"ע בְּנַחַת וּשְׂמַחָה.

שתי מנוחות שמיטה ויובל וכנגדן ה' ראשונה וה' אחרונה שבשם הוי"ה

תָּא חֲוִי, ה' נִיּוּחָא הוּא דְעֻלָּאֵי וְתַתָּאֵי בַּא וְרָאָה, כִּי אוֹת ה' הִיא מְנוּחָה שֶׁל הַעֲלִיּוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים, כִּי אֵין טְרַחָא לְבִטָּא אוֹתָהּ מִשָּׂא"כ בְּשַׂר הַאֲוִתִּיּוֹת. בְּגִין כְּךָ, ה' עֻלָּאָה, ה' תַּתָּאָה, נִיּוּחָא דְעֻלָּאֵין, נִיּוּחָא דְתַתָּאֵין בְּשִׁבִּיל זֶה ה' הַרְאִישׁוֹנָה דְשֵׁם הַוִּי"ה שְׁבִינָה, וְה' הַאֲחֵרוֹנָה שְׁבִמְלָכוּתָא, הֵן מְנוּחַת הַעֲלִיּוֹנִים וּמְנוּחַת הַתַּחְתּוֹנִים, כִּי ה' דְּבִינָה הִיא מְנוּחַת הַעֲלִיּוֹנִים, וְה' דְּמַלְכוּתָא הִיא מְנוּחַת הַתַּחְתּוֹנִים. ה' עֻלָּאָה, שְׁבַע שָׁנִים שְׁבַע פְּעָמִים ה' הַרְאִישׁוֹנָה דְּבִינָה, הִיא סוּד שְׁבַע שָׁנִים שְׁבַע פְּעָמִים שֶׁהוּא הַיּוֹבֵל כְּנֶגֶד הַמ"ט שְׁעָרֵי בִּינָה. ה' תַּתָּאָה, שְׁבַע שָׁנִים בְּלַחֲוֹדֵייהוּ ה' הַאֲחֵרוֹנָה דְּמַלְכוּתָא, הִיא סוּד שְׁבַע שָׁנִים שֶׁל שְׂמִטָּה לְבַדָּה. וּמִפְּרָשׁ דָּא שְׂמִטָּה, וְדָא יּוֹבְלָא הִיא הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁהִיא הַמַּלְכוּת נִקְרָאת שְׂמִטָּה, וְה' הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁהִיא הַבִּינָה נִקְרָאת יּוֹבֵל.

וְכַד מְסַתְּפְלִין מְלִי, כֻּלָּא חָד וְכַאֲשֶׁר מְסַתְּכִלִים בְּדַבְרֵים, הַכֵּל עֵינִין אַחַד. כִּי ה' הַרְאִישׁוֹנָה וְה' הַאֲחֵרוֹנָה הֵן שׁוֹת בְּהוֹכַרְתָּן וּבִצְוֹרְתָּן, מִפְּנֵי שֶׁכַּח הַבִּינָה דְּהֵינּוּ הַמוֹחִין שְׁבִבִינָה הֵם מְאִירִים בְּמַלְכוּתָא, וְגַם הַשְּׂמִטָּה הִיא עֵנֵף הַיּוֹבֵל, לְכֵן יֵשׁ גַּם בְּשְׂמִיטָה שֶׁהִיא הַמַּלְכוּת

חירות כמו ביובל שהיא הבינה. **בְּגֵיז בְּכָךְ וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ, בְּתֵהוּא נְיִיחָא דְאָרְעָא, אֲצַמְרִיכוּ עַבְדֵינִי נְיִיחָא** ולכך כתוב ושבתה הארץ, דהיינו כי במנוחת הארץ שבמלכות צריכים העבדים להיות במנוחה כשיוצאים לחירות, כי משעה שנמכר לעבד ירד ממדרגת זעיר אנפין למדרגת המלכות, לכן אין לו דרך לצאת לחירות אלא על ידה. **וּבְגֵיז בְּכָךְ** ולכן כתוב, **וּבְשָׁבִיעִית יֵצֵא לְחַפְשֵׁי חָנָם** ויכול עתה לקיים את כל המצוות כשאר כל ישראל כי יצא מתחת רשות הקלי'.¹

שנת השמיטה בחינת המלכות שאין לה מעצמה כלום בין העניים אין להם מעצמם כלום ולכן בשביעית הכל הפקר לתת שפע לעניים כמו שהמלכות מתעלה ויש לה שפע

שם דף קח ע"ב

יֵשׁ שְׁנַיִם תְּזַרְעֶנּוּ שְׂדֵךְ ושש שנים תזמור כרמך **וְגו', וּבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁבֶת שֶׁבֶתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שֶׁבֶת לַיִ' [ב].** (ויקרא כה, ד) **וְהָא אֲוֹקְמוֹתָ** וכבר ביארנו זה, **דְּבִתִּיב,** (שמות כג, יא) **וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמַטְנָה**

עיונים והארות

האדם (בראשית ג, יז): ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך וכו', בזעת אפך תאכל לחם. ומאז, אם האדם לא יחרוש, או לא יזרע, ולא יקצור – לא יהיה לו מה לאכול.

ומכיוון שכן, ציוותה התורה דינים ואזהרות, מתי מותר לעבוד ומתי אסור: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי תשבות, שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. אבל קודם החטא, היה אפשר שיהיה שבת שבתון תמיד, כי הרי לא היה צורך בעבודה לעולם.

[ב] הגאון רבי יוסף צבי הלוי, אב"ד יפו, ביאר זאת בספרו "תורת השביעית" (בהקדמה), על פי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין נט:): כי קודם שחטא אדם הראשון באכילה מעץ הדעת היה העולם בבחינת "טוב מאד", ואז לא היה צורך בשום עבודה גופנית, כי הכל היה מוכן בשביל האדם. וכמו שאמרו (שם) שהיו מלאכי השרת צולין לו בשר ונותנים לו גלוסקאות [עוגות], והיה העולם בבחינת "שבת שבתון", עד שלא היה שום צורך בעבודת האדם במציאות ההיא.

ברם, לאחר חטאו של אדם הראשון, נעשתה מהפכה בעולם – נתקלה האדמה ונתקלל

עיונים והארות

תעבדו - לא יהיה לכם מה לאכול. אבל, עליכם לדעת, כי רק "שש שנים תורע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה", ואז יהיה לך מה לאכול. אולם "בשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה", בשנה זו חייבים אתם להשבות את האדמה.

ומה שאמר הכתוב "שבת שבתון", ביאר בעל "תורת השביעית" (שם) על פי מאמר חז"ל (שבת קיח): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים, שנאמר: כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' והביאותים אל הר קדשי". ולכאורה יש להבין: מדוע אמרו שתי שבתות בדוקא? והלא אדרבה, בגמרא (שם) מצינו שאמר ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן: "כל המשמר שבת כהלכתו - אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש, מוחלין לו". ותמה על כך הט"ז (אורח חיים רמב, א): ממה נפשך, אם לא עשה תשובה - מה תועיל לו שמירת שבת, ואם עשה תשובה - מדוע זקוק הוא לשבת שתכפר גם היא עבורו? ותיריך הט"ז, כי המדובר באדם שעשה תשובה, אלא שלא על כל העבירות מועילה תשובה לבדה, כפי שמצינו בחז"ל, שאם עבר על כריתות ומיתות בית דין - תשובה תולה ומיתה ממקת. ועל-כך חידש רבי יוחנן, שאם מלבד התשובה מקפיד הוא גם על שמירת שבת כהלכתה, אזי תועיל התשובה שתהיה לו מחילה גמורה גם על עבירות אלו.

והנה, בדומה לעניינו של היחיד - כך הוא עניינם של כלל עם ישראל. שכן בגמרא (סנהדרין צז): אמרו: "אמר ר' אליעזר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין". ואף כאן יש לומר, כי מכיוון שישנם עבירות אשר עליהן לא תועיל התשובה לבדה, לכן נחוץ לצרף עמה גם את שמירת השבת, ובזכותה ימחל הקב"ה על כל העבירות של כלל ישראל, ואז יזכו לגאולה השלימה. מכל מקום

ובך יהיה לעתיד לבוא, כאשר זוהמת הנחש תעבור מן העולם, שאז יחזור העולם להיות כפי שהיה קודם החטא, ולא יהיה עוד צורך בעבודת השדה או בשאר עבודות. ועל כך אנו מבקשים (בברכת המזון): "הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו שבת". וכמו שאמרו חז"ל (שבת ל): "עתידה ארץ ישראל להוציא גלוסקאות וכלי מילת", שכן לעתיד לבוא ישוב העולם לקדמותו, כפי שהיה לפני החטא.

ואכן, כבר היה זמן שבו פסקה זוהמת הנחש והחטא הקדמון. היה זה כאשר עמדו ישראל על הר סיני, כפי שאמרו חז"ל (שבת קמו). שאז פסקה זוהמתו. ואם כן, צריך היה להיות מיד כמו שהיה קודם החטא, שלא יצטרך האדם לעשות שום עבודה, אלא יהיה הכל מוכן ומזומן בשבילו. אולם מכיוון שחטאו בעגל, שוב חזר הקלקול הקודם, ושבה זוהמת הנחש להטיל את ארסה, ומני אז צריך האדם לעמול על לחמו בזיעת אפו.

אולם, בפרק הזמן שבין עמדם למרגלות הר סיני לבין חטא העגל, עדיין אפשר היה שתשובת הארץ לעולם, ולאו דוקא בשנה השביעית. ולכן הוזכר מעמד הר סיני בסמיכות לציווי על השמיטה, וכך הוא ביאור הכתוב: וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, כלומר, בזמן ההוא, כאשר עמדו למרגלות הר סיני ופסקה מהם זוהמת הנחש, אז היה יכול להיות מצב שבו "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לה", כלומר, שתשובת הארץ לתמיד, כי במצב זה אין צורך שיעבוד האדם את האדמה.

לאחר מכן, חוזר הפסוק לדבר על המצב שנוצר לאחר שחטאו בעגל, שאז שוב חייב האדם לעמול כדי להוציא לחם מן הארץ, ועל כך אמרה התורה: "שש שנים תורע וגו'", כלומר: אמת, מכיוון שחטאתם בעגל וחזרתם למצב שלאחר חטא עץ הדעת, מוכרחים אתם לעבוד את האדמה, כי אם לא

וְנִטְשָׁתָּהּ וְאִכְלוּ אֲבִיוֹנֵי עַמְךָ וְגו'! ושואל **מָאֵי טַעְמָא וְאִכְלוּ אֲבִיוֹנֵי עַמְךָ** הרי בשנה השביעית הכל הפקר גם לעשירים וגם לעניים ומדוע הדגיש הפסוק דוקא אביוני עמך. ומתרץ **בְּגִין דְּמִסְכְּנֵי בְּהָאֵי אֲתָר תְּלִיין, וּבְגִין כְּךָ שְׂבִיב לֹזֵן לְמִיבֵל** כיון שעיקר התיקון הוא לעניים היות והאביונים במקום הזה בסוד השמיטה שהיא המלכות ומכיון שהמלכות אין לה מעצמה כלום כן העניים אין להם מעצמם כלום ולכן הניחה להם לאכול. **וְעַל דָּא, מָאֵן דְּרַחִים לְמִסְכְּנָא, יְהִיב שְׁלָמָא בְּכַנְסַת יִשְׂרָאֵל** ועל כן מי שמרחם על העניים ונותן להם מזון נותן שלום לשכינה כי עי"ז מושך הארת היסוד הנקרא שלום אל המלכות שהיא כנסת ישראל כי היסוד נקרא צדיק והמלכות ע"י היסוד נעשית צדקה צדק-ה', **וְאוֹסִיף בְּרַכְתָּא בְּעֲלָמָא** ומוסיף ברכה בעולם כי בהיות המלכות בחינת צדקה כל העולם נוהג במדת הצדקה ויש תוספת ברכה, **וְיַהֲיִב חֵידוֹ וְחֵילָא לְאַתָּר דְּאַתְקָרֵי צְדָקָה, לְאַרְקָא בְּרַכְתָּא לְכַנְסַת**

עיונים והארות

של ה', ואם כן לשיטתו, אין תוקף לנתינת הארץ לישראל, ואם כן צודקים אומות העולם ח"ו בטענת "לסטים אתם". נמצא, שרק שמירת שתי השבתות – שבת בראשית ושבת הארץ – תבטיח את זכותנו על הארץ, ובזכות שמירת שתי שבתות אלו, יזכו ישראל לגאולה השלימה במהרה בימינו.

וזו כוונת הפסוק בכפלו את הלשון "שבת שבתון" – שבת בראשית ושבת הארץ. מעתה יובן גם, מדוע אמרו חז"ל (מגילה כז:): כי ב"מוצאי שביעית בן דוד בא", כי הגאולה תלויה גם בשמירת השמיטה כאמור.

עולה אפוא, כי די בשמירת שבת אחת, ומדוע אמר רשב"י שבכדי להיגאל צריכים לשמור שתי שבתות?.

התשובה לכך היא, שחידושו של רבי שמעון בר יוחאי אמור לבני ארץ הקודש, שכן תושבי חוץ לארץ שלא נצטוו על השביעית, להם אכן די בשמירת שבת אחת ככפרה על העבירות שאינן מתכפרות בתשובה לבד, אמנם בני ארץ ישראל זקוקים הם לשמירת שתי שבתות – שבת בראשית ושבת הארץ, אשר כל אחת מהן מעכבת את הגאולה, שכן אם אינו שומר את שבת הארץ, אינו מודה שהיא

יִשְׂרָאֵל, וְאַזְקִימְנָא [ג] ונותן שמחה מצד החסד וכח מצד הגבורה למקום שנקרא צדקה

שהיא המלכות ועי"ז מתבטלים הקליפות ויש שפע בעולם להוריד ולהשפיע וברכה לכנסת ישראל

שהיא המלכות שאז היא יכולה להשפיע לתחתונים וכבר ביארנו.

עיונים והארות

קוממיות'. אמנם, העמדנו תנאי שמסכימים אנחנו לכך, רק אם יתחייבו לשמור את כל הלכות שמטיה בפרדס לפי ההוראות. הם סרבו למלאות אחר התנאי שלנו, ואנחנו עמדנו על זה כצור חלמיש, מה שגרם לעיכוב של יותר משנה. במשך הזמן, התייאשנו כבר מכל הפרדס, הגם שבעבודות הפרדס היו מתפרנסות כמה וכמה משפחות, והייתה מגיע הרווחה לקוממיות, וגם כ"ק האדמו"ר מגור (שליט"א) [זצ"ל] הסכים איתנו, ועודד אותנו באומרו כי "קוממיות חיה גם בלי פרדס". עד שבשנת תשי"ח דברנו עם מנהל הפרדסים מר ויגודסקי, והסברתי לו את גודל קדושת השמיטה, ועד כמה שחביב עלינו קיום מצוה זו ונתרשם מאד. וקבלנו ממנו הודעה כתובה וחתומה על ידו, כי הפרדס יינטע, וכל דיני שביעית ישמרו בו. וכן היה, הפרדס ניטע, הושקעו בו כחצי מיליון ל"י, ומנהלי הפרדס מלאו תמיד אחרי ההוראות.

והנה במשך זמן עבודת הפרדס בשנת תשי"ט, היא שנת השמיטה, נעשתה העבודה לפי ההוראות. פנו מנהלי הפרדס ואמרו שלדעתם אנו מסכנים את הפרדס, כי הוא לא נעבד כראוי מחמת ההוראות, ועלול לגרום הפסד בסכום גדול שהשקיעו בו. אך ברוך השם, בסוף מנחם אב תשי"ט, בא מנהל הפרדס ואמר לי בהתרגשות רבה, כי שנים עשר פרדסים ישנם תחת ידו, ובכולם עבדו כרגיל - מלבד בפרדס קוממיות שלא עשו את הרצוי והצריך לדעתם. ולבסוף, פרדס קוממיות הצליח מאד, הרבה יותר משאר פרדסים. ושאל אותי בכדי שאסביר לו את הדבר, ואמרתי לו, שה'אני מאמין' הראשון הוא,

[ג] "וצויתי את ברכתי לכם" (כה, כא).

מספר הגאון רבי בנימין מנדלזון זצ"ל, רבה של קוממיות: בשנת השמיטה תשי"ט, בחדשים הראשונים של שנת השמיטה, קצרו במושב קוממיות בשדות - מאכלי בהמה שנורעו לפני שביעית, וזאת ע"פ דעתו של הרמב"ן המתיר לקצור בשביעית ולאכול בקדושת שביעית.

והנה, יום שישי אחד, הגיעה לפתע להקת ארבה לכפרים הסמוכים. ואנשי מקומנו באו אלי בחרדה, שיש סכנה גדולה של אכילת כל הנורע בידי הארבה, ואמרתי: נראה ישועת השם יתברך בשמיטה. והנה, בא מחנה גדול של ארבה עד לגבול קוממיות, וכאשר אך הגיע לגבולנו - תיכף פנו לנו עורף, וכלעומת שבאו כן הלכו, ולא נשאר ארבה אחד בכל גבולנו ולא הזיקו מאומה.

כשסיפרתי זאת למרן הרב מברסק זצ"ל אמר: זה מופת שצריכים לספר. וציווה להביא את ספר הרמב"ן ז"ל על שמות, וקרא לפנינו את דברי רמב"ן ז"ל (שמות י, יד) בשם ר"ח ז"ל שכתב, מעת עתירת משה רבנו עד עכשיו, אין ארבה מפסיד בכל גבול מצרים. ועל זה נאמר (תהלים קה, ב): שיחו בכל נפלאותיו. עכ"ל. ולמדנו כי כוונת מרן זצ"ל, שמהרמב"ן ז"ל מוכח, כי נפלאות הקשורים בארבה - צריכים לספר.

מקרה נוסף, בשנת תשי"ז החליטה הסוכנות לנטוע פרדסים לכמה ישובים, וביניהם גם

כל השביעיות שבתורה הם בשכינה שהיא המלכות המקבלת מן היסוד שהוא שביעי לבניה וממנה נמשך שפע למלכות וכך הוא הסדר: א. שביתת הארץ - ספירת המלכות. ב. לפדות העבדים שצריך לעבוד שש שנים, השמיטה - בחינת יסוד. ג. שמיטת כספים - בחינת התפארת. ד. מצות היוכל - בחינת הבניה

שם ברעיא מהימנא

וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֵׁשֶׁת שָׁבָתוֹן וְגו' יהיה לארץ שבת לה' (ויקרא כה, ד).
פְּקוּדָא דָּא לְשָׁבוֹת בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית מצוה זו היא לשבות בשנה
 "השביעית" היינו שביתת הארץ בשמטה **וְאַבְתָּרִיָּה לְשָׁבוֹת בַּשְּׁבִיעִי** ואחריה המצוה
 לפדות עבדים בשנה השביעית, דהיינו לשלחם לחפשי. **וְאַבְתָּרִיָּה לְהַשְׁמִיט כֶּסֶפִים**
בַּשְּׁבִיעִית ואחריה יש מצוה להשמיט כספים בשביעית כמ"ש (דברים טו, ב) שמוט כל בעל
 משה ידו. **וְאַבְתָּרִיָּה** ואחריה יש מצוה (ויקרא כה, ח) **לְמַנּוֹת שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע**
פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יָמֵי שֶׁבַע שָׁבָתוֹת הַשָּׁנִים תִּשְׁעָ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה
 והיינו יובל. ואלו הדר' מצות הם זו אחר זו ממטה למעלה, כי מצוה הראשונה היא לשבות, והיינו
 שביתת הארץ שהיא במלכות כדכתיב ושבתה הארץ, ואחר כך עולה יותר לפדות בשביעית, דהיינו
 לפדות עבדים. וזה בלי ספק ביסוד, כי בן ישראל שנעשה עבד וירד למטה במלכות, עתה כשיוצא
 לחפשי עולה ממקום העבדים אל החירות ותחילת מדרגת הזכר ביסוד, ואחר כך היא שמיטת
 כספים, והיינו לכל ישראל הלווים, והם בסוד התפארת בא להם החירות, ואחר כך מצות יובל עולה
 אל הבניה שהיא היוכל הרוכבת על ז' ספירות כלולות משבע שנים שבע פעמים ועל השביעיות

עיונים והארות

נרשם במחלקת הפרדסים הממשלתית: הפרדס
 בקוממיות לא עבד בכל שנת השביעית - והצליח. ע"כ.
 ברוך מקדש שמו ברבים. (אמונת שביעית עמ' ט).

שהשם יתברך הוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל
 המעשים, וגם את הפרדס. ולפי שאנחנו עשינו רצונו
 יתברך בפרדס, הצליח השם יתברך את הפרדס. וכך

היא הבינה הנקראת יובל. **הָכָא רָזָא דְכָל שְׁבִיעִיּוֹת, מְסֻרָא דְשְׁכִינְתָא**
 כאן הוא הסוד שכל שביעיות דהיינו חג"ת נהי"ם הם במלכות מצד השכינה **דְּאֵתְקִרְיָאֵת**
שְׁבַע מְסֻרָא דְצַדִּיק דְּאִיהוּ שְׁבִיעֵי לְבִינָה כי היא נקראת שבע מצד שהיא
 דבוקה בצדיק שהוא היסוד, שהוא שביעי לבינה, **וְאִיהוּ בֵּת שְׁבַע, מְסֻרָא**
דְּאִימָא עֲלָאָה והיא נקראת גם בת שבע מצד אימא עלאה שהיא הבינה, כי הבינה היא
 שביעית מיסוד ולמעלה, והשכינה שהיא בתה נקראת "בת שבע", **דְּאֵתְמַר בְּהּ** (תהלים קיט,
 קסד) **שְׁבַע בְּיוֹם הִלְלִיתִךָ** ונאמר בה שדוד אמר אל המלכות, שבע ביום הללתיך את
 הנקראת "שבע" בכל יום הללתיך על משפטי צדקך.

סוד היובל שהוא שם מ"ב ושבע שמוותיו כנגד שבע הספירות התחונות

שְׁבַע שְׁמָהּ אֵינֹון אֲבָנִית"ן, וּבְהוֹן מ"ב אֵתְוֹון ועתה בא לפרש את סוד
 היובל שהוא בבינה שיש בה חמשים שערים, שהם חמשים אורות היוצאים משם מ"ב, וזה
 שאמר שבע שמות הם אב"ג ית"ץ עד שק"ו צי"ת, ובהם יש מ"ב אותיות, **כָּלֵל אֵתְוֹון**
וְתִבְיִן הֵם תִּשְׁעֵי וְאַרְבָּעִין כלל המ"ב אותיות והשבע תיבות דהיינו השבעה שמות,
 הם סוד תשע וארבעים שערי בינה, **אִימָא עֲלָאָה שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה** אימא
 עלאה היא שנת החמשים שנה כנגד שער החמישים, שבה נשלם כללות השם הרי חמשים, **דְּבָהּ**
 שבה נאמר (ויקרא כה, י) **וּקְרָאתֶם דְּרוֹר. בָּהּ תִּהְיֶה שְׁכִינְתָא תַּתְּאָה,**
דְּרוֹר פְּדוּת וּשְׁבִיתָהּ לְיִשְׂרָאֵל דהיינו בכח הארות שתקבל השכינה מאימא, יהיה
 לה כח לקרוא דרוור פדות ושביתה לישראל מפני שהיא אמם של ישראל, **דְּאֵתְמַר בְּהוֹן**

שנאמר בישראל, שזעיר אנפין אומר אל המלכות (בראשית כח, ד) **וְהָיָה זֶרַעְךָ בְּעֶפְרַיִם הָאָרֶץ** כלומר מצד שאת המלכות הנקראת ארץ יהיה זרעך מרובים כעפר הארץ, וכמו שעפר הארץ יש לה מנוחה ביובל כן זרעך.

כָּל סְפִירָה מֵאֲלֵיֶן שֶׁבַע כל שם מאלה השבעה שמות שהם כנגד השבע ספירות, **שֵׁית גְּדַפִּיִן, דְּאֵינֻן שֵׁית אֲתוֹזֵן לְכָל חַד** בכל שם שש כנפים, שהם שש אותיות לכל שם. **וּבְחֹזֶן קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא (וּשְׂכִינְתִּיהָ) בְּכָל סְפִירָה מֵאֲלֵיֶן שֶׁבַע** ובהם הקב"ה שהוא הבינה מאירה בכל ספירה מאלו השבע ספירות בו"ק הפרטיים שבכל ספירה, והיינו (ישעיה ו, ב) **בְּשֵׁתִים יִכְסֶה פָּנָיו** כנגד החו"ג **וּבְשֵׁתִים יִכְסֶה רַגְלָיו** כנגד הנו"ה **וּבְשֵׁתִים יְעוֹפֵף** כנגד הת"ת ויסוד שהם מעופפים למעלה עד הדעת בקו האמצעי, **וּבִינָה אֵיהּ אַחַת** הגם שהבינה מאירה בשבע ספירות עם כל זה היא בחינה אחת, כי היא כלל כל השם מ"ב, והוא כדמיון השמש המתפשט לעשישיות המשתנות לגוונים שונים אבל אור השמש הוא אחד, וכנגדה מנה כהן הגדול ביום הכפורים בהזאת דם הפר והשעיר "אחת", **וּשְׂכִינְתָּא תְּתָאָה שֶׁבַע** ושכינה התחתונה שהיא המלכות יש בה שבע בחינות כנגד השבעה שמות דמ"ב, וכנגדה מנה הכהן אחת ושבע, ומפרש כי. **וּלְעֵילָא מְבִינָה, אַחַת וְאַחַת** למעלה מבינה, דהיינו בכתר וחכמה, מנה הכהן גדול אחת ואחת, עד שהגיע לאחת ושבע, **הָא עֶשְׂרֵן סְפִירָן** הרי הם כנגד העשר ספירות, כי אחר שמנה אחת, אחת ואחת, שהם כנגד כח"ב, מנה עוד אחת. **שֵׁתִים** כנגד החו"ג. אחת **וְשֵׁלֶשׁ** כנגד החג"ת. אחת **וְאַרְבַּע** כנגד חג"ת ונצח. אחת **וְחַמֵּשׁ** כנגד חג"ת נו"ה. אחת **וְשֵׁשׁ** כנגד חג"ת נה"י. אחת **וְשֶׁבַע** כנגד חג"ת נה"ם.

שכינה תתאה בחינת המלכות, שכינה עליונה בחינת בינה שורש הנשמות, ולכן החירות מן הבינה חירות שלימה, וחירות מן המלכות חירות חלקית

שְׁמִיטָה: שְׂבִינְתָא תַתָּא, דְּאִיהִי מְשַׁבַּע שְׁנִין השמיטה היא שכינה

תחתונה ספירת המלכות, והיא מסיימת שבע שנים כי השבע שנים הם חג"ת נהי"ם

והיא בחינת המלכות האחרונה שבהם וכידוע שהמלכות היא בחינת נפש והיא המעוטה בריבוי

הבחינות משא"כ הבינה היא מקור הנשמות והיא מרובה בריבוי הבחינות. **יובל: אִמָּא**

עֲלָא, בִּינָה, אִיהִי לְחַמְשֵׁין שְׁנִין יובל היא אמא העליונה בינה והיא לחמשים

שנה ובה שורש הנשמות כי המלכות שורש הנפשות. **וּבָה אֲתִיחְסִין יִשְׂרָאֵל**

בְּמִפְקְנֵי תְהוֹן מִן גְּלוּתָא ובה התייחסו ישראל בצאתם מן הגלות וזו הוכחה שיחוס

הנשמות שורשם בבינה שהרי מצד הבינה נתייחסו הבנים באבות בצאתם ממצרים. **תָּדָא הוּא**

דְּכְתִיב, וְאִישׁ אֶל מְשַׁחֲתוֹ תָּשׁוּבוּ. כְּגוֹנוֹא דְּמִפְקְנֵי דְּמִצְרַיִם

דְּאִינוֹן מְאִרֵי תוֹרָה וזה מה שכתוב בשנת היובל הזאת תשובו כמו שהיה ביציאת מצרים

שהם בעלי תשובה בעלי תורה כלומר כל בעלי התשובה יצאו ממצרים והרשעים מתו בשלשת ימי

אפילה **בְּה, אֲתִמְר בְּהוֹן** (שמות יג, יח) **וְחַמְשִׁים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,**

וְאוֹקְמוּהָ אֶחָד מִחַמְשִׁים בה נאמר וחמושים עלו וביארו החברים אחד מחמשים שכל

אחד מהם היה מסוד נ' שערי בינה וזכו לזה ע"י התשובה והתורה ואז זכו לגאולה וחירות על ידי

הבינה ♦

וּשְׂכִינְתָא תְּתָאָה, אִיהִי גְּאוּלַּת בְּתִי עָרֵי חוּמָה אֶתְמַר בְּהָ, וּבְתִי עָרֵי הַחֲצָרִים ועתה אומר הזוהר א"כ היה ראוי שמי שאינו מן

הבינה לא תהיה לו גאולה כל עיקר כיון שהם מהמלכות ולא מהבינה ששם החירות לכן בא לומר שיש קצת גאולה מן המלכות ושכינה התחתונה בחינת המלכות לא חוזר כל אחד למשפחתו לשורשו אבל יש בה איזו גאולה שהיא גאולת בתי ערי חומה שכתוב בהם לא יצא ביובל כי רק בשנה הראשונה למכירה אפשר לגאול אותם ואם תלה את בתי ערי החצרים ביובל מכלל שערי חומה גאולתם למטה בשמיטה בבחינת מלכות. **דְּתִירֵי בְּתִי אִית פְּלֻבָּא** ועל קושיה זו מתרץ הזוהר, שהלב הוא המלכות וישנם שני בתים בלב ימין ושמאל, **אִם אֵינוֹן מְמַאֲרֵי תוֹרָה, אֶתְקַרְיָאוּ בְּתֵי עָרֵי חוּמָה** אם יש בהם תורה שהם מצד הת"ת יקראו בתי ערי חומה שהתורה תהיה מגינה עליהם כמ"ש אני חומה זו תורה וגאולתם תהיה מיד מצד הבינה, ואם אין בהם תורה יקראו בתי החצרים ששם אין להם חומה ולכן גאולתם תהיה מצד המלכות, **בְּנוֹנָא דְּאֶתְמַר בְּמַפְקֵנוּ דְּמַצְרִים** ואומר עוד, כעין זה מצינו שנאמר ביציאת מצרים כשהיו על הים, (שמות יד, כב) **וְהַמַּיִם לָהֶם חוּמָה מִיַּמִּינָם** (דף קט ע"א) **וּמִשְׂמְאֵלָם** שחומה זו בקריעת ים סוף היתה לבעלי התורה בלבד ולכן נושעו. **לְאַחֲרֵים, דְּלָאוּ אֵינוֹן מְמַאֲרֵי תוֹרָה אֶתְקַרְיָאוּ בְּתֵי הַחֲצָרִים** משא"כ לאחריים שאינם בעלי תורה ואין להם את חומת התורה שתגן בעדם ונקראו בתי החצרים ולא נושעו עד שתאיר עליהם אור הבינה ויזכו לחירות.

כשישראל שומרים שמיטה מעלים ומתקנים את המלכות ונשמות הצדיקים משתעשעות בגן עדן

זוהר חדש בהר דף סא ע"א

אָמַר רַבִּי שְׁמֵעוֹן, לְהַנְחִיל אֶהְיֶי י"ש וְשׂוֹאֵל, מֵאִי י"ש מה פירוש המילה
יש, דָּא רָזָא דְיוֹבֵל וְשְׁמִיטָה זהו סוד של יובל ושמיטה שהרי ר"ת י"ש יובל
ש'מיטה, דְּלֹא מָסַר יְתָהוֹן קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְשָׂאָר עַמּוּן, אֱלֹא
לְעַמָּא קְדִישָׁא שלא מסר אותם הקב"ה לשאר העמים אלא לעם הקודש שהם בני ישראל
שִׁקְיִימוּ מִצּוֹת יוֹבֵל וְשְׁמִיטָה. וּבְשַׁעֲתָא דִּישְׂרָאֵל נְטַרִין שְׂתָא דְשְׁמִיטָה
בְּדָקָא יָאוּת, נְשַׁמְתְּהוֹן דְּצַדִּיקָא מְשַׁתְּעֵשְׁעוּן בְּגִנְתָּא דְעַדְן,
וְאֶתְהַדְרוּ תְּדַתִין ובשעה שישראל שומרים את מצות השמיטה כראוי שהיא בחינת
 המלכות ומעלים אותה ומתקנים אותה אז נשמותיהן של הצדיקים שהן שייכות לשכינה
 משתעשעות בגן עדן וחוזרות להתקדש ונתקנות. **וְעַלְיָהּ אֶתְמַר, (ישעיה מ, לא) וְקוֹנֵי**
ה' יַחְלִיפוּ בָח ועל השומרים שמיטה אמר שאלו שבוטחים בה' ומצפים לישועה יחליפו כח
 ויעלו אבר כנשרים.

וְתוּ, בְּלָהוּ נְשַׁמְתִין קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא טָבִיל לֹזַן בְּנִתְרָא
דְּחַמְשִׁין, דְּבִגְנִתָּא דְעַדְן דְלְעִילָא ועוד כל הנשמות מתחדשות
 ומטהרות ע"י שהקב"ה טובל אותם בנהר של חמשים אורות שבגן עדן העליון שהוא המקוה העליון
 של הבינה העליונה כי בדרך כלל המקוה הוא במלכות ועתה המקוה הוא בבינה העליונה,
וְאֶתְקַרֵי נְהַר דִּינֹר וזה נקרא נהר של אש.

וּבְרָזָא דְשִׁמְטָה וְיֹזֵבֵל וּבסוד שמיטה ויובל שהיובל בינה והשמיטה בחינת מלכות,
 קָבֵל קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא צְלוֹתָא קבל הקב"ה התפילה של האמהות
 הקדושות שהם דְשָׁרָה רְבֵקָה רָחֵל וְלֵאָה וּזְלִפְחָה וּבְלָחָה. דְהָא פּוֹלְחָהוּ
 אֶתְרִשִׁימוּ בְה"א. דְה"א, הוּא שִׁמְטָה וְיֹזֵבֵל שהרי כולם נרשמו ויש בהם
 סוד אות ה' בשמם ואפילו שאין ברחל ה' בשפחתה בלהה יש לה ב' ההי"ן אחת בשביל רחל. וסוד
 אות ה' היא המלכות וגם היא הבינה העליונה שהם סוד שמיטה ויובל.

וּבְגִין דְחַזַּת רָחֵל דְאֶתְרִמְיוּ שִׁמְטָה וְיֹזֵבֵל בְּשִׁמְא דְלֵאָה, וְהוּא
 לִית לָהּ רִשִׁימוּ דְה"א והיות וראתה רחל שנרמזו סוד שמיטה ויובל שהם
 בחינת אות ה' בשמה של לאה והיא אין לה רשימו של אות ה' בשמה, מִיַּד אִמְרָה (בראשית
 ל, ג) הִנֵּה אִמְרָתִי בְלָחָה דְאִית בָּהּ תִּרְי מִיַּד אִמְרָה רחל ליעקב הנה לפניך אמתי
 בלהה קח לך אותה לאשה ויש בה ב' ההי"ן ואחת מהם תהיה בשבילי. סוּפִיָּה דְיֹזֵבֵל,
 בְּרִישָׁא דְשִׁמְא דְלֵאָה, וּבְסִיפָא דְשִׁמְא דְרָחֵל וּסוּף תִּיבַת יוֹבֵל היא אות
 ל' שהיא בראש שמה של לאה וכן אות ל' היא בסוף שמה של רחל כי אות למ"ד היא בבינה שהיא
 מגדל פורח באויר שהוא ציור כ"ו ור"ת למ"ד ל'ב מ'בין ד'עת שהלב הוא בבינה וכן אות ל'

במלכות.

מאמרי הזוה"ק

פרשת בחוקותי

תורה שבכתב ותורה שבע"פ ענין אחד הם

מבאר והולך כי התורה שבע"פ הוא מצד המלכות הנקראת חוקה ותורה שבכתב הוא מצד הת"ת הנקראת משפט והכל כלול ואחוז אחד בשני ושניהם כוללים הכל

פרשת בחוקותי דף קיג ע"א

אם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם (ויקרא כו, ג). ומפרש **אם בַּחֲקוֹתַי, דָּא אֶתְר דְּגִזְרִין דְּאִזְרִייתָא תְּלִיין בְּהוּא אֶתְר** זהו

המקום שגזרות וחוקי התורה תלויים במקום ההוא, והיינו המלכות הנקראת חוקה, כי כל הדינים וכלי הקרב של המלך מופקדים בידה, **בְּמַה דְּאֵתְ אָמַר** כמו שנאמר (ויקרא יח, ד) **אֵת חֲקוֹתַי תִּשְׁמְרוּ**. חוק הוא דְּאִקְרִי תְּכִי, וְגִזְרִין דְּאִזְרִייתָא, **בְּה אֶתְכִּלְיָן** חוק היא המלכות הנקראת חוקה, כי בה ענין השמירה, וגזרות התורה בה נכללו.

וְאֵת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ כתוב בפרשת בהר סיני (ויקרא כה, יח): ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם. ומביאו כאן ללמד, כי מה שכתוב כאן "ואת מצותי תשמרו" היינו כאילו היה כתוב "ואת משפטי תשמרו", כעין שכתוב בפרשת בהר. כי **מִשְׁפָּטַי, דָּא הוּא אֶתְר אֶתְר אֶתְרָא**

עֲלָאָה משפט זה הוא במקום אחר עליון, דהיינו בז"א שהוא למעלה מן המלכות, **דְּתִהִיא חֲקָה אֶחֱדַת בֵּיה, וּמִתְחַפְּרָן דָּא בְּדָא דְּעִילָאִי וְתִתָּאִי** וזו החוקה שהיא המלכות, אחוזה בו, ומתחברים ומתייחדים התפארת והמלכות זה בזה, ולכן שייך לשון

שמירה גם במשפט שהוא ז"א, כי מה שיש בזה יש בזה **דְּעִילָאֵי וְתַתָּאֵי** שהעליונים דהיינו פרצופי האצילות, והתחתונים שהם עולמות ב"ע. **וְכָל פְּקוּדֵי אוֹרֵייתָא** וכל תרי"ג מצוות התורה, **וְכָל גְּזוּרֵי אוֹרֵייתָא** וכל הגזרות והסייגים שבתורה שבעל פה, **וְכָל קְדוּשֵׁי אוֹרֵייתָא** וכל מה שצריך האדם לקדש עצמו במותר לו במצוות התורה, **בְּתַנֵּי אַחֲרֵי** כולם נאחזים בז"א ובמלכות. **בְּגִין דְּהָאֵי תוֹרָה שְׂבַכְתָּב, וְהָאֵי תוֹרָה שְׂבַעַל פֶּה** לפי שז"א הוא סוד התורה שבכתב, והמלכות היא סוד התורה שבעל פה, ושניהם כוללים את הכל.

ע"י ששומר תורה בכתב ושבע"פ נשלם שם הוי"ה ב"ה וזה שנאמר "ועשיתם אותם"

וְעַל דָּא ועל כן מה שכתוב **אִם בְּחֻקֵּי דְהִינּוּ**, **כָּל אֵינּוֹן גְּזוּרֵין וְדִינֵין** ועונשין ופקודין, **דְּאֵינּוֹן בְּתַהוּא אַתְר דְּאֶקְרֵי תוֹרָה** שבעל פה, **חֻקָּה** כל אותם הגזרות והדינים והעונשים והמצוות, המושרשים במקום הנקרא תורה שבע"פ הם מהחוקה, והיינו במלכות. **וְאֵת מְשַׁפְּטֵי תְּשֻׁמְרוּ** היינו, **בְּתַהוּא אַתְר דְּאֶקְרֵי תוֹרָה שְׂבַכְתָּב** המושרשים באותו מקום הנקרא תורה שבכתב שהוא ז"א, **כְּמָה דְּאֵת אָמַר** וכמו שנאמר (תהלים פא, ה) **מְשַׁפֵּט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב** שהוא ז"א הנקרא אלהי יעקב. **וְדָא אַחֲרֵי דְּדָא וְדָא פְּדָא, וְכָלְא חַד** וזה אחוז בזה וזה היינו זו"ן אחוזים וכלולים זה בזה, והכל הוא אחדות אחת. **וְדָא הוּא כְּלָלָא דְּשִׁמְא קְדִישָׁא** וזהו הכלל של השם הקדוש, כי ז"א הוא יה"ו דשם הוי"ה, והמלכות היא ה' אחרונה דשם הוי"ה, ועל ידי שניהם נשלם שם הוי"ה. **וּמֵאֵן דְּאֶעְבֵּר עַל פְּתַגְמֵי אוֹרֵייתָא, כְּאֵלּוּ פְּנִיִם שְׂמָא קְדִישָׁא** ומי שעובר על דברי תורה,

כאילו פגם את השם הקדוש, בְּגִין דְּחַק וּמִשְׁפֹּט שְׁמָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 הוּי לְפִי שַׁח וּמִשְׁפֹּט הֵם הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ שֶׁל הַקְּב"ה, דְּהֵינּוּ שֵׁם הוּי"ה. וְעַל דָּא וְע"כ כְּתוּב,
 אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ, דָּא תוֹרָה שְׁפַעַל פֶּה זוּ הִיא תוֹרָה שֶׁבַע"פ. וְאַת
 מִשְׁפֹּטֵי תִשְׁמְרוּ, דָּא תוֹרָה שְׁבַכְתָּב זוּ הִיא תוֹרָה שֶׁבַכְתָּב. וְדָא הוּא
 כְּלָלָא דְשְׁמָא קְדִישָׁא וְזֶהוּ הַכֹּלֵל שֶׁל הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ שֵׁם הוּי"ה.

וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם וּבְהַמְשֵׁךְ הַפְּסוּק נֹאמַר וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, וְשׂוֹאֵל הַזוּה"ק. מֵאִי
 וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, פִּינּוֹן דְּאָמַר תִּלְכוּ וְתִשְׁמְרוּ כְּלוֹמַר כִּיּוֹן
 שֶׁאִמַר אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ הֲרִי כֹלֵל גַּם אֵת הַתּוֹרָה שֶׁבַכְתָּב וְגַם אֵת הַתּוֹרָה
 שֶׁבַע"פ, וְאִם כֵּן, אִמַּאי וְעֲשִׂיתֶם מַה בָּא לְרַבּוֹת – וְעֲשִׂיתֶם? וּמְשִׁיב. אֵלָּא, מֵאִן
 דְּעָבִיד פְּקוּדֵי אוֹרֵייתָא וְאִזִּיל בְּאוֹרְחֵי אֵלָּא מִי שְׁעוּשָׁה וּמְקִיִּים אֵת מִצְוֹת
 הַתּוֹרָה וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵיהָ, כְּבִיכּוֹל כְּאֵלוּ עָבִיד לִיהָ לְעִילָא נַחֲשֵׁב לוֹ כְּאֵילוּ הוּא
 עֲשָׂה וְהַשְׁלִים אֵת הַשֵּׁם הוּי"ה לְמַעַלָּה, כְּלוֹמַר כְּאֵילוּ תִיקֵן אֵת הַמַּלְכוּת מִסּוּד נְקוּדָה לְפָרְצוֹף שְׁלֵם,
 וְאֵת ז"א מִסּוּד ו"ק לְבֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת. אָמַר קְדִישָׁא בְּרִיךְ הוּא, כְּאֵלוּ עֲשִׂאֲנִי,
 וְאוֹקְמוּהָ אִמַר הַקְּב"ה נַחֲשֵׁב לוֹ כְּאֵילוּ עֲשִׂאֲנִי וְתִקְנֵנִי, וְכִבְר בִּיאָרוּ חו"ל בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (וִיקְרָא
 לָהּ, ז), אִמַר הַקְּב"ה אִם שִׁמְרַתֶּם אֵת הַתּוֹרָה הֲרִינִי מֵעֲלָה עֲלֵיכֶם כְּאֵילוּ עֲשִׂיתֶם עִצְמַכֶּם, פִּירוּשׁ אֵת
 הַקְּב"ה כְּבִיכּוֹל. וְעַל דָּא וְעַל כֵּן נֹאמַר, וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם דְּהֵינּוּ שֶׁאַתֶּם תַּעֲשׂוּ וְתִתְקַנּוּ
 אֵת זו"ן. וְעֲשִׂיתֶם אִתְּכֶם כְּתִיב וְדָאִי וְדוֹרֵשׁ הַפְּסוּק כְּאֵילוּ נֹאמַר וְעֲשִׂיתֶם אִתְּכֶם שֶׁהֲרִי
 נִכְתָּב אוֹתָם חֶסֶד ו' וְהוּי כְּמוֹ אִתְּכֶם, וְהֵינּוּ לּוֹמַר, וְהוּאִיל וּמִתְעַרְי עֲלֵיכֶם
 לְאַתְחַבְּרָא דָּא בְּדָא, לְאַשְׁתַּבְּחָא שְׁמָא קְדִישָׁא בְּדָקָא יְאוּת,

וְעִשִּׂיתֶם אִתֶּם וְדָאִי הואיל וזו"ן מתעוררים, על ידיכם לחברם ולייחדם זה בזה, כדי שימצא שם הקדוש כראוי. כלומר, שיושלם השם הוי"ה בכל ארבע אותיותיו, ובוה נחשב לכם כאילו אתם עשיתם ותיקנתם את זו"ן.

ע"י שעושה ומתקן ומייחד לשם הוי"ה ב"ה השמים והארץ יתנו פרים

שם דף קיג ע"ב

וְנִתְּתִי גְשָׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְגו' ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו (ויקרא כו, ד).
 דהיינו. **כָּל חֵד וְחֵד, יִתֵּן חֵילָא דִּילִיָּה עֲלֵיכֶם** כל אחד ואחד יתן
 את כוחו והשפעתו עליכם. **מֵאֵן אֵינֻן** ומי הם המשפיעים, ואמר. **תְּהוּא תְּקוּנָא**
דְּעַבְדְּתוֹן דְּתְּהוּא שְׂמָא קְדִישָׁא אותו התיקון שעשיתם, שהוא השם הקדוש,
 דהיינו לפי שייחדתם את זו"ן, לכן הם ישפיעו לכם מהשפע שיצא מיחודם. **בְּגוּוֹנָא דָּא**
בְּתִיב כעין זה כתוב, (בראשית יח, יט) **וְשָׁמְרוּ דְּרַךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה**
וּמִשְׁפָּט. וְשׂוֹאֵל וְכִי בִּיּוֹן דְּבְּתִיב וְשָׁמְרוּ דְּרַךְ יְהוָה, אִמְאֵי לַעֲשׂוֹת
צְדָקָה וּמִשְׁפָּט הרי הכל בכלל, ומדוע כתב גם לעשות צדקה ומשפט מה בא להוסיף בזה.
אִלָּא מֵאֵן דְּנָטִיר אוֹרְחוֹי דְּאוֹרֵייתָא, כְּבִיכּוֹל הוּא עוֹשֶׂה צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט ומשיב, אלא מי ששומר את דרכי התורה, נחשב לו כאילו הוא עושה ומתקן ומייחד
 את הצדקה ומשפט. ושואל **וּמֵאֵי צְדָקָה וּמִשְׁפָּט** מי הם, ומשיב **דָּא קְדִישָׁא**
בְּרִיךְ הוּא דהיינו שם הוי"ה שהם זו"ן.

הנותן צדקה לעני הוא זה שמתקן למלכות ומשלים לשם הוי"ה ב"ה

**בְּכָה רַבִּי שְׁמֵעוֹן וְאָמַר, וְוִי לֹזֵן לְבָנֵי נִשְׂאָ, דְּלֹא יִדְעִין וְלֹא
מִשְׁגִּיחִין בִּיקְרָא דְּמֵאֲרִיחֹן** בכה רבי שמעון ואמר, אוי להם לבני אדם,
שאינם יודעים, ואפילו היודעים אינם משגיחים בכבוד קונם, **מֵאֵן עֶבֶד שְׂמָא קְרִי שְׂאָ
בְּכָל יוֹמָא** כי מי הוא העושה והמתקן את שם הקדוש בכל יום, **הָוִי אִימָא מֵאֵן
דִּיהִיב צְדָקָה לְמִסְכֵּנִי** הוי אומר, מי שנותן צדקה לעניים, שע"י זה הוא מתקן את
המלכות שהיא סוד ה' אחרונה של שם הוי"ה, ובוזה משלים את אותיות יה"ו של השם להוי"ה
שלימה.

פירוש על הפסוק ונתתי משכני בתוכם ומביא משל שאף שעתה אנו בגלות מ"מ המשכון שהיא השכינה נמצאת
אצלנו ומחכים לקב"ה שיבוא לגואלנו גאולה שלימה במהרה

שם דף קיד ע"א

וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְגו' ומפרש מה שכתוב (שם כו, יא) **וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנִי
היינו, דָּא שְׂכִינְתָא** זו היא השכינה ששרתה בישראל. ועוד מפרש מה שכתוב
**מִשְׁכְּנִי הֵייוֹנוּ. מִשְׁכּוֹנָא דִּילִי. דְּהִיא אֶתְמִשְׁכְּנָא בְּחוּבֵייהוּ
דִּישְׂרָאֵל** המשכון שלי, שהשכינה נתמשכנה בעונותיהם של ישראל והלכה עמהם בגלות, כמו
שכתוב (ישעיה נ, א) ובפשעכם שולחה אמכם. ועוד מפרש מה שכתוב **וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנִי,
מִשְׁכּוֹנִי וְדָאִי** בבחינה אחרת דהיינו המשכון שלי ודאי, שהוא המשכון שנתן לנו הקב"ה
להודיע לנו שעתיד לגאול אותנו בקרוב. **מִתְּלָ לְבָר נָש דְּהוּה רְחִימָא לְאַחְרָא,
אָמַר לִיה וְדָאִי בְּרְחִימוֹתָא עֲלָאָה דְּאִית לִי נִפְךָ, בְּעֵינָא לְדִיִּירָא
עִמְךָ** משל לאדם שהיה אוהב לאיש אחר שנעשה חברו, אמר לו לחברו, ודאי מחמת אהבה

הגדולה שיש לי אליך, אני רוצה לדור עמך. **אָמַר ה' אֲנִדַּע דְּתִידוֹר גַּבְאֵי** אמר לו חברו, איך אדע שתדור עמי דירת קבע ולא תעזבני מאיזו סיבה שתהיה, **נָטַל כָּל כְּסוּפֵא דְבֵיתֶיהָ, וְאֵייתִי לְגַבְיָהּ** הלך והביא את כל חמדת ביתו והביאם אצלו, **אָמַר הָא מִשְׁכּוֹנָא לְגַבְךָ, דְּלֵא אֶתְפָּרֵשׁ מִנְךָ לְעֵלְמִין** אמר לחברו, הרי המשכון שלי אצלך שלא אפרד ממך לעולם.

כֶּךָ קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, כְּעָא לְדִיירָא בְּהוּ בְּיִשְׂרָאֵל כך רצה הקב"ה לדור עם ישראל בחסדו הגדול מבלי שזכו לכך, **מָה עָבַד, נָטַל כְּסוּפֵא דִילֵיהָ, וְנִחִית לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל** מה עשה הקב"ה, לקח את החמדה שלו שהיא השכינה והוריד אותה לישראל והשרה אותה עליהם. **אָמַר לוֹן, יִשְׂרָאֵל, הָא מִשְׁכּוֹנָא דִילֵי גַבְיִיכוּ, בְּגִין דְּלֵא אֶתְפָּרֵשׁ מִנִּיכוּ לְעֵלְמִין** אמר להם הקב"ה לישראל, הרי המשכון שלי אצלכם, וכך תהיו בטוחים שלא אפרד מכם לעולם. **וְאֵף עַל גַּב דְּקוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶתְרַחֵק מִיָּנָן, מִשְׁכּוֹנָא שְׂבִיק בִּידָן** ואף על פי שבגלות התרחק הקב"ה מאתנו, מ"מ את המשכון שהיא השכינה השאיר בידינו, **וְאֵנָן נְטַרִין הַהוּא כְּסוּפֵא דִילֵיהָ** ואנו שומרים את החמדה שלו, כלומר אנו מתחזקים להחזיק כח השכינה שתהא מוכנת לקבל שפע מז"א, שזהו החשק שלו, **מֵאֵן דִּיבְעֵי מִשְׁכּוֹנֵיהָ, יִיתִי לְדִיירָא גַבְן** כדי שמי שיבקש את המשכון שלו, דהיינו הקב"ה, כשיבקש את השכינה יבא לדור ולשכון אצלנו **בְּגִין כֶּךָ וְנִתְתִי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם, מִשְׁכּוֹנָא אֶתְן בִּידֵיכוּ, בְּגִין דְּאָדוֹר עִמְכוֹן** בשביל זה כתוב ונתתי משכני בתוכם היינו משכון אתן בידכם, כדי שאדור עמכם. **וְאֵף עַל גַּב דִּישְׂרָאֵל הִשְׁתָּא בְּגִלוּתָא,**

מִשְׁבוֹנָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, הוּא גְּבִייהוּ, וְלֹא שְׂבָקוּ לִיהּ
 לְעֵלְמִין וְאִף עַל פִּי שִׁישְׂרָאֵל הֵם עֵתָה בְּגִלוּת, הַמְשַׁכּוֹן שֶׁל הַקִּבְ"ה הוּא בִּידֵם, וְלֹא עִזְבוּ אוֹתוֹ

לעולם.

השכינה היא כלתו של קוב"ה, ומשום כך לא מאסתים ולא געלתים בגלותו

שם דף קטו ע"ב

אָמַר רַבִּי חֲנִיָּא לְרַבִּי יוֹסִי, אֲנָא שְׁמַעְנָא מְלָה חֲדָתָא, דְּאָמַר רַבִּי
 אֶלְעָזָר אֲנִי שְׁמַעְתִּי דְּבַר חֲדָשׁ שְׁמַעְתִּי דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, עַל מָה שֶׁכָּתוּב (וִיקְרָא כו, מִד) לֹא

מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלְתֶּם, לֹא חֲפִיתִים וְלֹא חֲרָגְתִּים
 לְכַלּוֹתֶם מִיַּבְעֵי לִיהּ כִּךְ הִיָּה צְרִיךְ לומר. אֵלָּא לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא
 גְעַלְתִּים פִּירוּשׁוֹ כִּי, מֵאַן דְּסָאֲנִי לְאַחֲרָא מָאִים הוּא לְקַבְּלִיהּ,

וְגַעַלָּא הוּא בְּגִיעוּלָא קַמִּיהּ מִי שְׁשׁוּנָא לְאַחַר מָאוּס הוּא כְּנִגְדּוֹ וּמְגוּעַל הוּא בְּגִיעוּל
 לַפְּנִי. אֲבָל הֵבֵא אֲבָל כֵּאֵן בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים. מֵאִי

מַעֲמָא מְהוּ הַטַּעַם. בְּגִין דְּחֲכִיבוּתָא דְּנַפְשָׁאֵי פִּינִיָּהוּ. וּבְגִינָה פְּלָחוּ
 חֲכִיבִין גְּבָאֵי לְפִי שְׂאֵהוּבַת נַפְשֵׁי שְׁהִיא הַשְׁכִּינָה נִמְצָאת בִּינֵיהֶם, וּבְשִׁבִילָה כֹּל יִשְׂרָאֵל הֵם

חֲכִיבִים אֲצִלִּי, הָרָא הוּא דְּכִתִּיב וְזֶה שֶׁכָּתוּב לְכַלְתֶּם. לְכַלְתֶּם פְּתִיב,
 חֲסַר וַי"ו הֵנָּה לְכַלְתֶּם כְּתִיב חֲסַר וַי"ו שְׂרוּמֹזַת עַל הַשְׁכִּינָה הַנִּקְרָאת כֹּלָה, וּמִלַּת לְכַלְתֶּם

פִּירוּשָׁה, בְּשִׁבִיל הַכֹּלָה שְׁלָחַם, בְּגִינָה בְּשִׁבִילָה לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים,
 בְּגִין דְּאִיהִי רְחִימָתָא דְּנַפְשָׁאֵי, רְחִימוּתָא דִּילִי גְּבָהָא לְפִי שְׁהִיא

אהובת נפשי, והרי האהובה שלי אצלם.

לְבַר נֶשׁ דְּרַחִים אֶתְתָּא, וְהוֹת דְּיִירָא בְּשׁוּקָא דְבוּרְסְקִי מִשַׁל לַאדָם

שאהב אשה, והיתה דרה בשוק של בורסקי, שהוא המקום של מעבדי עורות של בהמות

שריחם רע, אִי לָא הוֹת הִיא תַּמָּן, לָא עֵייל בַּה לְעֵלְמִין אִם הִיא לֹא

היתה שם, לא היה נכנס שם לעולם. בְּיוֹן דְּהִיא תַּמָּן, דְּמִי בְּעֵינױ בְּשׁוּקָא

דְּרוּבְלִי, דְּכָל רִיחִין דְּעֵלְמִין טָבִין אֲשֶׁתְּפַחוּ תַּמָּן אבל כיון שהיא שם,

דומה בעיניו השוק של בורסקי כשוק של מוכרי בשמים, שכל ריחות הטובים שבעולם נמצאים שם.

אוּף הֶכָּא אָף כַּאן כְּתוּב, וְאִף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאַרְצֵן אִיבִיָּהֶם,

דְּאִיהוּ שׁוּקָא דְבוּרְסְקִי שהוא מקום הקליפות והטומאה, שהוא מאוס בעיני

כשוק של בורסקי שריחו רע, ועם כל זה, לֹא מְאִסְתִּים וְלֹא גַעְלָתִים. וְאִמְאִי

ומפרש למה לא מאסתי, ואמר. לְכַלְתָּם. בְּגִין כַּלְתָּם דְּאֵנָּא רַחֲמִנָּא לֵה,

בשביל הכלה שלהם שהיא השכינה, שאני אוהב אותה, דְּאִיהִי רַחֲמִתָּא דְנַפְשָׁאִי,

דְּשָׂרְיָא תַּמָּן שהיא אהובת נפשי הנמצאת שם עמם, לכן, וְדְמִי עָלִי כְּכָל רִיחִין

טָבָאן דְּעֵלְמָא, בְּגִין תְּהִיא כַּלָּה דְּבְגִנוּיָיְהוּ דומה עלי ארץ האויב ככל ריחות

הטובים שבעולם, בשביל אותה הכלה הנמצאת ביניהם. אָמַר רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי חִיָּא, אֱלֹו

לֹא אֶתִּינָא הֶכָּא, אֱלֹא לְמִשְׁמַע מְלָה דָּא, דִּיִּי אִם לֹא הִייתִי בָּא לְכַאן

אלא לשמוע דבר זה היה די לי.

מאמרי הפרשה

פרשת בהר

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָּהּ" (כה, א-ב).

פרשת שמיטה מוכיחה שהתורה היא מן השמים

כתב רש"י: מה ענין שמיטה אצל הר סיני? אלא, מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כל המצוות נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני.

ובאמת צריך להבין, מדוע הודיע לנו הכתוב עניין זה דווקא אצל מצות שמיטה? ויש לומר, כי פרשת שמיטה מוכיחה שהתורה היא מן השמים, והיא ראייה ברורה לכך, שתורתנו הקדושה תורת אמת, ולא שח"ו בדה אותה משה רבנו מלבדו. כי מי הוא בן אנוש היכול להבטיח הבטחה כזו שלא כדרך הטבע של - "וצויתי את ברכתי וכו' ועשת את התבואה לשלש השנים". ופשוט הוא, שרק ה-כל יכול, הוא זה שיכול להבטיח הבטחה כזו לדורות עולם. (חתם סופר).

הדרך לביטחון בה'

כותב הרב כלי יקר: טעם מצוה זו להשריש האמונה בעם ישראל, כי חשש הקב"ה, פן בכואם לארץ ישראל יתעסקו בעבודת האדמה וישכחו את ה' ויסירו בטחונם ממנו, ויחשבו כי כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה, והם הבעלים ואין זולתם. על כן הוציאם השם יתברך ממנהג הטבע, כי דרך אומות העולם לעשות בשש שנים - שתי שנים זרע, ואחת בור, כדי לא להכחיש כוחה של האדמה. והקב"ה אומר שש שנים תזרע שדך, מידי שנה בשנה, ואני מבטיחך לתת כוחה בכל שנה. ומלבד זאת, בשנה הששית - וצויתי את ברכתי וכו' ועשת את התבואה לשלש השנים. וע"י כל המופתים הללו תדע, כי לי הארץ. ועל ידי זה יהיו עיניך נשואות אל ה' תמיד ותבטח בו יתברך. ע"כ.

בטחוננו של רבי יהודה ברבי אילעאי

ובעניין מידת הבטחון, איתא בגמרא (נדרים מט:), מעשה באשתו של רבי יהודה בר אילעאי שיצאה פעם וקנתה צמר בשוק, ועשתה ממנו גלימה חשובה. היות וזו הייתה הגלימה היחידה שברשותם, עשו הם חלוקה ביניהם, כאשר הייתה היא יוצאת לשוק - הייתה מתכסת בה, וכאשר רבי יהודה היה יוצא להתפלל - היה הוא מתכסה בה ומתפלל. וכאשר היה מתכסה בה, היה מברך: "ברוך שעטני מעיל".

פעם אחת גזר רבן שמעון בן גמליאל תענית, ורבי יהודה לא הגיע לבית שנאספו שם החכמים לתענית. אמרו הנוכחים לרבן שמעון בן גמליאל, כי רבי יהודה לא הגיע - לפי שאין לו בגד להתכסות בו. שלח רשב"ג לרבי יהודה בגד, אך הוא סירב לקבלו. כשביקש רבי יהודה להסביר לשלוחיו של הנשיא מדוע הוא מסרב ליטול ממנו את הבגד, הגביה את המחצלת שעליה ישב, ונעשה נס ונתמלא כל אותו המקום במטבעות של זהב. ואז הוא אמר להם: ראו את העושר שיש לי כאן! הרי אם הייתי רוצה, בוודאי שהייתי יכול לקנות לעצמי חלוק, אלא שאין רצוני ליהנות מהעולם הזה כלל, ולפיכך אני מסרב גם ליהנות מהמעיל ששלח לי.

מכך למדים אנו את מדת בטחוננו של רבי יהודה אשר היתה נטועה בו בכל חושיו, עד כדי שידע כי בעת שירים את השטיח, ללא ספק ימצאו שם מטבעות כמידת בטחוננו.

עוד אמרו בגמרא (בבא מציעא מב:): תנו רבנן: ההולך למוד את גרנו, אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד, אומר: ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואחר כך בירך - הרי זו תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים כח, ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמך.

ואף כי למעשה, הרי זה נס גמור - למעלה מן הטבע, ומכל מקום מצווה הוא לברך ולהתפלל על כך, ואין בזה משום ברכה לבטלה. הרי לנו, כי האדם מצווה להאמין ולבטוח כל כך, עד שיהא בטוח בנס שיעשה לו. ועיין בדברי חמודות על הרא"ש (ברכות פ"ט אות נט) הכותב, כי המודד גרנו - בטוח הוא שיארע לו נס גלוי ושינוי הטבע, ועל כך הוא מודה לה'.

כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני

ובגמרא (תענית כד:) מסופר עוד: אמר רב יהודה אמר רב, בכל יום ויום בחייו של רבי חנינא בן דוסא, הייתה בת קול יוצאת מן השמים ואומרת: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא

בני, ואילו הוא - אין לו אפילו לחם בביתו, ודיו בקב אחד של חרובים בלבד, ממנו התקיים מערב שבת לערב שבת.

ומעשה באשתו של רבי חנינא בן דוסא, שהייתה רגילה מפני הבושה, להסיק את התנור בכל ערב שבת אע"פ שלא היה לה מה לאפות, והייתה משליכה לתוכו חומר מעלה עשן בכדי שהשכנים יחשבו כי היא אופה לחם לכבוד שבת.

הייתה לה שכנה רעה, שאמרה לעצמה: הלוא אני יודעת כי אין לאנשים האלו כלום בבית, וא"כ מהו כל העשן הזה העולה מתנורם? הלכה ודפקה בדלת, ראתה אותה אשתו של רבי חנינא, והתביישה מכך שכעת יפורסם ברבים כי לא היה לה כלום בתנור, ומיד ברחה לחדר צדדי. נכנסה השכנה לבית, וראתה את התנור שהוא מלא בלחמים, ואף קערת הבצק מלאה עיסה. מיד זעקה לה השכנה: הרבנית! הביאי מהר מרדה לרדות את הלחם, כי לחמך עומד להישרף. באה אשתו של רבי חנינא ואמרה: אכן, אף אני לכך נכנסתי לחדר הפנימי, בכדי להביא את המרדה.

שנו חכמים, כי היא אכן לא אמרה זאת כאמתלא בלבד להינצל מן הבושה, אלא אף היא באמת הלכה להביא מרדה, מפני שהיתה רגילה בניסים, והאמינה שהתנור יתמלא בלחם.

הנה, גם במעשה זה רואים, כי אותה צדקנית הייתה בטוחה שהקב"ה יעשה לה נס שלא תתבייש, עד שהלכה להביא את המרדה בכדי להוציא לחם.

כגמול עלי אמו

כתב בספר 'דברי אליהו' (על תהלים קלא, ב), ששאלו לרבינו הגר"א, כיצד הוא הביטחון בה'? אמר להם: כבר פירש לנו דוד המלך ע"ה (שם): 'אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי'. פירושו, כמו שהתינוק אינו דואג מה יאכל, בידעו כי בכל עת תאכילנו אמו כדי שבעו, וכן בכל ענייניו סמוך לבו ובטוח שאמו תמלא כל מחסורו. אף אנו, עלינו להסיר כל דאגה וחשש מלבנו, ולא לדאוג כלל דאגת המחר, רק לסמוך לגמרי על אבינו שבשמים, שיחיש לנו את כל הצטרכויותינו.

כתב ב'נפש שמשון' (התורה וקנייניה, עמ' שנו) כי מטבע העולם, בעוד התינוק קטן תמהר אמו לקראתו על כל כפי שיבכה לראות מה אירע עמו ומה צרכיו בזה הרגע. משגדל התינוק מעט, שוב אין אמו בהולה לקראתו, אלא כשהוא נחבט ומקבל מכה על בשרו. כעבור שנה ושנתיים, כבר אין אמו ניגשת אליו אלא כשהוא נופל ונחבט קשה יותר...

סיבת הדבר היא, כי ככל שהתינוק קטן יותר, כך הוא תלוי ברחמי וחסדי אמו, כי אין בידו לעזור ולהועיל לעצמו מבלי עזרת האם. וככל שיגדל התינוק ויתרבה כוחו לסייע לעצמו, כך גם תרגיש האם פחות אחריות עליו...

כיוצא בזה, הסומך על ה' מתוך הכרה כי הינו חסר ישע בכוחות עצמו, ואינו תולה את תקוותו אלא בבורא העולם לבדו, יחיש הקב"ה לישועתו בעגלא ובזמן קריב, על צד היותר טוב.

בך בטחתי אל אבושה

איתא במדרש (שוח"ט תהלים כה על הפסוק 'אלוקי בך בטחתי אל אבושה'), וז"ל: ...היו שומרי המדינה עוברין ומצאו אכסנאי אחד ותפסוהו, ואמר אל תכוני כי בן ביתו של מלך אני, כיוון ששמעו כן, הניחוהו ושמרוהו עד הבוקר, בבוקר הביאוהו אצל המלך ואמרו לו 'בן ביתך' מצאנו אמש, אמר לו המלך, בני, מכיר אתה אותי, אמר לו לאו. אמר לו המלך אם כן היאך אתה בן ביתי, אמר לו - בבקשה ממך, אני איני בן ביתך, אבל 'בך בטחתי', שאלמלא אמרתי להם כן היו מכים אותי... אמר להם הניחו לו הואיל ובטח בי הניחו לו. וכן אמר דוד 'אלוקי בך בטחתי' ובשביל כך 'אל יעלצו אויבי לי', ולא אני בלבד, אלא גם כל קויך לא יבושו.

הצרות - סימן לישועה

עוד אמרו (שם, תהלים כ, ב): יענך ה' ביום צרה, [משל] לאב ובן שהיו מהלכין בדרך, ונתייגע [התעיף] הבן. אמר לאביו: היכן היא המדינה? אמר לו: בני, סימן זה יהא בידך, אם ראית 'בית הקברות' לפניך, דע כי המדינה קרובה לך.

כך אמר הקב"ה לישראל: אם ראיתם שהצרות מכסות אתכם, באותה שעה אתם נגאלים. שנאמר: יענך ה' ביום צרה.

הדרגות בביטחון

ובמידת הביטחון יש תנאי גדול, והוא: שלא יסמוך האדם על עצמו כלל, אלא ישים כל בטחונו בהשם יתברך.

דבר זה אנו למדים ממה שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני, שמואל ב' רמז קסג): ארבעה מלכים, מה שתבע זה לא תבע זה. ואלו הם: דוד, ואסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר (תהלים יח, לח): ארדוף אויבי ואשיגם וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני עושה כן! שנאמר (שמואל א' ל, יז): ויכם דוד מהנשף ועד הערב. עמד אסא ואמר: אין בי כח להרוג, אלא אני רודף ואתה עושה. אמר הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (דברי הימים ב' יד, יב): וירדפם אסא והעם אשר עמו וגו'.

'כי נשברו לפני אסא' לא כתוב כאן, אלא 'כי נשברו לפני ה'". עמד יהושפט ואמר: אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף, אלא הריני אומר שירה ואתה עושה. אמר לו הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (דברי הימים ב' כ, כב): ובעת החלו ברנה נתן ה' מארבים. עמד חזקיה ואמר: אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה, אלא הריני ישן במיטתי ואתה עושה. אמר לו הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (מלכים ב' יט, לה): ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור.

הנה, חזקיהו מלמד אותנו, כי הבטחון של האדם צריך להגיע עד למצב של - "הריני ישן על מיטתי". כלומר, אין אני יודע דבר, ולבי בטוח בך יתברך הדואג לצרכי. וכך צריך האדם להשריש לעצמו, שאינו יכול להועיל כלום לעצמו, והכל הוא רק מאת השם יתברך.

שלוות הבוטח

דוד המלך ע"ה אומר (תהלים לד, יא): "כפירים רשו ורעבו, ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב". הכפיר, הוא כידוע, בנו הצעיר של האריה. ולכאורה, הוא בעל החיים הכי מאושר בעולם, שכן אביו הינו מלך ואמו המלכה. ולמרות זאת - הוא עני ורעב. שכן כל בעלי החיים אוכלים ירקות ועשב מכל הבא ליד, אך האריה אוכל רק פעם בשלושה ימים. הוא טורף את טרפו, ולאחר מכן מערכת העיכול שלו 'עובדת' על זה במשך שלושה ימים. ביום השלישי הוא מתחיל שוב לרעוב, ומרחוק רואה הוא את כל בעלי החיים אוכלים, שבעים ומרוצים מהאוכל שלהם, אשר אצלו נחשב הוא רק ל'תבלינים'. כעת הוא תר ומחפש אחר מנה הגונה של חמישים ליטראות בשר, ולבניתיים... הוא נותר רעב.

אבל - "דורשי ה', לא יחסרו כל טוב". כי דורש ה' והבוטח בו יודע, כי מה שיש לו זה הכי טוב שיכול להיות עבורו. ואם בורא העולם חושב שהוא זקוק לדבר נוסף, הרי שבוודאי הוא יתן לו את זה. שכן אין זה הגיוני לאחסן את כל תכולת החנויות בביתו. ולכן, מניח עבורו הקב"ה כמה דברים ב'בית מרקחת', כלים ומוצרי יסוד ב'כל בו לבית', בשר ודגים בחנות העופות והדגים, רהיטים אצל הנגר, בגדים אצל החייט, וכן הלאה. ומפעם לפעם בעת הצורך, שולח אליו הקב"ה את מה שנצרך אליו לבית. וכך הוא חי בשלווה, יודע כי יש לו כל טוב, והוא מאמין שבהורא יזמן לו הכל בזמן הנכון, ובאופן הכי מדויק לכל נברא ונברא!

כמה מסכן ואומלל הוא האדם הבוטח רק באנשים אחרים, ומצריך את עצמו להשקיע בהם כוחות ללא תועלת. הרי לך אדם שיש לו הרבה 'דודים' ו'ידידים' מוצלחים ומוכשרים מאוד, אשר הגיעו למשרות בכירות ביותר. הדוד האחד הינו מיליארדר, ובכך הוא רגוע, שכן אם הוא יזדקק לסכום כסף גדול - הוא יפנה אליו, ובוודאי הלה ייענה ויעניק לו ברוחב יד. הדוד

השני הוא רופא לכל ענייני הגוף, והוא מסוגל לרפא את כל החולאים מכף רגל ועד ראש. וכך הוא בטוח שאם יחוש כאב כלשהו, הוא יפנה לדודו והלה ירפאו. הדוד השלישי הוא פסיכולוג ופסיכיאטר מספר אחד בעולם, האחיין רגוע, הוא יודע שכאשר יהיה עצבני, או יעבור עליו כל מצוקה נפשית - קרוב משפחתו הרופא ישמע, ינחם, וירגיע אותו בחינם. והנה, יש לו גם שכן ידיד טוב, שהוא עסקן בסדר גודל עולמי, ויודע הוא איך וכיצד לפתוח שערים בכל מקום. הרגשתו היא, שכעת הוא מסובב בכל סוגי העוזרים והמסייעים שיעמדו לו בעת צרה, מפני שהוא מבין בדמיונו, כי כל העסקנים הללו נחוצים לו, וכי הוא תלוי בהם. ולכן הוא משקיע בקשר איתם, קונה להם מתנות, מתעניין בשלומם, משתתף באירועים שהם עורכים. והוא אף משקיע בכך מאמצים מרובים.

לאדם כזה אומר רבינו בעל חובות הלבבות בפתיחת שער הבטחון: חבל לך על הזמן ועל העבודה! חברך וקרובך הוא רק בשר ודם, והינו מוגבל בכוחותיו. הגיבור הכי גדול - מזדקן, העשיר - עלול לרדת מנכסיו, או סתם כך להחליט שהוא מעדיף לשמור את הכסף לשיבה טובה במושב זקנים. אם תפנה אליהם לעזרה בשעה לא מוצלחת מבחינתם, הם לא יתפנו להאזין למצוקתך, כעת עומדים לפנייהם דברים חשובים יותר...

הפסוק אומר (איוב ה, יג): "לוכד חכמים בערמם". החכמים הבוטחים בחכמתם ועושים תחבולות בלי לבטוח בהשם, נכשלים לכסוף, ודווקא התחבולה הזו הופכת למלכודת בעבורם.

וכה אומר שלמה המלך בקהלת (ט, יא): "שבת י וראה תחת השמש". 'תחת השמש' - כלומר, בדברים הגשמיים. התבוננתי בעולם הזה וראיתי: "כי לא לקלים המרוץ", לא הקל ברגליו מגיע ראשון לכל מקום, "ולא לגבורים המלחמה" - לעיתים חושבים, כי הגיבור הוא זה שינצח במלחמה, אך המציאות מראה שלא דווקא הגיבור מנצח. "וגם לא לחכמים לחם" - אדם עשוי להשקיע במפעל שברשותו את כל כוחו ומוחו וכשרונו במשך עשרים שנה, בכדי שתהיה לו פרנסה בשפע כל החיים. הוא עובד ויגע מצאת החמה ועד צאת הנשמה, ואחרי שהקים הכל בעשר אצבעות, וחסך לו הון תועפות, בגיל חמישים הוא מתמודד עם בעיות כלכליות. איפה הכסף? כאן נפל מיליון, פה הלך לטמיון עוד מיליון, הבנקים גבו את שלהם, בהוצאה לפועל הצילו מה שאפשר. חכמתו הגדולה לא עמדה לו, והחלומות עם הכסף עפו להם עד לסתימת הגולל!

הכל משמים

מסופר על האדמו"ר בעל ה'אמרי חיים' - רבי חיים מאיר הגר מוויז'ניץ, שבאחת משיחותיו בענייני אמונה אמר הרבי: מצינו בתלמוד פעמים רבות (עי' שבת קכא): 'מאן נימא

דמתרצתא היא, דלמא משבשתא היא'. והנה, תיבת מא"ן הוא נוטריקון: אל מלך נאמן, ומורה הוא על האמונה בהשם יתברך. ובא לומר, כי מא"ן נימא - מי שאומר בכל עת זמן שהקב"ה אל מלך נאמן, הרי שמתרצתא היא, אדם זה מתורץ הוא, יש לו תירוצים וביאורים על כל הקורות עמו, בידעו שהכל משמים. אך דילמא - האדם שהוא מלא בספיקות בכל הקורה עמו, אולי פלוני עשה לו כך ואלמוני נהג עמו להיפך, ואולי אם היה נוהג אחרת לא היו ייסורים באים עליו - אדם כזה, הרי הוא משבשתא, כי כל ימי חייו מלאים בשיבושים ואינו מבין מדוע כל זה בא עליו.

זכבר היה הרב הקדוש רבי משה מקוברין זי"ע אומר (הובא בתורת אבות שבת אות קמא): ש- אל **אדון על כל המעשים** הוא התירוץ לכל הקושיות... כי אף אם הוא מלא קושיות כרימון על מצבו, יתחזק והילוכו יהא בנחת, ויסמוך שהכל הוא מאת ה', ולטובה כוונתו.

פעם אחת, דרש האלשיך הקדוש זי"ע בפני תלמידיו אודות מידת הביטחון. בין הדברים הוא אמר, כי הבורא משפיע שפע פרנסה על הבוטח בו, אף אם לא עשה הבוטח איזו סיבה ו'השתדלות' לפרנסתו.

אחד מהשומעים מפשוטי העם, אשר מלאכתו הייתה במשא חומר ולבנים, התעורר מדברי האלשיך, וגמר אומר בנפשו לבטוח בבוראו ולעזוב את כל עסקיו והשתדלותו. הוא החליט כי מעתה יקבע את מקומו בבית המדרש על התורה ועל העבודה, באמירת תהלים, מעמדות וכו', והבורא כבר ישלח לו פרנסה וכלכלה מאוצרו הטוב.

בני ביתו ניסו להניאו מכך, אך לא עלה בידם. ותיכף ומיד מכר את החמור ששימשו למשאותיו לגוי אשר עסקו היה בחפירת מערות, ומהמעות שקיבל מהגוי - נתפרנסו בני הבית. כעבור כמה ימים תם הכסף, נכנסו בני הבית והתחננו בפניו שיצא לפעלו ולעבודתו, ויביא לחם לפי הטף. אך היהודי התחזק ואמר: מבטחי בה' אלוקי, התייצבו וראו את ישועת ה'.

באותו היום, הלך הנכרי עם החמור לעבודתו בהרים, ותוך כדי החפירות שביצע במערות - מצא אוצר גדול של אבנים טובות ומרגליות לאין שיעור. העמיס הנכרי את האוצר על החמור, ונכנס שוב אל המערה לבדוק האם נשאר עוד מהאוצר הגדול. לפתע, נפלה כל אדמת המערה עליו, ושם הייתה קבורתו.

החמור שעמד מחוץ למערה, המתין עד בוש לבעליו החדשים, ומשראה כי בושש האיש לבוא, חזר העירה עם משא ה'אוצר' אל הבית שהיה רגיל להלך, הלוא הוא בית היהודי. ותשתומם נפש בני הבית לראות את חמורם מכבר הימים, חוזר אליהם כשהוא טעון באוצר אבנים טובות ומרגליות, אשר סיפקו מזונות וכלכלה, לו ולצאצאיו למשך כל חייהם.

”וְשַׁבְּתָהּ הָאֲרֶץ שִׁבְתָּ לָּהּ” (כה, ב).

בשמיטה מקבלת הארץ בחינת נשמה יתירה

אמרו חז"ל (שבת כב:): כשם שנאמר בשבת שהיא עדות בין ה' לישראל, ואף יורדת בו נשמה יתירה, וכן השבת היא זכר ליציאת מצרים שנעשו בני חורין ויכולים לקבל נשמה יתירה אשר היא בחינת 'נחלה בלי מצרים', כמו כן ארץ ישראל נקראת 'נחלה בלי מצרים', כמו שכתוב בנחלת יעקב (בראשית כח, יג-יד): הארץ אשר אתה שוכב עליה ופרצת ימה וקדמה, שלפי שזכה בנקודת הפנימיות של ארץ ישראל שממש הושתת העולם, לכן היא נחלה בלי מצרים.

ובשמיטה מקבלת הארץ בחינת נשמה יתירה, וכתוב (ויקרא כה, לח): אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. ועל זה נקראת בשם 'שנה', שכן יש בה שינוי מהשנה שלפניה, כי השפע שבא לתוך הזמן והטבע, משתנים כפי הכנת התחתונים. (שפת אמת תרס"א).

שבת שלום לאדמה

בספר 'פאר הדור' (ח"ג עמ' רלט) הובא מעשה הממחיש לנו את אהבת ארץ ישראל ואהבת המצוות התלויות בארץ אשר פיעמו בליבו של רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל - הרב מפוניבז'.

מעשה שביקר בשנת השמיטה בקיבוץ 'חפץ חיים', השובת בשמיטה כהלכה, ומרוב התרגשות וחיבת מצות השמיטה, הוא גחן על האדמה ונישקה, כשהוא לוחש בגיל: 'גוט שבת, גוט שבת' [שבת שלום, שבת שלום] לך, אדמה קדושה השוכנת השנה, ומתוך עונג על קיום המצוה, היה לוחש והולך 'גוט שבת, גוט שבת'.

כאשר ישבו ישראל בארצם, נתרוממה הארץ לבחינת שבת

גורל ארצנו הקדושה, הוא כעין הגורל שלנו. וכמו שאנו בני ישראל, מתנשאים כבוא יום השבת מתהום החיים החומריים לקדושה היתירה של יום השבת. כן גם ארצנו, כל עוד שישבו עליה העמים הקדמונים, הייתה היא בבחינת חול, וכאשר ישבו ישראל עליה, נתרוממה לבחינת שבת. וזהו: כי תבואו אל הארץ, אז - ושבתה הארץ שבת לה'. כי אז תתחיל הארץ תקופה חדשה, אשר היא בחינת שבת.

וזה נרמז בפסוק (להלן פסוק כד): ובכל ארץ אחזתכם, גאולה תתנו לארץ. כלומר, שימו לבבכם לסדר חייכם, באופן שתתקדש ותתעלה הארץ, ובה - 'גאולה תתנו לארץ', שתגאל מימי החול לימי השבת. (הדרש והעיון).

האדמו"ר מבעלז מקיים מצות שמיטה בגופו

בספר 'שלת הרועים' מסופר על האופן המיוחד שבו קיים האדמו"ר מבעלז, רבי אהרן רוקח זצ"ל, את מצות השבתת הקרקע בשביעית:

רבי אהרן רוקח היה קדוש אלהים, כל כולו היה שקוע בעבודת ה', כסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. באחד הימים, התפלאו אנשיו לשמוע מפיו, כי רצונו שיזמינו גנן שינכש ויעדור את חצר הבית ויכין בה גינת נוי.

בין החסידים, רבו הניחושים על מטרת הרבי בהכנת גינה זו, אך אף אחד לא ידע דבר ברור. בו ביום, הוזמן גנן שהתחיל מיד בעבודתו. כשהודיעו לרבי שהגנן גמר את עבודתו, ביקש הרבי שימשיך לטפל ולטפח את הגינה כמקובל.

עברה שנה, הגיעו ימי אלול, חרדת התשובה הקיפה את כל הבאים לבית הרבי. בערב ראש השנה בשעה שהמונים צבאו על פתח החדר וציפו לברכה, קרא הרבי למשמשו, וציוה להודיע לגנן כי זהו יום עבודתו האחרון, ומעתה אינו רוצה שימשיך עוד בעבודתו.

עתה התפרסם סוד מעשי הרבי: באחד בתשרי - ראש השנה לשמיטין, ומאחר שהשנה הבאה היא שנת שמיטה, שכר הרבי במשך כל השנה גנן שיעבוד בגינה, בכדי שבבוא שנת השמיטה, יקיים הרבי את מצות ושבתה הארץ שבת לה', על ידי הפסקת העבודה.

שבת לה' - שיעסקו בתורה

יש לדרק, למה אמר 'שבת לה'', והלא היה די לו לומר 'ושבתה הארץ שבת'? ונראה לפרש, כי מכיון שבשנת השמיטה אין עבודת קרקע, והעוסקים בעבודתה בטלים, על כן בא הכתוב לומר שצריכים הם לעסוק בתורה, ולא ילכו לטייל בשוק אנה ואנה ויפנו לכם לבטלה.

וזהו שאמר הכתוב: ושבתה הארץ, רוצה לומר, כיון שיש שביתת הארץ מן העבודה, אז: שבת לה', רוצה לומר שהשביתה תהיה בכדי שיעסקו בתורת ה'. ומזה יש ללמוד, כי בכל עת שלא יהיה לאדם עסק, לא ילך לטייל בשוק אצל אוהביו ורעיו, אלא צריך לעסוק בתורה כדי לקבל שכר. (ישמח ישראל).

"שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר פְּרֻמְךָ וְאַסַּפְתָּ אֶת תְּבוּאֹתָהּ" (כה, ג).

לעתיד לבוא לא יהיה עוד צורך בעבודת השדה

הגאון רבי יוסף צבי הלוי, אב"ד יפו, ביאר זאת בספרו "תורת השביעית" (בהקדמה), על פי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין נט:): כי קודם שחטא אדם הראשון באכילה מעץ הדעת היה העולם

בבחינת "טוב מאד", ואז לא היה צורך בשום עבודה גופנית, כי הכל היה מוכן בשביל האדם. וכמו שאמרו (שם) שהיו מלאכי השרת צולין לו בשר ונותנים לו גלוסקאות [עוגות], והיה העולם בבחינת "שבת שבתון", עד שלא היה שום צורך בעבודת האדם במציאות ההיא.

ברם, לאחר חטאו של אדם הראשון, נעשתה מהפכה בעולם - נתקללה האדמה ונתקלל האדם (בראשית ג, יז): ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך וכו', בזעת אפך תאכל לחם. ומאז, אם האדם לא יחרוש, או לא יזרע, ולא יקצור - לא יהיה לו מה לאכול.

ומכיוון שכך, ציוותה התורה דינים ואזהרות, מתי מותר לעבוד ומתי אסור: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי תשבות, שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. אבל קודם החטא, היה אפשר שיהיה שבת שבתון תמיד, כי הרי לא היה צורך בעבודה לעולם.

וכך יהיה לעתיד לבוא, כאשר זוהמת הנחש תעבור מן העולם, שאז יחזור העולם להיות כפי שהיה קודם החטא, ולא יהיה עוד צורך בעבודת השדה או בשאר עבודות. ועל כך אנו מבקשים (בברכת המזון): "הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו שבת". וכמו שאמרו חז"ל (שבת ל:): "עתידה ארץ ישראל להוציא גלוסקאות וכלי מילת", שכן לעתיד לבוא ישוב העולם לקדמותו, כפי שהיה לפני החטא.

ואכן, כבר היה זמן שבו פסקה זוהמת הנחש והחטא הקדמון. היה זה כאשר עמדו ישראל על הר סיני, כפי שאמרו חז"ל (שבת קמו). שאז פסקה זוהמתן. ואם כן, צריך היה להיות מיד כמו שהיה קודם החטא, שלא יצטרך האדם לעשות שום עבודה, אלא יהיה הכל מוכן ומזומן בשבילו. אולם מכיוון שחטאו בעגל, שוב חזר הקלקול הקודם, ושבה זוהמת הנחש להטיל את ארסה, ומני אז צריך האדם לעמול על לחמו בזיעת אפן.

אולם, בפרק הזמן שבין עמדם למרגלות הר סיני לבין חטא העגל, עדיין אפשר היה שתשבות הארץ לעולם, ולאז דוקא בשנה השביעית. ולכן הוזכר מעמד הר סיני בסמיכות לציווי על השמיטה, וכך הוא ביאור הכתוב: וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, כלומר, בזמן ההוא, כאשר עמדו למרגלות הר סיני ופסקה מהם זוהמת הנחש, אז היה יכול להיות מצב שבו "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לה", כלומר, שתשבות הארץ לתמיד, כי במצב זה אין צורך שיעבוד האדם את האדמה.

לאחר מכן, חוזר הפסוק לדבר על המצב שנוצר לאחר שחטאו בעגל, שאז שוב חייב האדם לעמול כדי להוציא לחם מן הארץ, ועל כך אמרה התורה: "שש שנים תזרע וגו'", כלומר:

אמת, מכיוון שחטאתם בעגל וחזרתם למצב שלאחר חטא עץ הדעת, מוכרחים אתם לעבוד את האדמה, כי אם לא תעבדו - לא יהיה לכם מה לאכול. אבל, עליכם לדעת, כי רק "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה", ואז יהיה לך מה לאכול. אולם "בשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה", בשנה זו חייבים אתם להשבית את האדמה.

שמירת שבת - סגולה למחילת עוונות

זמה שאמר הכתוב "שבת שבתון", ביאר בעל "תורת השביעית" (שם) על פי מאמר חז"ל (שבת קיח:): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים, שנאמר: כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' והביאותים אל הר קדשי". ולכאורה יש להבין: מדוע אמרו שתי שבתות בדוקא? והלוא אדרבה, בגמרא (שם) מצינו שאמר ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן: "כל המשמר שבת כהלכתו - אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש, מוחלין לו". ותמה על כך הט"ז (אורח חיים רמב, א): ממה נפשך, אם לא עשה תשובה - מה תועיל לו שמירת שבת, ואם עשה תשובה - מדוע זקוק הוא לשבת שתכפר גם היא עבורו? ותירץ הט"ז, כי המדובר באדם שעשה תשובה, אלא שלא על כל העבירות מועילה תשובה לבדה, כפי שמצינו בחז"ל, שאם עבר על כריתות ומיתות בית דין - תשובה תולה ומיתה ממרקת. ועל-כך חידש רבי יוחנן, שאם מלבד התשובה מקפיד הוא גם על שמירת שבת כהלכתה, אזי תועיל התשובה שתהיה לו מחילה גמורה גם על עבירות אלו.

והנה, בדומה לעניינו של היחיד - כך הוא עניינם של כלל עם ישראל. שכן בגמרא (סנהדרין צז:): אמרו: "אמר ר' אליעזר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין". ואף כאן יש לומר, כי מכיוון שישנם עבירות אשר עליהן לא תועיל התשובה לבדה, לכן נחוץ לצרף עמה גם את שמירת השבת, ובזכותה ימחל הקב"ה על כל העבירות של כלל ישראל, ואז יזכו לגאולה השלימה. מכל מקום עולה אפוא, כי די בשמירת שבת אחת, ומדוע אמר רשב"י שבכדי להיגאל צריכים לשמור שתי שבתות?

התשובה לכך היא, שחידושו של רבי שמעון בר יוחאי אמור לבני ארץ הקודש, שכן תושבי חוץ לארץ שלא נצטוו על השביעית, להם אכן די בשמירת שבת אחת ככפרה על העבירות שאינן מתכפרות בתשובה לבד, אמנם בני ארץ ישראל זקוקים הם לשמירת שתי שבתות - שבת בראשית ושבת הארץ, אשר כל אחת מהן מעכבת את הגאולה, שכן אם אינו שומר את שבת הארץ, אינו מודה שהיא של ה', ואם כן לשיטתו, אין תוקף לנתנת הארץ לישראל, ואם כן צודקים אומות העולם ח"ו בטענת "לסטים אתם". נמצא, שרק שמירת שתי

השבתות - שבת בראשית ושבת הארץ - תבטיח את זכותנו על הארץ, ובזכות שמירת שבת שבתות אלו, יזכו ישראל לגאולה השלימה במהרה בימינו.

וזו כוונת הפסוק בכפלו את הלשון "שבת שבתון" - שבת בראשית ושבת הארץ. מעתה יובן גם, מדוע אמרו חז"ל (מגילה כו:): כי ב"מוצאי שביעית בן דוד בא", כי הגאולה תלויה גם בשמירת השמיטה כאמור.

מצות השמיטה להוכיח כי הוא יתברך אדון הארץ

קדש הקב"ה את יום השביעי בימים ובשנים ובשמיטות. קדשו בימים - זו השבת. וקראו 'שבת', שנאמר (שמות כ, י): ויום השביעי שבת לה' אלהיך. קדשו בשנים - זו שמיטה. וקראה גם כן שבת, שנאמר: ושבתה הארץ שבת לה'. קדשו בשמיטות - זה יובל. וקראו 'קדש', שנאמר: כי יובל היא קדש תהיה לכם.

ועל דרך הפשט, ושבתה הארץ שבת לה', שתהיה הארץ בטלה מכל מלאכת אדם בשנה השביעית, ולא ישתדל כלל בעבודת הקרקע - לא בחרישה ולא בזריעה, כמו שאמר: שש שנים תזרע שדך, ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. ואפילו מה שצמח מעצמו בלתי חרישה, אסור לו לקצור. וזהו: את ספיח קצירך לא תקצור, כי מה שצמח מעצמו והוא 'נספח' לקציר השנה שעברה נקרא 'ספיח', מלשון (ישעיה יד, א): ונספחו אל בית יעקב. וכן הגפן שלא נעבד ולא נעדר ולא נזמר, נקרא נזיר, לפי שהזירו ממנו כדבר שאינו שלו.

וכלל הענין הוא, שאינו רשאי שינהג בשדהו ובכרמו מנהג אדון כלל, אלא שיהיו כל פירותיו הפקר לכל העולם, ושיזכה בהם אפילו הדיוט שבישראל כמוהו.

ולכך צייתה תורה מצוה זו, שיהיו כל מיני הממשלה והאדנות שבתחתונים בטלים מעבודת הארץ, כדי שיתבונן האדם בלבו כי אין עיקר האדנות והממשלה אלא לאדון הכל ברוך הוא.

רומז לימות עולם

כתיב: "שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים". ויש להבין, מה הצורך להוסיף ולומר 'והיו לך', וכי לא היינו יודעים שמספר 'שבע שנים שבע פעמים' הן תשע וארבעים שנה?

אבל יתכן לומר בסוד הענין, כי בא הלשון כסיפור המצוה המעולה הזאת לבאר על ההוה ולרמוז על העתיד. כי המספר הראשון רמז למצות היובל שהם מ"ט שנה, ושנת החמשים קדש.

ולכך הזכיר בו 'וספרת', לשון ספירה. והמספר השני, רמז ליובל הגדול שהוא סוף ימי העולם אשר הווייתו ארבעים ותשע, כי המספר מ"ט בימים ובשנים ובאלפים ובשערי הבינה שנמסרו למשה - הכל הוא ענין אחד, ירמוז לזמן עמידת העולם וקיומו. כנרמז בתחילת קהלת (א, ד): והארץ לעולם עומדת, והוא עולמו של יובל העולם.

וזוהו סוד (ראש השנה כא): חמישים שערי בינה נתגלו בעולם וכולן נמסרו למשה חוץ מאחד, שנאמר (תהלים ח, ו): ותחסרהו מעט מאלהים. ביאור הדברים, כי למדו בכל אלף ואלף שער בינה אחד, והודיעו כל ההוויה מראש ועד סוף, חוץ מן היובל קדש שהוא השער החמישים הפנימי של בינה, וזהו: ותחסרהו מעט מאלהים.

והשער ההוא קראו 'מעט' - לרוב דקותו ופנימיותו משערי אלהים שהוא הבינה. ולכך הזכיר במספר אלף שנה כמספר הזה, והיו לך לשון הויה. ועוד הוסיף ואמר 'ימי', כי כל ימי העולם הם מספר ל"ך. ועל זה אמר: "והיו לך ימי". ולזה רמז דוד המלך ע"ה באמרו (תהלים קמה, ג): מלכותך מלכות כל עולמים, ומקרא מלא הוא (שם קה, ח): דבר צוה לאלף דור, כי דור הוא כמו עולם, שהוא חמישים שנה, ובא הרמז במלת 'כל' ובמלת 'לך' - כי הכל כונה אחת, וזה מבואר.

רמזי סודות שנות השמיטה

ובפירוש "טוב טעם" בשולי הגליון כתב: מ"ט - בימים, ובשנים, ובאלפים. מ"ט בימים - רוצה לומר ימי העומר בין פסח לעצרת. ובשנים - הם שתי השמיטות בפסוק. ואלפים - הוא סוד עמוק לבעלי הקבלה, שכל שמיטה משבע ימי הבנין הוא שבע אלף. ובארנו זה ברמז (בראשית ב, הערה ב). והם נגד שערי בינה, רוצה לומר כי כל השערים הם נגד השבעה ימי הבנין, כשתכפילים שבע פעמים שבע - מ"ט, והבינה על גביהם הרי חמשים.

וכבר ידעת, שסוד הקצוות הם נעלמים וכוחותיהם יונקים מן הבינה. נמצא שאמרנו חמישים שערי בינה, ואמרנו שבעה אלפים לכל שמיטה בימי הבנין, הכל אחד מיוחד. והמשכיל בין וידום כי הוא עמוק מאד, וכבר ר"מ קורדובירו לא גלה לנו די צורך בזה.

וזוהו: והארץ היא עומדת לעולם עד עולם של יובל, והוא אמרו ז"ל (ראש השנה כא): חמישים שערי בינה נבראו בעולם הוא היובל, ולכך הזכיר במספר אלף שנה רוצה לומר במספר האלפים, שקודם ביאר הכתוב בשנים, הזכיר והיו לשון הויה, כי רומז לנעלם שהוא אינו רק הויה, והשאר מובן ומבואר. ועיין פרשת בהעלותך תמצא דברים מתוקים הרבה בסוד זה.

האמונה בה' יתברך מביאה לידי ביטחון

ומה שנשמכה פרשה זו לפרשת שמיטה ויובל, אמרו בגמרא (סוכה מ:): שהיא אזהרה לישראל שיקיימו מצות שמיטים ויובלות. שכך אמרו: אם לא שמר אדם מצות שמיטה - לסוף מוכר מטלטליו, שנאמר: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד אלו מטלטליו. חזר בו - מוטב, ואם לאו - סוף שמוכר שדהו, שנאמר: וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. חזר בו - מוטב, ואם לאו - לסוף מוכר את ביתו, שנאמר: ואיש כי ימכור בית מושב. חזר בו - מוטב, ואם לאו - חוזר על הפתחים, שנאמר: וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך. חזר בו - מוטב, ואם לאו - לסוף שמוכר את עצמו, שנאמר: וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך. חזר בו - מוטב, ואם לאו - סוף נמכר לנכרי, שנאמר: ונמכר לגר תושב או לעקר משפחת גר.

וכתב הרב ראשית חכמה (שער האהבה יב, יא): ומצאתי כתוב, שאי אפשר להיות בוטח, אם לא יהיה מאמין. והאמונה באל יתברך היא שתביאהו להיות בוטח, כי מתוך שמאמין בבורא יתברך מבין כי הצלחתו בין בעולם הזה בין בעולם הבא הכל בא ממנו, ואין אחר זולתו. אז הוא נותן אל לבו לבטוח אליו ולאהבה אותו בכל לבבו.

והדבר שיביא את האדם להיות מאמין הוא, שלא יירא משום דבר רע, אלא יקבל כל הבא עליו בשמחה, והוא דומה לעבד המכיר את אדונו, שהוא נדיב ועינו יפה. ובעת שהוא מכביד על עבדיו עבודה קשה, אז הוא מטיב להם טובות גדולות ומגדלם ומנשאים, ויהיו אנשי עצתו, ואוכלים משולחנו ומרכיבים במרכבת המשנה אשר לו, ומפקידים על אוצרו. ואין ספק שהעבד הזה, היודע ומכיר זה באדונו, יעזוב כל מה שבעולם כדי שיעשה רצון אדונו בשמחה. ואף על פי שתהיה העבודה ההיא קשה עליו מאד לעשותה, בזכרו הטוב אשר יגיע אליו בגלל העבודה ההיא, יקל עליו כל דבר. אבל עבד הרואה את אדונו כילי וטרחו גדול משכרו, אינו טורח כי אם בעצבון.

וכך הענין, כי המאמין אמונת אמת כי כל שיעשה ויעבוד לעבודת הבורא הכל לטובתו, והקב"ה יתן לו שכר טוב וגדול על כל מה שסובל לשמו הגדול, ועל כל העבודה ושירות שיעשה לשם שמים יתן לו נעימות בעולם הבא, כענין שמצינו בנבוכדנצר (סנהדרין צו.), כי בעבור ארבע פסיעות שפסע לכבוד הבורא, זכה לגדולה רבה בעולם הזה. וגם עשיו בעבור כבוד אב ואם - זכה לגדולה בעולם הזה הוא זורעו אחריו, וכן רבים כיוצא בהם. ואין ספק, כי בהיות האדם מאמין כל זה בלב שלם, ודאי ישמח בכל דיני ה', כי מי הוא שלא ישמח שנותן פרוטה לצדקה לשם שמים, ויתנו לו תמורתו בעולם הבא ככר זהב. ומי שמאמין באלהים בלב שלם, יאמין בענשו של חוטא, ולא יבוא לחטוא, ולכן כל התורה כולה תלויה באמונה.

ונחזור לדרוש שהיינו בו, כי הבטחון והאמונה הם שותפים זה בזה. כי המאמין באלהים בלב שלם יבטח בו בבטחון חזק, ויביאהו הבטחון אשר לא יפחד מדבר ולא יעבוד לשום אדם זולתי הבורא, כי הוא האלהים, ולא יקוה לאיש ולא יסכים עמהם הדבר אשר הוא כנגד עבודת האל, ולא יפחידוהו ענייניהם, ולא יירא ממחלוקותיהם. ואם יוכיח אותם, לא יזהר בכבודם, ולא יבוש מהם, ולא ייפה להם השקר, כמו שאמר הנביא (ישעיה נ, ז): 'וה' אלהים יעזור לי על כן לא נכלמתי, ויביאהו בטחוננו לפנות לבו מעסקי העולם ולייחד לבו לענייני תורה ועבודה. וזה אי אפשר, אלא אם יהיה בטחוננו גדול בה'.

ולכן שכרו גדול שיתקשר בחד, כמו שכתוב (תהלים לב, י): 'והבוטח בה' חסד יסובבנו. ואמר 'יסובבנו', היינו שהחסד יקיפנו וילבישנו, כענין (שמות כא, ח): 'לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה, שפירשו בסבא (ח"ב צו): שהוא לבוש יקר מצד שם אלוה, שהוא החסד. וטעם אמרו בשם הוי"ה, מפני ששם הוי"ה הוא השורש לכל השמות ולכל ההויות. וכיון ששם בטחוננו בעיקר הכל, המקיים הכל והמהווה אותו ואת רוחו ונפשו, מסתלק מכל פגעי העולם, והחסד מסתירו מכל בעלי הדין, כמו שאמר (תהלים צא, ב-ד): 'אמר לה' מחסי ומצודתי וכו' כי הוא יצילך מפח יקוש וכו', באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה. ע"כ.

גבורי הכח

ב'מדרש הגדול' (פרשת בהר, ועי' ויק"ר פ"א סי' א) מובא: גבורי כח עושי דברו (תהלים קג, כ) - במשמיתי שביעית הכתוב מדבר. נאמר כאן: 'עושי דברו', ונאמר להלן (דברים טו, ב): וזה דבר השמיטה. וכי יש לך כח גדול מכוחן של אלו שרואים שדויתיהן כשהן מלאים זרעים, וכרמיהן כשהן מלאים ענבים, ובני אדם ובהמות וחיות נכנסין לתוכן ואוכלין ומחריבין אותן ואינן גוערים בהם? יש לך גבורים מאלה!?! ועליהן נאמר (משלי טו, לב): טוב ארך אפים מגבור.

ישראל נמשלו לשביעית

מעשה באדם אחד שהיתה לו שדה אחת והיה מתפרנס ממנה כל ימיו, וכיון שהגיעה שנה שביעית, אמר לאריסיו: פרצו את גדריה וקצצו פרותיה וסתמו מעיינותיה! הלכו ועשו כך. לימים עברו עליה, וראו אותה שהיא דיש לבני אדם ולבהמות ולחיות, והיא חרבה ונטושה. התחילו מטפחין על פניהן, והלכו אצל בעל השדה ואמרו לו: ערב לך שתהיה אותה שדה שהייתה מכלכלת אותך בכל מיני מעדנים - דיש לכל? אמר להן: שוטים שבועולם! אין אתם יודעין ששנה זו - שביעית היא!?! המתינו עד שתכנס שנה שמינית, ואתם רואין אותה טובה ממה שהיתה.

והלא ישראל עצמן נמשלו לשביעית, שנאמר (ישעיה ה, ז): כי כרם ה' צבאות בית ישראל. אף על פי שנשתעבדו ששה שעבודים: מצרים וארם ובבל ומדי ופרס ויון, בא השעבוד השביעי ואיבד כל המלכויות שלפניו, והשבית מישראל ששה דברים: שכינה, ואורים ותומים וקרבתות ומלכות ונבואה, ושביעי זה הוא ישמעאל.

ומניין שנמשלה מלכותו בשביעית? כתיב התם (ירמיה ז, כט): גזי נזרך והשליכי כי מאס ה' ויטש את דור עברתו, ובשביעית נאמר (שמות כג, יא): תשמטנה ונטשתה. אמר הקב"ה: יעבור השביעי הזה - ואני אשפיע עליכם טובות יתירין מן הראשונים שניטלו מכם, שנאמר (יחזקאל לו, יא): והטבתי מראשיתכם, ואומר (שם, לה): הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן, ואומר (שם, ט): ונעבדתם ונזרעתם.

הברכות לשומרי שביעית

רבי יוסי אומר: כשם שנצטוו ישראל על השבת - כך נצטוו על השביעית. וכל המשמר שביעית כראוי, אברך אותו ואת ארצו ואת מעשה ידיו, וזוכה וקונה עבדים ושפחות ובהמות. וכל מי שאינו משמר שביעית כראוי, סוף שהוא מוכר נכסיו. אם חזר בתשובה - מוטב, ואם לאו - סוף שהוא מוכר ביתו.

אמר להם הקב"ה: הזהרתי אתכם בכמה מקומות על מצות שביעית, כל זמן שאתם מקיימין אותה אתם יושבים על אדמתך, ואם לא קיימתם אותה - אתם גולין ממנה. הא, לפי שמצות שביעית חמורה כל כך, אמר הקב"ה למשה: לך ואמור להם לישראל שלא הכנסתי אותן לארץ ישראל אלא על מנת שיקבלו עליהם מצות שביעית. (מדרש הגדול, ריש פרשת בהר).

ייסורי יחזקאל מכפרים על השביעית

אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו: אלהיכם גחכן [משחק בנביאיו] הוא, דקאמר ליה ליחזקאל (יחזקאל ד, ד): שכב על צדך השמאלי, וכתיב (שם, ו): ושכבת על צדך הימני. אתא ההוא תלמידא, אמר ליה: מאי טעמא דשביעיתא? - אמר ליה: השתא אמינא לכו מילתא דשווא לתרוויהו. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא. והן לא עשו כן, אלא חטאו וגלו. מנהגו של עולם, מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה, אם אכזרי הוא - הורג את כולן, אם רחמן הוא - הורג חציים, אם רחמן מלא רחמים הוא - מייסר הגדולים שבהן ביסורין. אף כך, הקדוש ברוך הוא מייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהם של ישראל. (סנהדרין לט.).

השמיטה - רמז לאחרית ימי האדם

עניינו הוא, שהאנשים השלמים ראוי שיחוסו על אבדת זמנם יותר מאבדת כל הנכסים. שימי שנות האדם וחיו, הוא הדרך אשר ילך בו האדם להשיג שלמותו. וכמו שאמר במשנה (אבות פ"ד, משנה יז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא, כי ימי האדם ושנות חיו הם מעט מזער בערך השלמות שיקנה. לכן ראוי שלא יאבד האדם את זמנו, כי היום קצר והמלאכה מרובה. ולכן אמר רבי מאיר (אבות פ"ד משנה י) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה.

וכדי שיהיה זה תמיד לנגד עיני האדם, ראתה החכמה האלהית להעירו במצוותיו על קוצר ימיו ומספר שנותיו, ומפני זה נכתב בתורה, שברא היוצר יתברך את עולמו בשבעה ימים, כדי שהחיי יתן אל לבו שימי שנותיו הם שבעים שנה, ושלא יוציא אותם לריק, אלא במעשים נבחרים במעשה בוראם, ואז ביום השביעי ינוח וישבות בעולם הנשמות. ולזכר זה גם כן, באו שביעיות רבות בתורה.

וגם ימי הפסח הם שבעה, וימי ספירת העומר שבעה שבועות, וימי הסוכות שבעה, כולם - לזכור שימי שנותינו בהם שבעים שנה. ומפני זה צוה ה' יתברך במצות השמיטה והיובל, שש שנים לעבוד, ובשנה השביעית שבת שבתון, להעיר ולרמוז שבשנה השביעית - שהוא רמז לעשרת השנים האחרונים מימיו, אין ראוי שיעבוד עוד, כי הוא או בגבול הזקנה או בקבר.

ולכך שבת שבתון יהיה לארץ, ושבת לה', כי אז תדבק הנפש עם בוראה ותעזוב העסקים הגשמיים, ואמר: והיתה הארץ לכם לאכלה, שיאכלו ויונו במזון הצריך לנפשם, ולא יהיה זה לשרידים אשר ה' קורא לבד, כי אם גם 'לעבדך ולאמתך'. והתבואות שתוציא מעצמה יהיו הפקר, לרמז שכן יהיה אחרי מות האדם, שנכסיו וכל אשר לו, יהיו לאשר לא עמל בהם ולא גדלם. (אברבנאל).

"שש שנים תזרע שְׂדֶךְ וְשש שנים תזמור פְּרֻמְךָ וְאַסַּפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָה" (כה, ג).

להקפיד על תפילה וקריאת שמע בזמנם

שש שנים תזרע סופי תיבות: שמ"ע, שהוא ר"ת: שחרית מנחה ערבית. ובא לרמוז שיזהר בקריאת שמע ובשלוש התפילות לבל יעבור זמנם, כמו שכתב מר"ן ז"ל בשלחנו הטהור, כי אין לזוז ולהפיל ח"ו מדבריו שום תיבה.

ומאור ענינו הבעש"ט ז"ל, היה נזהר להתפלל בכל יום עם נץ החמה כותיקין, ככתוב בצוואות הריב"ש. ואם לא היה לו מנין, היה מתפלל גם ביחידות.

וכל כך גדולה המעלה של הקורא קריאת שמע לפני יציאת השמש, עד שאמרו (ברכות כב): ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה, יעלה ויתכסה ויקרא. ואם לאו, יתכסה במים ויקרא. הרי לנו גודל ערך המצוה לקרות קריאת שמע קודם הנץ, ותיכף ומיד לסמוך לה את תפילת העמידה. וכתב מר"ן ז"ל (סימן נח ס"א) ומי שיוכל לכוין לעשות כן, שכרו מרובה מאד. ויזכה לענוה ולשמחה, כמו שאמרו (ברכות ט): על הפסוק (תהלים עב, ה): "ייראוך עם שמש". (ילקוט המוסר ואבני השהם).

"שש שנים תזרע שְׂדֶךְ" (כה, ג).

תוסיף תת כחה לך

שואל הרב 'כלי יקר', וכי מצוה היא זו שזרע שש שנים? ומדוע אפוא אמר הכתוב "שש שנים תזרע שדך"? אלא, בא הכתוב להודיע ולהשריש האמונה בלב הישראלי, כי דרך הארץ לזרוע שתי שנים ובשלישית להשאירה בור, לא כן בארץ ישראל, שם היה נס, כי שש שנים בלי הפסק תזרע שדך. ועוד נס שני, כי בשנה הששית לא רק שלא תחלש, אלא אדרבה - תוסיף תת כחה לך, "ועשת את התבואה לשלש השנים". ואמר הכתוב: התבואה בה"א הידיעה, שאותה תבואה שרגילה להוציא כל השנה, יהיה נס בתוך נס שתתברך באוצר, ותספיק לשלש השנים.

וגם הארץ תקפיד על זה, כי רצונה שיתגלגל זכות הבטחון על ידה. לכך נאמר: ושבתה הארץ שבת לה', ואז תרצה הארץ את שבתותיה. על כן יתחזק האדם במדת הבטחון בה', ואל יוציא כל זמנו בעסק העולם הזה, וגם לא יחשוב להניח ברכה אחריו, כי המחשבה הזאת - יכלה הזמן והיא לא תתקיים.

ועל פי זה פירשו המפרשים את הפסוק (תהלים נה, כג): "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך", כי ה' גימטריא: כ"ו. השלך - כלומר, הוסף על שם ה' את יהבך - העולה ל"ו, סך הכל: ס"ג. והוא יכלכלך, כי שם ס"ג של פרצוף אמא, הוא הממונה על הפרנסה. [כי מנורה בדרום - סוד אבא, והשולחן (הרומז לפרנסה) בצפון - סוד אמא].

ובספר "העקדה" (פרשת בהר) נתן טעם לשמיטה, כדי שיזכור האדם ימי חלדו וכי סוף אדם למות, וגם שיזכור כי שיתא אלפי שני הוי עלמא (סנהדרין צז), ואז תשבות הארץ בהשמה מהם.

"דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָּהּ, שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְכוּ' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שִׁבְתָּ שַׁבְּתוֹן" (כה, ב-ד).

רומז לחיי העולם

נבאר בס"ד על פי מאמר רו"ל (גדה ל:), שקודם יציאת הולד משביעים את הנשמה - תהיה צדיק ואל תשמע לקול היצר הרע. וזהו שאמר: דבר אל בני ישראל כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם. רצונו לומר, היא הנשמה שכאשר תבוא בזה הגוף הנגוף, הנקרא בשם 'עיר', כמו שאמר הכתוב (קהלת ט, יד): עיר קטנה ואנשים וכו'. אזי: ושבתה הארץ שבת לה', רצונו לומר, שלא יחשוב האדם שיישאר חי תמיד על פני האדמה, אלא תמיד יזכור שיגיע הזמן שיפסוק וישבות חיותה, ועל כן יודרו בכל יכולתו לקיים התורה והמצוות. וזהו שאמר: שש שנים תזרע שדך, שהם חיי האדם בעולם הזה, כנגד ששת ימי השבוע, המותרים בעשיית מלאכה, ובשביעי יום מנוחה. וכך האדם, כל מה שיכול לעשות מעשים טובים - יעשה, בעבור ש'ביום השביעי' שהוא לאחר פטירתו מזה עולם ההבל, יותר לא יכול לעשות שום מצוה ותורה ומעשים טובים, כי אז יהיה שבת שבתון לארץ.

ואמר: שדך לא תזרע, כלומר שלא תוכל יותר לקיים שום מצוה, כמו שכתוב (תהלים פח, ו): במתים חפשי. כיון שאדם מת נעשה חפשי מהמצוות, וכמו שאם לא הכין מאכל מערב שבת - אין לו מה לאכול בשבת, כך אם לא עסק בתורה ומעשים טובים בעולם הזה, לא יוכל ליהנות עם הצדיקים בעולם הבא. ומכך נלמד, כמה וכמה צריכים אנחנו לחזק לבנו ביראת השם יתברך ולקיים מצוותיו, כדי לעשות נחת רוח לבוראנו, על מה ששלחנו לעולם הזה, בכדי שלא נכנס בבושה לפניו יתברך.

"שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר פְּרֻמְךָ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שִׁבְתָּ שַׁבְּתוֹן" (כה, ג-ד).

שנת השמיטה - השלמה לכל חדשי ניסן ותשרי

כתב הרב חיד"א (חומת אנך), כי הנה התיבה "שש" נכתבה פעמיים, והאחד לכאורה מיותר, כי היה צריך לומר: שש שנים תזרע שדך ותזמור כרמך.

אלא יש לבאר ע"פ הגמרא (ברכות לה:): האומרת, כי אמר רבא לתלמידיו, שלא יבואו אצלו ללמוד שני חדשים בשנה, שהם ניסן ותשרי. שכן חודשים אלו, הם זמן עבודת השדה ואסיפת הפירות, ועדיף שיעשו כדי פרנסתם בחדשיים הללו, וכך תהיה להם פרנסה כל השנה.

ויש לשאול, והלוא כתוב (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה", וחייב זה הוא גם על אותם שני חודשים, ונמצא שאינם מקיימים את החיוב בימים אלו?! לכן קבעה התורה שאחת לשבע שנים ישמטו את האדמה, ונמצא שהם משלימים את החדשים הללו במשך אותה שנה, שכן במשך שש שנים מצטברים שנים עשר חדשים אשר בהם עובדים ולא לומדים, ואת אותם י"ב חודש משלימים בשנת השמיטה.

ולכן אמר הכתוב: "שש שנים תזרע שדך" - בחודשי ניסן, וא"כ יש לך ששה חדשים שלא עסקת בהם בתורה, "ושש שנים תזמור כרמך" - בחודשי תשרי, וא"כ יש לך עוד ששה חדשים שלא למדת, ולכן אני מצוה אותך לעשות שמיטה - "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ".

"וְסִפַּרְתָּ לְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָיוּ לְךָ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁבָתַת הַשָּׁנִים תִּשְׁעַ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה" (כה, ח).

היום קצר והמלאכה מרובה

הנה, הפסוק מאריך במנין השנים, ומונה אותם במספר כללי ושוב במספר פרטי, וצריך ביאור למה האריך בזה. וביאר המגיד מדובנא, כי הכתוב בא ללמד את האדם עצה טובה כיצד יהיה מבטו על החיים. שהרי המשנה אומרת (אבות פ"ב מט"ו) היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים ובעל הבית דוחק. האדם מטבעו הינו עצל, ואוהב לדחות את מלאכת עבודת ה' לזמן מאוחר יותר. והסיבה לכך, כי היצר הרע אומר לאדם: והלוא יש לך עוד הרבה זמן לחיות בעולם הזה, ומדוע תמהר לטרוח עכשיו? בינתיים, עשה מה שלבך חפץ, אכול ושתה, תטייל ותהנה ממה שיש לעולם הזה להציע לך, ואח"כ תוכל גם ללמוד ולעשות מעשים טובים.

ממשיך היצר ואומר: צא וחשוב, הרי אורך חייך הוא לכל הפחות שבעים שנה, ובכל שנה יש שלש מאות ששים וחמשה ימים, כשתכפיל זאת בשבעים שנה, יצא למעלה מעשרים וחמשה אלף ימים! כעת, תכפיל את כל הימים הללו בעשרים וארבע שעות, נמצא שיש לך יותר משש מאות אלף שעות. הרי שיש לך זמן די והותר, ומה לך למהר כל-כך?!

אמנם, כל זה הוא רק מעצת היצר, ועל כך המשנה מזהירה אותנו: 'היום קצר' - כל חיי עולם הזה הינם קצרים, 'והמלאכה מרובה' - אל תסתכל רק על זמן החיים, תסתכל גם על התורה והמעשים טובים, ותראה כמה התורה ארוכה - ואיך תספיק ללמוד את כולה?!

זהו שאומר הפסוק כאן, אל תראה את כל הזמן רק לפי חלקיו קטנים, ותאמר שיש לך לחיות יותר משש מאות אלף שעות, אלא תחלק אותו לחלקים גדולים: כמה שנים יש לך? כמה

שמיטות יש לך? וכמה יובלות יש לך? וכשתסתכל כך, תראה שיש לך אולי יובל וחצי בדוחק, והוא זמן מועט מאד. או אז תבין כי עליך לנצל את הזמן ולא להתעצל. שהרי האדם בעולם הזה הוא כמו גר, שכן כל חיי העולם הזה זמניים, והעיקר זה הסוף - לזכות לחיי העולם הבא. ואם לא ינצל את חיי העולם הזה - איך יזכה לחיי העולם הבא?! מי שטרח בערב שבת הוא יאכל בשבת!

וממשיל זאת המגיד כדרכו - במשל: עני אחד היה מסתובב בעיירות ומקבץ נדבות, אחרי כמה זמן התאושש ממצבו ונעשה בעל בית בעיירה קטנה, ומני אז החל להתגאות בפני אחרים על עשרו, עד שבא אליו חכם אחד ואמר לו: וכי מה לך כי תתגאה בעשרך? והרי מעודך הורגלת להסתובב ולקבץ פרוטות, ופעם היית מקבץ כמה מאות פרוטות, אבל היום יש לך כבר אלפים ורבות של פרוטות, ולכן אתה חושב עצמך לעשיר. אך אם תלך ותחליף את המטבעות שלך לדינרים וסלעים, תגלה שיש לך רק מעט מטבעות. כך הוא הנמשל לאדם שרואה את כל השעות שלו, אבל לא מתבונן בזה, שאם יראה אותם ככלליות - במנין שמיטות ויובלות, יגלה עד מהרה שאין לו הרבה זמן. (דרש יהודה).
"וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה" (כה, י).

לקדש גם את שעת השינה

רבנו יוסף חיים ע"ה אומר (בא"ח דרושים): ידועים דברי הגמרא (שבת דף פט:), שלעתיד לבוא הקב"ה בא ליצחק אבינו ואומר לו: בניך חטאו. כדי שיבקש עליהם רחמים וינצלו מהעונש. ויצחק עושה עמו חשבון: והרי ימי שנותיו של אדם - שבעים שנה, ועד גיל עשרים, אין מענישים בבית דין של מעלה. נותרו אפוא חמישים שנה, כעת, חצי מתוך זה נוריד, כי הם לילות ולא עשו בהם עבירות, ועוד חצי מהנותר לאכילה ושתייה וכו', וממה שנשאר חצי עלי וחצי עליך. וכך מוזכר יצחק את עם ישראל.

לזה אומר הקב"ה: אל תסמכו על יצחק שיוציא אתכם זכאים, אלא "וקדשתם את שנת החמישים" - "שנת" מלשון שינה, כי גם אם אכן יצחק יזכה אתכם בזה שלא תענשו, עדיין בכדי לקבל שכר, עליכם לקדש גם את השינה, ולעשותה לשם שמים.

"וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יִשְׁבֵיהָ" (כה, י).

לימוד הזוהר יביא את הגאולה

ב'תיקוני זוהר' (תיקון ו' דף כג:) מסופר, כי אליהו אמר לרשב"י (מתורגם ללשון הקודש): "רבי, רבי! רבי! אתה הוא עץ גדול וחזק בתורה, בענפים שלך, שהם האיברים הקדושים, כמה

עופות נחים שם, של נשמות קדושות כדוגמה של מעלה, שנאמר בו (דניאל ד, ט): וּבְעִנְפוֹתָי יְדוּרְןָ צִפְרֵי שְׁמַיָא [ובענפיו ידורו צפרי השמים], וכמה בני אדם למטה יתפרנסו מאותו חיבור שלך, כאשר יתגלה למטה בדור האחרון בסוף הימים, ובגללו: וקראתם דרור בארץ. ע"כ. כלומר, בזכות ספר הזוהר תהיה גאולה לשכינה ולעם ישראל.

ומי לנו גדול מאליהו הנביא זכור לטוב, אשר תפקידו לבשר לישראל על הגאולה העתידה. כמו שכתוב (מלאכי ג-כג): "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". והנה, הוא בעצמו בא ומגלה לתנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, כי בזכות הגילוי של הזוהר הקדוש בדור האחרון בסוף הימים, נוכח לגאולה. כמו שכתוב: "וקראתם דרור בארץ".

וכן אמר 'רעיא מהימנא', שהוא נשמת משה רבנו, לרשב"י (פרשת נשא קכד:), כי בזכות הלימוד בזוהר הקדוש אשר שרשו מבינה הנקראת אימא עילאה, יזכו ישראל לצאת מן הגלות ברחמים.

וזו לשון קדשו (בתרגום ללשון הקודש): "והמשכילים יבינו (דניאל יב, י), מצד הבינה שהוא אילן החיים, בגללו נאמר (שם שם, כג): והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע. בזה החיבור שלך שהוא ספר הזוהר, מהזוהר של אימא העליונה היא התשובה, באלו לא צריך נסיון, ובגלל שעתידים ישראל לטעום מאילן החיים שהוא ספר הזוהר הזה, יצאו בו מן הגלות ברחמים, ויתקיים בהם (דברים לב, יב): "ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר". ע"כ.

זהו מה שכתוב: "וקדשתם את שנת החמשים שנה", כי בזכות גילוי שער החמישים נוכח לגאולה, "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", שבזכות לימוד הזוהר הקדוש - יהיה דרור וגאולה לעם ישראל במהרה.

וכותב בעל האור החיים' הקדוש (שמות יט, ה) לבאר, מדוע המתין הקב"ה עד ששקעו ישראל במצרים כמ"ט שערי טומאה ולא הוציאם לפני זה. שהסיבה לכך היא, כי הקב"ה רצה שיכנסו ישראל בפועל ממש כמ"ט שערי טומאה, בכדי שיוציאו משם את ניצוצות הקדושה שנפלו שם.

אמנם, לא יכלו להיכנס בפועל בשער החמישים של הטומאה, כי אם היו נכנסים לשם - לא היו יכולים ח"ו לצאת משם לעולם, שכן באותו זמן עדיין לא קבלו את התורה, ורק בכח התורה ניתן לצאת משער החמשים.

וממשיך ה'אור החיים' וכותב, כי דורות האחרונים, באמצעות תורתם, יוכלו אף להיכנס לשער הנ' ולהוציא בלעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה בע"ה.

עוד כתב, כי התורה הקדושה, היא בבחינת אבן שואבת, והעסק בה מסוגל לברר ולהוציא את ניצוצות הקדושה מתוך הטומאה.

זוהי מה שאמר 'רעיא מהימנא' לרשב"י בשבח הזוהר "בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזוהר... יפקון ביה מן גלותא ברחמי", כי יש כח בלימוד הזוהר הקדוש לברר כל ניצוצות הקדושה, ואפילו אותם המצויים עמוק עמוק בשער החמשים.

"וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְּכָר לְעַמִּיתְכֶם אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְכֶם אֶל תֹּנְנוּ אִישׁ אֶת אַחִיו" (כה, יד).

מכירת חולי לגוי

ב'ספר חסידים' (סימן תמה), הובא מעשה בחולה אחד שהגיע עד שערי מות, והיה שם איש אחד שאמר בבדיחותא לחולה: "תמכור לי החולי שלך". ענה לו החולה: "אם תתן לי כך וכך ממון, אמכור לך החולי". אמר לו האיש: "אתן לך". מיד עמד החולה ושב לאיתנו, והשני חלה ומת תחתיו.

ומעשה דומה הביא החיד"א זצ"ל בהגהותיו 'ברית עולם' על הספר חסידים שם, וזו לשונו: "וגם אני שמעתי מאדם גדול שראה בעיניו גוי שמכר החולי, והמוכר נתרפא, והקונה תיכף נלכד בחולי רחמנא ליצלן".

ועיין בשו"ת 'חתם סופר' (יו"ד סימן שלט), שנשאל מאחד על דבר כהן שיש לו חולי נכפה [-מחלת הנפילה, אפילפסיה] רחמנא-ליצלן, ונמצא בספר שיש לזה תרופה שיתן החולה את ידו ליד ערל מת, ויאמר לחש: "קח ממני החולי שאינו מזיק לך, ולי אתה מטיבו", וכבר ניסה אחד רפואה זו ונתרפא. והתירו ה'חתם סופר'.

"וְלֹא תֹנְנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (כה, יז).

חומרת איסור אונאה

כאן כתבה התורה אזהרה שלא להונות איש את אחיו. ואמרו רז"ל (בבא מציעא מט:) האונאה עד שתות בדמיו. כלומר, אסור למכור לחברו ביותר משישית בשווי המקח. כגון, אם היה שוה חמש - לא ימכור אותו בשש.

ורמזו המפרשים, כי סופי תיבות "איש את עמיתו ויראת" הם: שתות. ומה שהתורה רמזה זאת בסופי התיבות, לרמזו שסופו להיפרע על כך.

ועוד, מכך שסמכה התורה דין זה לפסוק (לעיל ג): תשובו איש אל אחותו, רמזה בזה, שבמקרה בו נעשתה האונאה בשתות, יש להחזיר המקח או יחזיר לו האונאה. אבל ביותר משתות בטל המקח, ואפילו החזיר את היותר שלקח ממנו, יכול המתאנה לדרוש שיתבטל המקח. וממילא למדים אנו שבפחות משתות אינו חוזר, שאם לא-כן היה לו להשמיענו רבותא, ולרמוז שאף בפחות משתות בטל המקח.

ובפרק הזהב (בכא מציעא נט.), אמר רב חסדא: כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה. אמר רבי אבהו: שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם; אונאה, וגזל, ועבודה זרה. וכיצד היא האונאה? כגון, מי שיודע בחברו שאינו יודע בטיב משא ומתן, אם יבא אצלו וישביח לו מקחו במה שאין בו, וימשכהו בדבריו, ויגרום לו לקנותו ביותר משווי או לגנוב דעתו - כל זה נקרא גניבת דעת ומרמה ותחבולה.

ורבים מעמי הארץ לא יודעים מאיסור זה, ולפי דעתם אין זה כי אם חריצות וחריפות, וזה מדרך הגיבורים במשא ומתן. ודבר זה גורם שהעולם הולך ומתמעט, וגלגל העניות הולך וחוזר בעולם, וחושבים בדעתם שמרויחים לפי שעה, ואינו אלא כמאמר הנביא (ירמיה יז, יא): עושה עושר ולא במשפט. וכל אחד חושב שלעולם יהיה כך, ו"אני ואפסי עוד" (ע"פ ישעיה מז, ח), קימה היתה לו, "הבוטחים על חילם וברב עשרם יתהללו" (תהלים מט, ז).

אך הם לא יראו את הנולד, כי לא תדע מה ילד יום, יצבור ולא ידע מי אוספם, כי בעינינו ראינו ואבותינו סיפרו לנו, שכמה עשירים ירדו מנכסיהם, ההפוכה כמו רגע, התעיף עיניך בו ואיננו, אוי למי שנהפך עליו הגלגל, ואז באותה שעה אפילו רצה לתקן אשר עיוות אין בידו לא כסף ולא שוה כסף, וצועק על מה שעבר, וזוזים זוזו ממקומם.

וידוע, שתחילת דינו של אדם על משא ומתן באמונה (שבת לא.), והירא את דבר ה', יקרא מקרא שכתוב (משלי ג, ה): ואל בינתך אל תשען, וילך אצל תלמיד חכם וילמד ממנו דרך ישרה שיבור לו האדם. ואל יאמר אני בעל שכל גדול, וכל תחבולותיי על פי האמת והצדק, שאין אדם רואה חובה לעצמו, ואפילו מה שלפי דעתו אמת - אינו אמת. ועל זה וכיוצא בזה אמר החכם (משלי כו, יב): ראיתי איש חכם בעיניו - תקוה לכסיל ממנו. שהכסיל יודע בעצמו שהוא היום כסיל, וכאשר תהיה לו שעת הכושר - יחזור בתשובה. אבל מי שהוא בער ולא ידע, אלא חכם בעיניו, לא שייך לו לעשות תשובה. אם כן, צריך האדם הסוחר להתייעץ עם מי שהוא גדול ממנו, להודיעו דרך משא ומתן. (מוסר חכמים).

מעשה נורא ברבי משה גלנטי זצ"ל

ומעשה שהיה עם מהר"ם גלנטי ז"ל שהיה חי בימי הרב הארזי"ל. יום אחד, בעת שהיה יושב עם הרב אמר לו רצוני שתראה במצחי אם יש בידי עון, אמר לו: אני רואה, כי יש בידך גול. באותה שעה נצטער הרב צער גדול, ולבש שק ואפר וישב משתומם. והרב הזכר, היתה מלאכתו בצמר גפן שנטווה על ידי נשים. למחר באו הנשים לעשות מלאכה, ראו את הרב לובש שק ומצטער בנפשו צער גדול. בא הרב ז"ל ונתן לפניהם תל של פרוטות, אמרו לו: על מה אדוני מצטער? אמר להם: יש בידי גול ואיני יודע למי, רצוני כי מי שיודע שיש לו אצלי שום דבר, יבא יטול את שלו ותמחלו לי אתם מחילה גמורה. עמדה אחת מהן ולקחה שתי פרוטות, וענו כולם ואמרו: מחול לך.

אמרו לה לאשה: למה לקחת שתי פרוטות? אמרה להם: יום אחד היתה מלאכתי בצמר גפן דק ביותר מחברותי, ונתן לי הרב כמו חברותי, ונתאנתי בשתי פרוטות. לאחר מכן, הלך בשנית אצל הרב ואמר לו הרב: וסר עונך וחסאתך תכופר, ונמחל עוון הגול ולא נשאר בידך שום רושם. (מוסר חכמים).

מה אומרת הקרקע?

סיפר הגאון רבי אברהם הכהן זצ"ל, רבה של ספקס שבתוניסיה: מעשה בשני בעלי דין שבאו לפני הדיין להגיש את תעצומותיהם על אודות חלקת קרקע, זה אומר כולה שלי, וזה אומר לא כי, אלא שלי היא. זה טוען טענותיו, וזה משמיע נימוקיו, וכרגיל, דרך כל איש ישר בעיניו, כל אחד מתחפר בעמדתו, בטוח שהצדק עמו.

נסה הדיין לפשר ולתווך, לקיים מה שנאמר: האמת והשלום אהבו, דין אמת שישכין גם שלום, פשרה צודקת שתהיה מקובלת על הכל, אך לשוא. כל אחד היה בטוח שהקרקע שלו היא, ומדוע יותר לחברו במאומה, קם הרב מכסאו ואמר: שלמה המלך אמר, כי טוב מראה עינים, רצוני לראות את קרקע המריבה, תמהו המתדיינים, מה יתן ומה יוסיף מראה המגרש, אך זה רצון הדיין, והוא כבודו. נלוו אליו אל שטח המריבה, עמד הרב על קרקע השנויה במחלוקת, הביט בה וסכם: אתה אומר ששלך היא, אכן כן אישר האיש, ואתה טוען ששלך היא, אמר הרב, אמנם כן השיב רעו, עתה, אמר הרב לא נותר לי אלא לשמוע מה אומרת הקרקע עצמה, למי היא שייכת, השתאו המתדיינים, והרב התכופף אל הקרקע, הטה אזנו בשים לב, כעבור רגע קט הזדקף ואמר, הכל בהיר ונהיר, היודעים אתם מה השיבה הקרקע, אמר הרב, הקרקע אמרה לי ששניכם כאחד שלה שכן סוף שניכם למות ולהיטמן בה, אם כן מה לכם לריב עליה, השלימו ביניכם וחיו בשלום, נרעשו מתשובתה של הקרקע, מדבריו של הרב, וקבלו את הצעת הפרשה.

"ולא תונו איש את עמיתו" (כה, יז).

הקב"ה מקפיד על האונאה

בגמרא מסכת בבא מציעא (נט.) מובא מחלוקת גדולה שהיתה בין רבי אליעזר לחכמים, אודות תנור שחתכו לחוליות, והניח חוליא על גבי חוליא ונתן חול בין החוליות ונמצא שאינו מחוברות זו לזו, ומבחוץ טח את התנור בטיט כדרך שעושים לתנורים. שרבי אליעזר מטהר את התנור, הואיל ויש חול בין החוליות, ובכך אינו נחשב לתנור שלם, ולכן אינו מקבל טומאה. וחכמים מטמאים, לפי שהטיט מבחוץ מחבר את החוליות ונחשב הוא לתנור שלם.

בלהט הויכוח, אמר להם רבי אליעזר בהצביעו על עץ חרוב שעמד בסמוך: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח. ואכן, לנגד עיניהם המשתאות נעקר החרוב ממקומו וחזר לאחוריו ארבע אמות, ולאחר מכן חזר וישב במקומו. אך הם לא התפעלו יתר על המידה ואמרו לו: אין מביאין ראייה מן החרוב. השיב להם רבי אליעזר: אם הלכה כמותי - אמת המים העוברת כאן תוכיח. מיד חזרו המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראייה מן המים. אמר להם: אם הלכה כמותי - כתלי בית המדרש יוכיחו, ולפתע נטו כתלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים אלו עם אלו, אתם מה לכם? תנא: לא זקפו - מפני כבודו של רבי אליעזר, ולא נפלו - מפני כבודו של רבי יהושע. ועדיין מוטים ועומדים.

אמר להם: אם הלכה כמותי היא - מן השמים יוכיחו. יצאה בת קול ואמרה להם: מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום?! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר (דברים ל, יב): לא בשמים היא!

מאי לא בשמים היא? אמר רבי ירמיה: כבר נתנה לנו תורה על הר סיני, וכתוב בה (שמות כג, ב): אחרי רבים להטות.

מצאו רבי נתן לאלהיו הנביא, ושאל אותו: מה אמר הקב"ה באותה שעה? אמר לו: היה צוחק ואומר: נצחוני בני, נצחוני בני.

הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום באש. ונמנו עליו וברכוהו [כלומר, נדו אותו], ואמרו: מי ילך ויודיעו על כך שהוא מנודה? אמר רבי עקיבא: אני אלך ואודיעו, שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו, ויחריב את העולם כולו.

הלך ולבש שחורים ונתכסה שחורים, וחלץ מנעליו וישב לפניו ברחוק ארבע אמות. אמר לו רבי אליעזר: עקיבא! מה יום מיומים? אמר לו: כמדומה לי שחבריך בדילים ממך. אף הוא

זלגו עיניו דמעות, וחלץ מנעליו ונשטט וישב על גבי קרקע. באותה שעה לקה העולם, שלישי בחיטים ושלישי בזיתים ושלישי בשעורים, ויש אומרים אף בצק בידי אשה תפח.

תנא, חרון אף גדול היה באותו היום, שכל מקום שנתן בו עיניו רבי אליעזר, נשרף. ואף רבן גמליאל היה מהלך בספינה, ועמד נחשול בספינה לטבעו. אמר: כמדומה אני שאין זה אלא בשביל רבי אליעזר בן הורקנוס. עמד על רגליו ואמר: ריבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך, שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשיתי זאת, אלא לכבודך שלא ירבו מחלוקות בישראל, מיד נח הים מזעפו.

אימא שלום, אשתו של רבי אליעזר, אחותו של רבן גמליאל הייתה, כל יום לא היתה נותנת לו ליפול על פניו בתחנון, ואותו יום נראה לה כי ראש חודש היה, שנתחלף לה בין מלא לחסר. ויש אומרים, בא עני ועמד על הפתח, והוציאה לו לחם. מצאה אותו נופל על פניו, אמרה לו: קום! הרגת את אחי! ואכן, באותה העת יצא קול שופר מבית רבן גמליאל להכריז שנפטר. אמר לה: מהיכן ידעת? אמרה לו: כך מקובלני מבית אבא, כל השערים ננעלים, חוץ משערי אונאה.

”וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו” (כה), (כ).

שמירת השמיטה - סגולה לאריכות ימים

פירש הרב 'נועם אלימלך', שהפסוק: מה נאכל בשנה השביעית, הוא רמז לעולם שכולו שבת. שיכין בששת ימי המעשה - אלו ימי שנותינו, כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, וזה שכתוב ושבתה הארץ שבת לה' - לעולם שכולו טוב.

וכתב בעל הטורים על הפסוק (דברים טו, ב): וזה דבר השמיטה, פירוש, שתדבר לפני האל, יהי רצון שיעשה שמיטות הרבה בימיו. וזהו שכתוב: שמוט, לשון הווה. כלומר, שיזכה להאריך ימים וכך יזכה לשמיטות הרבה. וגם ע"י זה יכפה את השטן שלא יוכל לקטרג עליו, והרמז לכך: 'השמטה' - גימטריא: שטן.

ולזה נסמכה מצות ריבית לשמיטה, כי טעם אחד להם. שכן גם טעם השמיטה הוא כדי שנשים תמיד בטחוננו בה' כמו שנכתב לעיל.

והטעם שהזכיר לשון 'נשך' ולשון 'תרבית' - כי אצל הלווה הוא נקרא 'נשך' היות והדבר דומה לו כנחש הנושך בעקב, והארס הולך ומבצבץ ועולה עד קדקודו, כעין הרבית, אשר

בתחילה הוא הפסד מועט, אך אחר כך הולך וגדל עד שכבר אינו עומד בחובות. לא כן אצל המלוה, הוא קרוי 'תרבית', כי מרבה הוא את הונו לפי דמיונו, אבל באמת נכסיו מתמוטטים. (כלי יקר).

כספי הריבית נופלים לס"מ וחילותיו

ו**כתב** הרב 'דעת חכמה', כי פרוטה של ריבית מכלה את כל ממונו שהרויח בזיעת אפו, והוא אובד בענין רע ואחריתו עדי אובד, ונופל ביד ס"מ ולילית ומגבירים עליו. והרמז: סמא"ל ולילי"ת עם הכולל, גימטריא: ריבית.

ו**כתב** בעל הטורים על הפסוק (שמות כב, כד): לא תשימון עליו נשך, כי תיבות אלו הם בגימטריא: אלף ושכ"ג. כמנין: "אחד הלוח והמלוה אחד העדים והסופר ואחד הערב עוברין בלאו".

עוד כתב בעל הטורים, כי 'רבי' הוא אותיות 'תרי"ב'. לרמז שעבר על תרי"ב מצוות אחרות שבתורה. וידיעת ההפכים אחת היא [כלומר, ומי שנמנע מלקחת רבית], כאלו קיים כל המצוות.

עוד כתב שם, כי 'נשך' עולה בגימטריא: 'זה נחש'. רוצה לומר, כשם שנשיכת הנחש מתפשטת בכל הגוף, וגם הנחש אינו מתרפא - כך גם המלוה אינו קם ומתרפא לעולם.

ואחד הלוח ואחד המלוה עוברים באיסור, ואמרו ז"ל (קידושין כ.). "לזבין אדם ברתיא ולא לזוּיף ברביתא" [פירושו: ימכור האדם את בתו, ולא ילווה בריבית]. (מוסר חכמים).

"וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹאכַל בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ" (כה, כ).

כשלא שואלים מה נאכל - מקבלים את השפע

מספר הגאון הקדוש בעל 'היכל הברכה' מקאמאראנא זי"ע, (פרשת ואתחנן, דף לה:): מה ששמע בעצמו מפי קדשו של הרבי ר' זושא זי"ע. שבזמן עניותו של הר"ר זושא זי"ע, היה משמש בעיר אוסטראה, והיה דרכו בקודש שהתענה שנים ושלשה ימים רצופים, ואח"כ היה הולך לבקש מאיזה בעל - בית שיתן לו לחם להשיב נפשו.

פעם אחת אמר ר' זושא זי"ע בלבנו, שללכת ולבקש לחם - הוא חסרון באמונה. ולכן קיבל על עצמו שמעתה יבטח באלהיו באמונה שלימה, ולא יבקש מזולתו כלום. וכן עשה, שלאחר שהתענה שלשה ימים כדרכו, לא ביקש משום אדם כלום, וכך לא היה מי שיתן לו שום דבר.

ונעשה מזה רעש גדול בשמים, כי אף שהיו שם אנשים כשרים הרבה [העיר אוסטראה בימים ההם הייתה עיר מלאה חסידים ואנשי מעשה], מכל מקום לא היה מי שראוי שתזדמן לפניו מצוה גדולה כזו - לקיים נפש קדושה זו. ומשלא בא איש לעזרתו, עשה לו הקב"ה נס, וברא שני "מעיינות" בפיו, האחד הוציא דבש והאחד הוציא חלב, ושלושה חדשים היה ניזון מזה.

אחר עבור שלושה חדשים, בא אליו איש אחד ואמר לו: "זושא, קח לך ששה גרושים וקנה לך לחם", ומיד ברגע ההוא נפסק שפע החלב ודבש. כך סיפר הצדיק למורי - חמי [הוא הרה"ק מהרא"מ מפינשטוב זי"ע]. ומסיים הרב: "הרי תראה אחי, שנוח לפני השם יתברך לשנות סדרי בראשית, מליתן דורון וזכות מצוה למי שלא זכה וראוי לזה".

והנה ידוע, מה שאיתא ב'נועם אלימלך' בשם אחיו הרה"ק הר"ר זושא זי"ע על הפסוק (ויקרא כה, כ): וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית גו' וצוית את ברכתי לכם. שכאשר ברא השם יתברך את העולם, ברא בו צינורות המושכים שפע לצרכי בני אדם, ובאופן שהשפע לא יפסיק כלל. רק כשהאדם נופל ממדרגתו, ואין לו בטחון בבורא ברוך הוא, אז בזה גופא מפסיק הוא את השפע, ואז צריך השי"ת לצוות מחדש על השפע כמו מתחילת הבריאה.

וזהו מה שמלמדת התורה, שאם יבטח האדם בה' ולא ישאל כלל מה יאכל, לא יחסר לו כל טוב. אך גם אם "תאמרו מה נאכל", וע"י זה תגרמו ח"ו שתפסיקו השפע, הבטיחה התורה הקדושה ש"וצויתי את ברכתי לכם", היינו שיחדש השם יתברך את השפע בברכתו, כלומר, שיצטרכו ציווי מיוחד על זה. ע"כ תורף דבריו הקדושים. והוא כעין עובדא הנ"ל, שבעת שלא שאל הר"ר זושא זי"ע "מה אוכל", אזי נמשך אליו השפע מן השמים בלי הפסק כלל.

רבי זושא רעב

מנהגו של ר' זושא מאניפולי היה, שבכל יום בבוקר אחר התפילה, היה עומד ונושא עיניו לשמים, ואומר להקב"ה "זושא רעב", ומיד היו מכניסים לו השמשים את האוכל. פעם אחת, אמר השמש לעצמו: מדוע הרבי אומר זאת בכל יום, כאילו המזון ניתן לו בזכות אמירתו, והלוא אני הוא שמכניס לו את האוכל מידי יום, כעת אנסה ואראה, אם לא אביא לו אוכל יום אחד, מה יעלה בגורלו, וכך עשה.

למחרת, כאשר רבי זושא נשא עיניו והכריז כדרכו 'זושא רעב', עמד שמשו בחוץ ולא נענה לקריאתו. אלא שאז להפתעתו, נכנס אדם זר עם מגש עמוס במטעמים והגישו לפני רבי זושא. משיצא הלה, ניגש השמש להלך ושאלו לפשר הענין, מה ראה לנכון להביא לפני רבי זושא ארוחת בוקר כה מפוארת. ענה הלה, כי הוא אורח בעיירה, ובאותו בוקר כאשר צעד

בדרכו לתפילה, נתקל בשלולית גדולה אשר לא אפשרה את המעבר ברחוב, משהתבונן כה וכה ראה והנה הניחו העוברים ושבים קורת עץ גדולה בכדי לאפשר מעבר צר עליה, אלא שבאותו רגע עבר שם הלך עני ומרופט. מיודענו חמד לו לצון, ובעט בקורה, כך שאותו הלך נפל והתרטב כולו במי השלולית הבוציים.

משחזר האורח לאכסנייתו, סיפר לבעל הבית את אשר אירע עם אותו הלך עני. מששמע זאת בעל הבית התחדדו חושיו, ומיד החל מברר לפרטי אותו עני, כיצד היה נראה ואילו בגדים לבש, לאחר חקירה קצרה נחרד בעל הבית וסיפר לו כי ההלך העני היה לא אחר מאשר רבי זושא הצדיק. האורח שלא ידע את נפשו על אשר עולל, ביקש מהאכסנאי עצה כיצד לפייס את הצדיק, והוא יעץ לו שיכין ארוחה דשנה ויבוא עמה לצדיק ויבקש את סליחתו, ואכן כך הוא עשה.

לאחר מכן, כאשר נכנס השמש לרבי זושא, פנה אליו רבי זושא בחיוך ואמר לו: רואה הינך, כי אכן הקב"ה הוא זה שמפרנס אותי ומאכיל אותי בכל יום, ואתה אינך אלא שליחו של הבורא. משלא רצית לעשות שליחותך, הרי שהרבה שלוחים יש לו למקום...

"וְצוֹיְתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם" (כה, כא).

ברכת ה' בשנת השמיטה בישוב קוממיות

מספר הגאון רבי בנימין מנדלזון זצ"ל, רבה של קוממיות: בשנת השמיטה תשי"ט, בחדשים הראשונים של שנת השמיטה, קצרו במושב קוממיות בשדות - מאכלי בהמה שנזרעו לפני שביעית, וזאת ע"פ דעתו של הרמב"ן המתיר לקצור בשביעית ולאכול בקדושת שביעית.

והנה, יום שישי אחד, הגיעה לפתע להקת ארבה לכפרים הסמוכים. ואנשי מקומנו באו אלי בחרדה, שיש סכנה גדולה של אכילת כל הנזרע בידי הארבה, ואמרת: נראה ישועת השם יתברך בשמיטה. והנה, בא מחנה גדול של ארבה עד לגבול קוממיות, וכאשר אך הגיע לגבולנו - תיכף פנו לנו עורף, וכלעומת שבאו כן הלכו, ולא נשאר ארבה אחד בכל גבולנו ולא הזיקו מאומה.

כשסיפרתי זאת למרן הרב מבריסק זצ"ל אמר: זה מופת שצריכים לספר. וציווה להביא את ספר הרמב"ן ז"ל על שמות, וקרא לפנינו את דברי רמב"ן ז"ל (שמות י, יד) בשם ר"ח ז"ל שכתב, מעת עתירת משה רבנו עד עכשיו, אין ארבה מפסיד בכל גבול מצרים. ועל זה נאמר (תהלים קה, ב): שיחו בכל נפלאותיו. עכ"ל. ולמדנו כי כוונת מרן זצ"ל, שמהרמב"ן ז"ל מוכח, כי נפלאות הקשורים בארבה - צריכים לספר.

מקרה נוסף, בשנת תשי"ז החליטה הסוכנות לנטוע פרדסים לכמה ישובים, וביניהם גם 'קוממיות'. אמנם, העמדנו תנאי שמסכימים אנחנו לכך, רק אם יתחייבו לשמור את כל הלכות שמיטה בפרדס לפי ההוראות. הם סרבו למלאות אחר התנאי שלנו, ואנחנו עמדנו על זה כצור חלמיש, מה שגרם לעיכוב של יותר משנה. במשך הזמן, התייאשנו כבר מכל הפרדס, הגם שבעבודות הפרדס היו מתפרנסות כמה וכמה משפחות, והייתה מגיע הרווחה לקוממיות, וגם כ"ק האדמו"ר מגור (שליט"א) [זצ"ל] הסכים איתנו, ועודד אותנו באומרו כי "קוממיות חיה גם בלי פרדס". עד שבשנת תשי"ח דברנו עם מנהל הפרדסים מר ויגודסקי, והסברתי לו את גודל קדושת השמיטה, ועד כמה שחביב עלינו קיום מצוה זו ונתרשם מאד. וקבלנו ממנו הודעה כתובה וחתומה על ידו, כי הפרדס ינטע, וכל דיני שביעית ישמרו בו. וכן היה, הפרדס ניטע, הושקעו בו כחצי מיליון ל"י, ומנהלי הפרדס מלאו תמיד אחרי ההוראות.

והנה במשך זמן עבודת הפרדס בשנת תשי"ט, היא שנת השמיטה, נעשתה העבודה לפי ההוראות. פנו מנהלי הפרדס ואמרו שלדעתם אנו מסכנים את הפרדס, כי הוא לא נעבד כראוי מחמת ההוראות, ועלול לגרום הפסד בסכום גדול שהשקיעו בו. אך ברוך השם, בסוף מנחם אב תשי"ט, בא מנהל הפרדס ואמר לי בהתרגשות רבה, כי שנים עשר פרדסים ישנם תחת ידו, ובכולם עבדו כרגיל - מלבד בפרדס קוממיות שלא עשו את הרצוי והצריך לדעתם. ולבסוף, פרדס קוממיות הצליח מאד, הרבה יותר משאר פרדסים. ושאל אותי בכדי שאסביר לו את הדבר. ואמרתי לו, שה'אני מאמין' הראשון הוא, שהשם יתברך הוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים, וגם את הפרדס. ולפי שאנחנו עשינו רצונו יתברך בפרדס, הצליח השם יתברך את הפרדס. וכך נרשם במחלקת הפרדסים הממשלתית: הפרדס בקוממיות לא עבד בכל שנת השביעית - והצליח. ע"כ. ברוך מקדש שמו ברבים. (אמונת שביעית עמ' ט).

ההבטחה מתקיימת

עוד סיפר הגאון רבי בנימין מנדלזון זצ"ל, רבה של קוממיות, כי אחרי שנת השמיטה תשי"ב לא היה להם חיטים לזרוע, כי לא רצו להשתמש בחיטים שגדלו בשמיטה, וכבר לא ניתן היה להשיג חיטים טובות מהשנה השישית.

בשכנותם היה קיבוץ שהיה מוכן למכור להם את פסולת החיטים מהשנה השישית. חיטים אלו היו שבורות ומתולעות. בלית ברירה, פנה ראש ענף ה'פלחה' של הישוב אל הרב בשאלה, שיוורה להם כדת מה לעשות, האם יטלו את החיטים הללו למרות מצבם הגרוע. ענה לו הרב, כי אם אי אפשר להשיג חיטים טובות, הכשרות על פי ההלכה, נאמין בחי העולמים, וה' יתברך יעזור שברכתו תבוא מחיטים שבורות אלו.

השמועה שהישוב קוממיות רכש חיטים מתולעות ברבבות לירות, התפרסמה בכל הישובים הסמוכים, אשר התלוצצו על תושבי קוממיות המשליכים סכום גדול לטמיון. כולם היו בטוחים כי מחיטים אלו לא יצמח אפילו גבעול אחד. אך ראש ענף הפלחה, רבי יחיאל, מילא את הוראות הרב בתום לב, ובבטחון מלא בה' יתברך.

מיד לאחר חג הסוכות, החל החריש בשדות שנחו כל שנת השבע, ולאחר גמר החריש זרעו החקלאים את החיטים המתולעות והשבורות. עבודות אלו נמשכו מספר שבועות עד אמצע החורף. וראה זה פלא, באותה שנה נעצרו השמים ולא ירד גשם, עד שאנשי קוממיות סיימו את הזריעה. והתוצאה הייתה, כי החקלאים תושבי הישובים הסמוכים שזרעו את שדותיהם כבר בקיץ של שנת השמיטה, נרקבו זרעיהם באדמה. ואילו בשדות קוממיות - הישוב היחיד בכל האזור שאיחר את החרישה והזריעה - הצליחה התבואה באופן יוצא דופן. אז ראו כולם כי מה' יתברך נשלחת הברכה לשומרי שביעית. (שם).

מאמרי הפרשה

פרשת בחוקותי

”אם בַּחֲקֹתַי תִּלְכּוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם” (כו, ג).

עיקר המצוה להיות יגע בתורה

פירש רש"י: "שתהיו עמלים בתורה". ואיתא עוד בתורת כהנים (ספרא בחקותי פ"א): מלמד שהקב"ה מתאווה שיהיו ישראל עמלים בתורה. ואם לא תשמעו לי - להיות עמלים בתורה.

הנה כתב הט"ז (או"ח סי' מז) על כך שאנו מברכים 'לעסוק' בדברי תורה ולא 'ללמוד תורה', כי עיקר המצוה היא שהאדם יהיה יגע בתורה, ויתבונן וידרוש אחר כל דבר היטב הדק, וזו כוונתו שתהיו עמלים בתורה, כי לא יגעת ומצאת אל תאמין (מגילה ו:). ולא די כשלפעמים יגעו עצמו, אלא שצריך ללמוד כך בתמידות, ובתורתו יהגה יומם ולילה כי התורה הנלמדת ביגיעה ועמל, מתקיימת לנצח. וזה שאמרו שם "יגעת ומצאת - תאמין". אבל דבר הבא ללא יגיעה,

אל תאמין שיתקיים אצלך. כי כפי אשר בא כך הוא ילך. וזהו שאמר שמאי באבות (פ"א משנה טו): "עשה תורתך קבע" - למד תורה ביגיעה ועמל, כדי שתשאר אצלך התורה קבע. וזה נכלל במה שאמר תלכו שילך בה תמיד בלי הפסקה וילך ממדריגה למדריגה.

ואמרתי לפרש את הפסוק במשלי (ב, ג): אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. כמו ש'אוהב כסף לא ישבע כסף' (קהלת ה, ט), כן בתורה, אוהב תורה לא ישבע תורה. ולא יאמר הרבה למדתי, אלך ואלמד חכמות אחרות. אלא ילך בהם תמיד, ויהי אצלו כמו טבע אדם שלא ישבע כסף.

והנה אמרו חז"ל (בבא בתרא קמה:): על הפסוק (משלי טו, טו): 'וטוב לב משתה תמיד' - אלו בעלי המשנה, כי ינחלו נחת בלימודם, כי אין בהם יגיעה כל כך. 'וכל ימי עני רעים' - אלו בעלי גמרא, שיגיעים תמיד וחיים בצער. פעם נתקשה לו בזה ופעם בזה, ונפשו עמלה תמיד. וזהו שכתוב: וכמטמונים תחפשנה, שתחפש אחר התורה כמחפש מטמונים ודברים הצפונים, שיגע הרבה עד שימצא המטמון הצפון בעיניו. כך תבקש את התורה ותגלה צפונותיה ביגיעה. ואם כן תבקשנה, 'אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא', כי ה' יתן חכמה, כי אחר כל היגיעות שיגע אדם, מכל מקום צריך לעזר אלוהי שיפתח לבבו ויאיר עיניו, כמו שאמרו חז"ל (נדה ע:): מה יעשה אדם ויחכם הרבה? ירבה בישיבה! ושאלו שם: והלוא הרבה עשו ולא עלתה בידם? אלא יתפלל למי שהחכמה שלו. דכתיב (משלי ב, ו): כי ה' יתן חכמה. והא בלא הא לא סגי. כן הדבר הזה, כל היגיעות לא יועילו אם ה' לא ימציא לו מציאה ויאיר עיניו בפתע פתאום, לכן אמר: 'ודעת קדושים תמצא', שלא יהיה אצלך רק מציאה ושלך הוא, רק תדע כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ולא משלך הוא. (מוסר חכמים).

להתרחק מעידוני עולם הזה ולהתייגע בתורה

מרן בעל החזון איש זצ"ל, כותב על כך בלשונו הזהב (קובץ אגרות א, ב): כל סגולות לימוד התורה נאמרו על עמלה, בעמל התורה נכללו עמל הגוף ועמל המחשבה גם יחד, הן מה שאדם צריך להתרחק מעידוני העולם הזה ולייגע ולצער עצמו וגופו על התורה, והן מה שצריך לייגע מחשבתו בעיון והתעמקות ודקדוק בתורה עד קצה היכולת, ועל כל אופני העמל והיגיעה באו דברי חז"ל בהרבה מקומות.

איתא במדרש תנחומא (נה, ס"ג): כל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבעל פה, לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה, ויש מבלה ומנבל עצמו עליה. ותנן באבות (פ"ו משנה ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן,

וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואמרו ז"ל בילקוט (ספרי האזינו, פסקא שו): אמר משה לישראל כמה צער נצטערתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה וכמה יגיעות יגעתי בה, נכנסתי לבין המלאכים ולבין השרפים שאחד מהם יכול לשרוף את כל העולם כולו, נכנסתי לבין החיות, נפשי ודמי נתתי עליה. כשם שלמדתי אותה בצער, כך אתם תהיו לומדים אותה בצער. וכתוב בקהלת (ב, ט): אף חכמתי עמדה לי, ואמרו (מדרש זוטא קהלת, פ"ב סי' ט) תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי. ואיתא בתנא דבי אליהו רבא (פ"ב) אשרי שמשחק עצמו בדברי תורה, ויושב וחורש בהם כבהמה החורשת בשדה. ע"כ.

התורה מגלה סתריה למי שממית עצמו עליה

והרוצה באמת להשיג את התורה - ישיגה ללא ספק. אך הכל תלוי כמה אהבה יש לו לתורה וכמה רצון, וככל שיגדל הרצון והתשוקה - כך יזכה להשיגה.

והמשל הוא (ע"פ הוהר הקדוש פר' משפטים דף צט.) למלך אחד שהייתה לו בת אשר אין כיופיה בעולם. והוא היה מלך עשיר, ומשהגיע פרקה, הגיעו נסיכים ורוזנים מכל רחבי העולם להציע את עצמם להינשא לה, אך היא לא חפצה באף אחד. אמר לה המלך: עד מתי תתנגדי לכל ההצעות? והרי את חייבת להתחתן! אך היא עמדה בשלה, עד שלבסוף המלך פייס אותה והסכימה. אך תנאי היה בפיה: אני רוצה אחד שבאמת רוצה אותי!

שאל אותה המלך: כיצד תדעי את הדבר הזה? אמרה לו: יש לי רעיון, אבנה ארמון שאף אחד לא יוכל להיכנס אליו בשום אופן שבעולם, ורק אם יבוא אחד ויבדוק היטב בימים ובלילות, יוכל למצוא את הפתח החיצון, ואז יצטרך לחפש עוד דלת, ורק אחרי שידע גם להגיע לקומה העליונה, אזי ימצא אותי שם, ובזה יודע כי הוא רוצה אותי באמת.

ואכן, הביאו אמנים מיוחדים אשר בנו את הארמון הזה, ולאחר השלמתו הכריזו בכל המקומות כי מי שרוצה להתחתן עם בת המלך, יבוא לחפש היכן מקום מושבה. ומי אינו חפץ בבת המלך? הלוא בת יחידה היא, ומי שיתחתן אתה יקבל את כל תפנוקי תבל.

הנסיכה ישבה למעלה בארמון, ועבדי המלך הביאו לה שם את כל צרכיה. וכך היא המתינה חודשים על גבי חודשים, ובינתיים באו אנשים רבים אשר תרו אחרי הפתח ימים ולילה עד שנלאו למצאו. אך ביניהם היה אחד שלא אמר נואש, כי באמת היה חפץ בבת המלך, והיה לו רצון עז, וכך יום יום הגיע מצאת החמה עד צאת הכוכבים, והיה בודק אבן אבן ולא מתעייף. בת המלך הייתה רואה אותו מחלונה, אך הוא לא ראה אותה. אמרה לעצמה: הנה אדם זה בא יום יום, בקור בשלג ובחום, ואין אף אחד שהשתדל ונסה לחפש כמוהו, נמצא כי באמת הוא

רוצה אותי מכל לבו. ואז התחילה בדרך לא דרך לרמוז לו על הפתח, עד שמצא את הפתח הראשון, ולאחר מכן את הפתח השני, וכך עלה ועלה עד שגילה את בת המלך.

כך היא התורה, ככל שהאדם עמל ומראה שרוצה לדעת, אף אם אין בכוחו למצוא, התורה תגלה לו סתריה ומבואותיה, והכל תלוי בעמל שלנו בתורה.

וכאשר זוכים לכל זה, מקבלים גם את כל הברכות האמורות בתורה, "ונתתי גשמכם בעתם" - כל צרכי הגשמיות שצריך האדם, מקבל בעתו ובזמנו בנחת. והעיקר, שכל מטרתו תהיה ברוחניות בתורה ובמצוות, ואז ממילא כל ענייני הגשמיות יסתדרו מאליהם.

וכך אמרו דורשי רשומות: "משיב הרוח ומוריד הגשם" - אם אדם עוסק ברוחניות והעיקר אצלו להשיב את ה'רוח' הם התורה והמצוות, אזי הקב"ה 'מוריד לו הגשם' - מביא לו בנחת את כל צרכיו בגשמיות.

משחיר פניו עליהן כעורב

עוד אמרו (ברכות סג): "הסכת ושמע ישראל" (דברים כו, ט), כתתו עצמכם על דברי תורה. ואמרו בעירובין (כא:), "קווצותיו תלתלים" (שה"ש ה, יא), אמר רבי חנינא אמר מר עוקבא: מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תלים של הלכות. שחורות כעורב - במי אתה מוצאן? במי שמשחיר פניו עליהן כעורב.

מסופר, כי פעם נזקק רבי זלמל'ה אחיו של הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל לספר מסויים תוך כדי לימודו, אלא שהיה מבדיל בינו ובין הספר ארגז גדול, שבכדי להרימו נזקקו לשלשה אנשים. הלך הוא בבית אנה ואנה, ושינן בפיו את מאמר חז"ל (עירובין נה.) "לא בשמים היא - שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה", כך שנה ושילש בקול נעים, עד שהרגיש בקרבו רוח גבורה, ומיד רץ אל הארגז והגביה אותו לבדו. (ספר תולדות אדם ילקוט לקח טוב חיים של תורה פרשת ויצא עמוד מט).

על כך אנו מוצאים, כי כל גדולי הדורות שרי התורה ולוחמי מלחמתה, הקדישו את כל ימיהם לעסוק בכל כוחם ויגיעתם בעומקה של תורה, לברר וללבן כל דבר. הנה הגאון בעל הש"ך זצ"ל כתב בהקדמתו: באמת ובתמים טרחתי טרחות הרבה, וכמה יגיעות יגעת, לא נתתי שינה לעיני ותנומה לעפעפי שנים רבות, עד אשר הוצאתי מהכח אל הפועל מחשבת, ובררתי ושקלתי מאה ואחד פעמים. ומי שלא היה אצלי במחיצתי לא יאמין מגודל התלאה שהיתה לי בחיפוש בים התלמוד.

ובהקדמה לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא, כתב תלמידו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בין היתר: עד אשר שקל במאזני שכלו שכל הקודש כמה מאות פעמים, וביגיעה נוראה לא אכל ולא שתה כמה ימים ולילות, ותדד שנתו מעיניו עד כי חשך משחור תארו. ונתן נפשו עליו, עד אשר האיר ה' עיניו לבוא עד קצה תבונתו, וכרגע קרן אור פניו הטהור מחדוותא ונהירו דאורייתא. ע"כ.

עמל התורה של הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל

מצוי היה, כי רבי חיים שמואלביץ זצ"ל היה סועד את לבו כדבעי בבוקר, ולאחר מכן ילמד בלהט ובעוז שלשים שעות ויותר ללא הפוגה, ולאחר מכן היה חוטף תנומה וקם משנתו כדי לחזור שוב על התהליך המייגע וחוזר חלילה. קרה לא פעם, שבבוקר מצאו אותו ישן תחת הספסל, לשם הוא צנח מאפיסת כוחות. (ספר מוח ולב עמוד ל"ג מובא בלקוט לקח טוב חיים של תורה פרשת בחוקתי עמוד שט"ו).

מסירות נפשו של הב"ח על התורה

פעם התאכסן הגאון הרב יואל סירקיש בעל ה'בית חדש' בבית חתנו הגאון רבי דוד סג"ל בעל ה'טורי זהב', נתכנסו ובאו פני העדה ראשיה וחכמיה להקביל פניו, ובין הבאים היה אברך חשוב אחד, למדן מופלג ובעל מידות, שעמד כל הזמן מן הצד ולא התקרב לקבל את ברכת הרב האורח הדגול. משראה בעל האכסניה כי האברך לא ניגש לקבל ברכת הרב, פנה אליו ושאלו: גדול הדור בא לעיר, ואתה במחיצה אחת עמו, ואינך דורש בשלומו?! ענה האברך: עפר אני תחת רגליו, ואיני כדאי לעמוד בארבע אמותיו, אך מה אעשה, אם נאמר לי כעת מפי אליהו הנביא זכור לטוב, כי אבי אשתו, כלומר רבינו הב"ח, שרוי בנידוי.

נידעזע בעל ה'טורי זהב' לשמע דברי האברך, ואמר לו: הלא אתה מוציא לעז על גדול הדור ומזלזל בכבוד התורה! ראה האברך את נפשו של הט"ז, אמר לו בנחת: לא לקנטר ח"ו אני מספר, כי אם לכבודה של תורה. לא בדיתי הדברים מלכי, כי שגגה היא שיצאה מלפני השליט, והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, ולכן נידוהו.

ומעשה שהיה כך היה, בעיר אחת פרץ סכסוך בין שני יהודים בדבר מחיר עגלה טעונה עצים, זה אומר קניתי את העצים במחיר שלשה שקלים, וזה אומר מכרתי את העצים במחיר שלשה שקלים ועשר פרוטות, ואיש מהם לא רצה לוותר לחברו. נמנו וגמרו לבוא לפני בית הדין.

עוד הם מתדיינים, והנה עבר הב"ח דרך העיר ההיא, וכשראוהו בעלי הדין לא נתנו לו להמשיך הלאה עד שישמע את טענותיהם ויפסוק את הדין, ירד הב"ח מהעגלה, נכנס לבית אחד וישב לדון. שטחו הצדדים את טענותיהם לפני הרב, וכשמוע הב"ח את דבריהם, בא לידי כעס, ולא יכל לעצור ברוחו ואמר: וכי כדאי לעכב אותי בדרך בשביל עשר פרוטות? הלא יש בזה משום חילול כבוד התורה! קם ויצא מהחדר ועזב אותם לנפשם, ולא הוציא פסק דין.

המעשה הזה עורר עליו קטרוג גדול בשמים, כאשר בא הבעל דבר וטען: כלום יש בדיני ממונות הפרש בין פרוטה למאה? הלא גמרא מפורשת היא (סנהדרין ח.) כגדול כקטון תשמעון, אמר ריש לקיש שיהא חביב עליך דין פרוטה כדין מאה מנה. אלא, מאחר שבא לכלל כעס - בא לכלל טעות. כי כל הכועס, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, ואם תלמיד חכם - הוא משכח תלמודו. ומאותו יום ואילך הוא שרוי בנידוי, וכעת על כבוד תורתו מוטל להתיר לו.

ניגש בעל הט"ז ושאל את הב"ח אם אמת נכון הדבר, השיבו הב"ח כי אמת הוא, אז ראו כולם כי דברי האברך נכונים הם, ומיד הושיבו בית דין והתירו לבעל הב"ח את נידויו.

אחר הדברים האלה, נתן הב"ח לאברך את ספרו אשר אתו בכתובים ובקשו לעיין בו. אמר האברך: לא נאה לאיש כמוני להוציא משפט על ספרו של אחד מגדולי הדור. אמר לו הב"ח: אל תירא, רצונו של אדם זהו כבודו, קח את הספר ותעשה ככל שאני מצוה אותך. נטל האברך את הכתבים, ומיד עשה לילות כימים, והגה בדפי הספר ומצא בו טעם ולא הניחו עד שנבלע בעצמותיו, אך לא מיהר להחזיר הספר לבעליו.

לימים, שאל הב"ח את האברך אם גמר להגיה את הספר, ודרש ממנו להחזיר לו. התחיל האברך לגמגם, ולבסוף אמר כי אפילו אם יהיה הספר בידו עשרים שנה קשה יהיה לו להחזירו. הביט הרב עליו בתמהון ושאל: וכי לא מצא הספר חן בעיניך? תאמר לי האמת ואל תכסה ממני! אמר לו: יכול אני להגיד לך כי ספרך הוא טוב ומטיב, ולא בא כבושם הזה מעולם, אך מטעם כמוס עמדי רציתי להחזיקו, ואמנם מכיון שאתה דוחק אותי, אגלה לך מה שבלבי. רואה אני, כי בשעה שתפרסם את הספר הזה ויפוצו מעיינותיך חוצה, תגיע נפשך לידי תיקונה השלם, ועתידה היא לשוב לעולם האמת. ומשום שאני רוצה שתישאיר אתנו לאורך ימים, למען נוכל ליהנות מאור תורתך הזורח לכל העולם, רציתי להשהות הספר בידי ימים רבים. שמע הב"ח לדברי האברך, התיישב בדעתו זמן מה, ולאחר מכן אמר לו: אם כך הם פני הדברים, הנני מוכן ומזומן למסור את רוחי ונשמתו לאלהים, ואין דבר בעולם אשר יעכב אותי מלפרסם את ספרי בדפוס, הואיל והדור צריך לו.

אז גזר עליו הב"ח, והחזיר לו את כתב היד ומסרו לדפוס, וקרא שמו בישראל 'בית חדש', והפיצו בכל פני תבל. ומפני שהספר הזה היה חביב על מחברו יותר מנפשו, נקרא תמיד על שמו, זה שמו לעולם וזה זכרו לדור ודור, גם זכה שרוב האחרונים החזיקו בשיטתו והלכו בדרכיו, וקבעו הלכה כמותו. (סיפורי חסידים מובא בספר סיפורי אליהו הנביא ח"א אליהו מגלה נסתרות אות ט' עמוד קפ"ד).

מעשה נפלא על עמל התורה של ר' משולם איגרא זצ"ל

בעת כהונתו של רבי משולם איגרא כרב ואב"ד בעיר טיסמניץ, נכנסו אליו פעם שני בעלי בתים מעיר סמוכה לדין תורה. ומתוך חומר הענין, ביקש הגאון לדון בעניינם, ושיחזרו אליו למחרת. כשיצאו מביתו, גמרו בדעתם כי אין ביכולתם להמתין עד מחר, והסכימו לחזור לעירם, ואת דבר השאלה ישאלו לרב דמתא, וכן עשו.

כששמע הרב את שאלתם הקשה והמסובכת, ביקש מהם שישבו אליו לאחר כמה דקות, נכנס הרב לחדר אחר, והתפלל לפני השם יתברך בבכיות גדולות שיעזרהו לפסוק הענין הקשה שהובא לפניו, ואכן נתקבלו תפילותיו, ונפל בדעתו לפתוח איזה ספר, והנה להפתעתו, נתגלתה לפניו אותה שאלה ממש, ותשובה בצדה. שמח הרב שמחה גדולה ומיהר לצאת אל בעלי הדין, ופסק להם את דינם. כעבור זמן, נודמן לבעלי הדין לשהות בעיר טיסמניץ, וחשבו לעצמם כי הגם שכבר נפסקה שאלתם, בכל זאת, מן הראוי להיכנס לרבי משולם איגרא לשמוע את דעתו. נכנסו האנשים אליו, ולאחר שבקשו מחילה על כך שלא שבו אליו בעת ההיא, בקשו לשמוע את תשובתו בנידון.

ענה להם הרב את דעתו, ולהפתעתם, ענה להם בדיוק כפי שענה להם רבם. שחקו האנשים, וסיפרו לרבי משולם כי כך בדיוק ענה להם רבם, אלא שהוא ידע לענות להם על כך בתוך דקות ספורות.

מששמע רבי משולם את דבריהם, התפלא מאד, וביקש לתהות על קנקנו של אותו רב. נסע עמם רבי משולם לעירם, וכאשר הגיע רבי משולם אל ביתו של אותו רב, התמלא הרב מורא ופחד, ומיהר להתעניין על מה ולמה הטריח הגאון את עצמו לביתו. סיפר לו רבי משולם, כי הוא בא להיווכח כיצד פסק בשאלה כזו קשה בתוך כמה רגעים, הודה אותו רב על האמת, וסיפר כי אמנם לא ידע מה להשיב, ובכה במר נפשו להשם יתברך שיחלצהו מן המיצר ויגלה לו את פסק ההלכה, וכך היה.

כששמע רבי משולם את הדברים סרה התפעלותו בבת אחת, נענה ואמר: לבכות גם אנו יכולים, אולם הדרך הנכונה היא לעמול בתורה. (שאל אביך ויגדך ח"א עמוד קמ"ז).

מעשה נורא מהרמ"א

עוד על כחם של לומדי התורה ועמליה, נלמד ממה שהובא בספר הקהילה של קראקא עיר ואם בישראל, אודות מעשה שהיה בימי הרמ"א. באותם ימים, פרצה מגיפה בעיר קראקא, אשר גבתה את חייהם של רבים וטובים מסלתה ושמנה של העיר, אנשים נשים וטף. רבה של העיר - הרמ"א, כינס בבהילות את ראשי ה'חברא קדישא' והודיע להם כי אין לקבור שום נפטר, עד שייטלו רשות ממנו. לאחר שהובאו כמה נפטרים לחצר בית הכנסת הגדול בעיר, הגיע הרמ"א יחד עם שמשו וניגש לכל אחד מהנפטרים, הרים את הכיסוי שעליו, התבונן בו קצרות, ושב וכיסהו.

כולם עקבו בדריכות אחר מעשיו המופלאים של המרא דאתרא, והמתינו לראות כיצד ייפול דבר. לפתע, נעצר הרב על יד אחד הנפטרים, ופנה אל החברא קדישא, וביקש מהם ליטול עמהם את הנפטר כשהוא ערום ועריה בלא תכריכים, ולסובב עמו בכל העיר. לאחר מכן, ביקש הרמ"א להזדרז ולקבור מיד את שאר הנפטרים, ואכן, אחרי יומיים נעצרה המגפה לגמרי, והיתה הרווחה.

לאחר זמן מה, באה אשה בוכיה לפני בית דינו של הרמ"א, וסיפרה להם כי זה כמה שבועות שבעלה נעלם מהבית ולא שב. לאחר בירור מעמיק, קבעו הדיינים כי אין לה כל היתר להינשא, ועליה להמתין כיצד יפול דבר. אלא שלהפתעתם, כשהובא הפסק לפני הרמ"א, פסק לה הרמ"א על אתר כי היא מותרת להינשא.

לפליאתם של הדיינים על מה סמך רבם בפסק זה, ביקש הרמ"א להביא לפניו את שני שמשו, ומשהגיעו, פנה אליהם ושאל אותם: האם זכור לכם את שמו של אדם פלוני? והאם ידוע לכם מה עלה בגורלו? ספרו השמשים, כי אכן ראו אותו מת בקצה העיר בבית נטוש, ואחר שזיהו אותו בבירור, קברו אותו. עדותם של השמשים נתקבלה כדין, והאשה הותרה מענינותה.

בקשו חברי בית הדין מהרמ"א שיגלה להם כיצד נודע לו מה היה שם, ומדוע הסתיר עד עתה את הענין. נענה להם הרמ"א וסיפר: זכור לכם בוודאי את המגיפה שאכלה בנו לא מזמן, וכיצד היא פסקה לאחר שהוריתי להוליך בביזיון את אחד הנפטרים. באותו לילה, הגיע אלי בחלום אותו נפטר שהוריתי לביישו ברבים, וכך הוא סיפר לי: מיד אחרי שנקברתי, החל דיני

בבית-דין של מעלה, ויצאתי זכאי, וראוי הייתי להיכנס מיד לגן עדן. אלא, שברגע האחרון עצרו אותי, ובקשו ממני שאברר אצלך מדוע ועל מה הענשת אותי בביזיון כזה לפני קבורתי, ומה מצאת בי עול?

ממשיך הרמ"א ומספר: עניתי לאותו נפטר, ידעתי גם ידעתי שאין שום חטא בא על ידך, ובטחתי בך שתהיה מזומן לחיי העולם הבא, אך דוקא בראותי כי איש צדיק וישר אתה, הבנתי כי בוודאי ישלחו אותך מן השמים אלי, כפי שאכן קרה, וכך אוכל לברר אצלך מדוע ועל מה פרצה המגיפה הקשה הזו בעירנו? ענה הנפטר ואמר לי: דע לך, כי יש בית אחד בקצה העיר, אשר נעשים בו מעשי נבלה, ועלתה חטאתם לפני המקום כאנשי סדום ועמורה, ובגללם פרצה המגיפה.

המזומים מן התגליות המרעישות, הקשיבו חברי בית הדין לדברי הרמ"א, שסיים את דבריו: מיד עם שחר, נגשתי לאותו בית בקצה העיר יחד עם שני השמשים שלי, וכאשר דפקנו בדלת הבית, יצא בן הבליעל לקראתנו, משראה את פני, לרגע נרעד כל גופו בעווית כאב, ולא עבר רגע, והאיש נפל ארצה ומת. הודרזנו לקברו במהרה ליד ביתו לבל יוודע מכך, ובכדי לחסוך סבל ושאלות מיותרות לכולנו, ומיני אז נעצרה המגפה. זהו אפוא, בעלה של אותה עגונה, ומשכך תבינו על סמך מה מיהרתי לקבוע כי היא רשאית להינשא לכל מי שתרצה.

עמל תורתם של רבותינו האחרונים

זכה סיפר רבי לייבליי איגר: זה היה ביקורו הראשון של רבי משה סופר בפוזנא. רבי עקיבא איגר החליט להפוך את הביקור הנדיר ל'יומא טבא לרבנן'. זימן אליו רבי עקיבא איגר כמה מגדולי הדור, ובראשם ידידו הותיק, חריף שבחריפי הדור, הלוא הוא רבי יעקב לוברבוים מליסא בעל 'נתיבות המשפט'. התרגשות עצומה שטפה את חוצותיה של פוזנא בעת שכרכרתו של רבה של פרשבורג חלפה בחוצותיה, הכל נקהלו ובאו לקבל את פניו של האורח הדגול.

בצאתו מן המרכבה, זהרו פני רבי משה כפני חמה, והקהל פרץ בקריאה נרגשת 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו'. רבי עקיבא איגר הביא את חתנו לבית מדרשו, שם המתינו לו מופלגי תורה ובעלי תריסין ובראשם בעל נתיבות המשפט ותלמידיו של רבי עקיבא איגר. לאחר בציעת הפת, קם האורח בעל נתיבות המשפט, ואמר פלפול עמוק אותו הכין לכבוד האורח, מערכה שלימה ערוכה ומנומקת של קושיות ותירוצים מתורתן של ראשונים ואחרונים.

לאחר פלפולו הארוך והקשה של בעל ה'נתיבות', קם חתן השמחה רבי משה סופר, ונטל את רשות הדיבור. ומיד פתח ואמר: קטונתי מהשיג על גדול הדור, אך תורתנו תורת אמת

היא, ואני רוצה להעמיד את הדברים על דיוקם. ואז החל רבי משה פורך את פלפולו של בעל הנתיבות אחת לאחת, הכביד בקושיות גדולות וסתר את כל היסודות של דבריו. אך סיים רבי משה את פלפולו, קם שנית רבי יעקב על רגליו, וכאריה בן אריה גונן על פלפולו בעוז רוח, והדף את כל קושיותיו של רבי משה סופר. עמד רבי משה לעומתו, וטחן עד דק את כל ראיותיו החדשות של רבי יעקב, גיבב עליהם ערימה חדשה של קושיות נוקבות, והשמיט שוב את הקרקע מתחת לבנינו המפואר של רבי יעקב מליסא. אשר מצידו, עמד ללא חת ואזר אזורו כגיבור ואיש מלחמה, והסתער על קושיותיו של רבי משה, ולא השאיר מהם שריד עד שהעמיד שוב את בנינו המוצק.

רבי משה לא נח ולא שקט, וברוח לבו הראה כי פלפולו הנוסף של בעל הנתיבות - אף הוא אינו עולה בקנה אחד עם האמת הצרופה. כשסיים רבי משה את דברו, הביטו כל התלמידים לעבר רבי יעקב, אך הוא ישב כמי שניטל הדיבור מפיו, הפעם אכן גבר רבי משה. באותה שעה חוורו מאד פניו הקדושות של רבי יעקב מליסא וחלשה דעתו, בחושבו שמא צדק רבי משה, וכל אותו פלפול שבנה - בטעות יסודו.

רבנו עקיבא איגר הרגיש תיכף בחלישות דעתו של בעל נתיבות המשפט, ולפי שידע כי במתיבתא דרקייעא מחשיבים מאד את תורתו האמיתית של רבי יעקב מליסא, נפלה עליו אימה גדולה. מפחד שמא יתעורר עליו שמץ של הקפדה, הוי זהיר בגחלתן. על אתר, קרא רבי עקיבא איגר לאחד מן התלמידים המשמשים בסעודה, ויעקב יוקב שמו, וישאלו: הגידה נא לי, מה דעתך? עם מי הצדק בויכוח הזה? ענה התלמיד: מי אנכי כי אכניס ראשי בין הרים גדולים. אך רבי עקיבא איגר לא נתן לו מנוח, ושב שנית על שאלתו. או-אז לבש הבחור עוז וגבורה ואמר: אם לדעתי שואלים אתם, סבור אני כי רבי יעקב מליסא צודק בויכוח! עיני הכל היו נשואות אל התלמיד שחשב קמעא, ואחר כך פתח בפלפול ארוך מלא הגיון מיוסד על אדני השכל הישר. הוא שב ובנה מחדש את כל בנינו של בעל הנתיבות בטוב טעם ודעת, תירץ את כל קושיותיו של רבי משה סופר.

נהנה רבי יעקב מליסא מדבריו של התלמיד, והעלה בת שחוק על פניו מרוב התפעלות וחדוה, ואילו רבי משה סופר פרץ בכבי מאין הפוגות. נגשו כמה מן התלמידים ושאלוהו: היתכן? וכי מאחר שנסתרו דבריך אתה ממרר בכבי? קם רבי משה סופר, עמד על רגליו ואמר: לא על פלפולי שנסתר בוכה אני, דמעתי הם מרוב התרגשות, שכן עתה ראיתי כמו עיני, את קדושתו של מורי חמי עד היכן מגעת. כי זאת עליכם לדעת, שאת דעתי לא שיניתי, וגם את פלפולו של התלמיד יכול אני לסתור בהינף יד. אולם אחוז התפעלות אני מכוחן של שתי קושיות,

האחת, הרי אותו יעקב יוקב, קוטני וקוטנו של רבי יעקב מליסא עבות ממתניו, וכי הוא מבין דבר בסיג ושיח שלנו? הקושיא השנית, אף אם נניח ונאמר כי התלמיד המשמש אכן גאון גדול הוא, ברם לא היה נוכח כאן ברוב הזמן, ומהיכן ידע מה לענות? והלוא אף התלמידים הנוכחים כאן מתחילה ושמעו כל מילה, בקושי רב יוכלו לחזור על דברנו! אין זאת אלא, הסביר ר' משה סופר, כי ברוב קדושתו הנשגבה של מורי חותני - הכניס מילים בפיו של התלמיד. ובטוחני, כי לו היה פונה חותני אל האבן בקיר וגוזר עליה לדבר, היתה אף האבן הדוממת פוצה פה ומתרצת את כל קושיותי. מעתה הלא תבינו מדוע ועל מה בכיתי, כי עתה ראיתי מדריגתו הנוראה של מורי חותני, ומגודל התרגשותי נפתחו שתי עיני כמין שני מרזבים מקלחים בקילוחין של דמע. (מוסר חכמים).

מעשה במעלת לומדי התורה

ואם מדברים אנו בכבודה של תורה, לא נמנע לכתוב מעשה מקדושתו ועוצמתו של הגאון הקדוש רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל.

הגבירה 'בנבנישתי' ישבה בחדר ההמתנה בבית החולים הפריזאי ודמעות בעיניה, ספר התהילים שהיה פתוח על ברכיה נראה לה במטושטש. בעלה, ששון בנבנישתי, נמצא עתה בחדר הניתוחים, ורופא מומחה מנתחו ברגעים אלו. היא ניסתה להיזכר כמה כספי צדקה נתנה זה מקרוב לעניי העיר פריז, בתקווה שהצדקה תצילו ממות. כמה דמעות שפכה בתפילה שבזכות הצדקה יבריא בעלה, אך מאידך גיסא זכורים לה דברי בעלה, שחזר לפני מועד הניתוח מהרב הישיש, רבי יהושע ליב דיסקין, שהורה לו לבל ינתח, ואמר לו שהקב"ה ישלח לו רפואה שלמה. הדבר היה נראה לה כבלתי הגיוני, אך עתה היא תוהה, אם היה זה נכון מצדה לבכות ולהתחנן בפני בעלה ולהניאו מהחלטתו לדחות את הניתוח. עתה כשהניתוח בעיצומו, החלו הספקות לכרסם בלבה. מדוע הייתי כה משוכנעת בכוחו של הרופא לרפא? ומה אם חלילה לא יצליח הניתוח? מחשבותיה העגומות של הגבירה האיצו בה להתפלל, ואנחות כבודת נפלטו מפיה בעת שקראה פרקי תהלים.

בני ביתה שעמדו לצדה הביטו בה בחשש. לדעתו של הבן יוחנן, אבא מנותח עתה על ידי רופא שהוכיח את מיומנותו, והינו מבוקש על ידי מלכים ורוזנים. מה לה לאמא שהיא כל כך מודאגת? הן גם מלך אוסטריה שהיה אף הוא חולה בריאותיו, בעזרת הטיפול המסור של אותו רופא מומחה המטפל עתה באביו - הבריא לחלוטין. נכון, גם הוא שמע את שאמר לאביו הרב הישיש כי אין צורך בניתוח. אך כיצד אפשר לסמוך על דבריו כאשר הרופאים אומרים

שמוכרחים לנתחו, תהה, הן אותו רב מעולם לא למד רפואה, וכל הרופאים חושבים שהניתוח הכרחי.

המתח גבר בחדר, האם החלה פוסעת בחדר כארי בסוגר, ולפתע נפתחה הדלת, והרופא המנתח עמד בפתח. כל העיניים נתלו בו. היתכן שכל כך מהר נגמר הניתוח? תהה יוחנן. רק שלא יבשר לנו בשורות רעות, חששה הגבירה בנבנישתי. באתי להודיעכם, פתח הרופא בדבריו, כי החלטתי שלא לנתח את אביכם. מצבו הפיזי הוא כל כך ירוד, שרק תפלה תעזור, ניתוח רק יקצר את חייו.

הרופא הביט במשפחת החולה העומדת המומה, ופירש את עמידתם ללא אומר כאכזבה על שהניתוח המיוחל, שעשוי היה להביא לחולה מזור - אינו מבוצע, ומיהר לצאת את החדר.

הרב ידע את אשר אמר, מלמלה הגבירה. עוד באותו יום הלכו כל בני משפחת בנבנישתי לבית המדרש הקטן בפריז, בו שהה אותה עת הגאון רבי יהושע ליב דיסקין רבה של בריסק שהיה בדרכו לירושלים, ונאלץ לשהות בעיר זו עד לסידור ניירותיו.

בהתרגשות מרובה, הוציא ששון בנבנישתי, החולה עתיר הנכסים, שהגיע לפריז מכלכותא שבהודו, קופת כסף משובצת ביהלומים אבנים טובות והגישה לרב המכובד, אך הקופסא שהיתה מלאה בכסף צדקה נשארה בידי העשיר, והוא עמד נכלם ותוהה.

רבי יהושע ליב דיסקין, שסרב לקבל את הקופסא היקרה ואת כסף הצדקה אשר בה, מיהר להסביר: אינני לוקח כסף עבור דברים כגון אלו. מעולם לא לקחתי ולעולם לא אקח, אמר. סע לשלום, וה' הטוב ישלח לך רפואה שלמה בקרוב. עומדים תוהים היו כל בני המשפחה, מה יעשו? איך יביעו את תודתם לרב הדגול? הרב הישיש שראה את מבוכתם, מיהר להוסיף: עוד יגיע היום ואבקש את עזרתכם, סעו לשלום וה' יאריך את ימיכם.

היה זה כחצי שנה לאחר מכן, כאשר רבי יהושע לייב דיסקין שיגר מכתב לששון בנבנישתי בזה הלשון:

ידידי ששון, הריני בזה להזכירו במה שהבטיח לי בבית המדרש הקטן בפריז לפני כמחצית השנה, הנני דורש ממנו שיזהיר באופן חמור את בנו יוחנן, אשר גם הוא נוכח אז, שיבטל את תוכניותיו להקמת בית ספר חילוני בחברון, ואל ילך שולל אחרי מסיתים. על החתום: רבי יהושע לייב דיסקין מבריסק.

ובכלכותא שבארץ הודו הרחוקה, התפללה הגבירה בנבנישתי בעת שהדליקה את נרות השבת לבריאות משפחתה. בליבה ידעה היטב, כי ברוב חכמתו וצדקתו, הרב מבריסק המכהן כרבה של ירושלים עיר הקדש, גזר פעמיים לאריכות ימיו של בעלה שחי עד מאה שנה, וכן גזר על בנה יוחנן למשוך ידו מתמיכתו בבניית בית הספר החילוני בחברון, שהוא אכן מיהר לעשות כמצותו, כי הרי כשצדיק גוזר - חייבים לקיים. (מוסר חכמים).

מעלת לימוד תורה בלילה

כתב הרב 'מנורת המאור' (נר רביעי, כלל א' חלק א' פרק ב'): הלילה הוא זמן מוכן ללמוד תורה, לפי שפנוי בה האדם יותר מעסקיו. ועל כן אמרו בפרק שלישי מאבות (פ"ג משנה ד) רבי חנינא בן חכינאי אומר: הנעור בלילה, והמהלך בדרך יחידי, והמפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו. רוצה לומר, לפי שהם שעות פנויות מעסק ומלאכה וראויות ללמוד. ומי שאינו עושה כן, הרי הוא מאבד זמנו בידיים ומתחייב בנפשו. והזמן המוכן יותר בכל הלילה הוא - באשמורת הבוקר. לפיכך היה דוד קם בחצי הלילה לקרות בתורה, כדגרסינן בפרק קמא דסנהדרין (טז). אמר רבי שמעון חסידא: כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, כיון שהגיע חצות הלילה - רוח צפונית מנשבת בו ומנגן מאליו. והיה עומד דוד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר, נכנסו חכמי ישראל אצלו, ואמרו לו: אדוננו המלך! עמך ישראל צריכים פרנסה! אמר להם: ילכו ויתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משיביע את הארי, ואין הכור מתמלא מחולייתו. אמר להם: לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד יועצים באחיתופל, ונמלכים בסנהדרין, ושואלים באורים ותומים.

ואמר רב יוסף בר אדא, ואמרי לה אמר רב יצחק בריה דרב אידי: מאי קראה? עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר (תהלים נז, ט). וגרסינן בפסיקתא (דרב כהנא, פסקא ז): חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קיט, סב), רבי פנחס בשם רבי אלעזר בן מנחם אומר: מה היה דוד עושה? היה נוטל נבל וכינור ונותן מראשותיו, ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם, וקורא בתורה. והיו חברי ישראל שומעין את קולו, ומה אם דוד המלך עוסק בתורה, אנו על אחת כמה וכמה, נמצאו כל ישראל עוסקין בתורה.

אמר רבי לוי: חלון היה על גבי מטתו של דוד פתוח לצפון, והיה כינור תלוי כנגדה, והייתה רוח צפונית יוצאה בחצי הלילה ומנשבת בו, והיה הכינור מנגן מאליו. הדא הוא דכתיב (מלכים ב, ג): "והיה כנגן" - הכינור מנגן מאליו. הוא שדוד אומר (תהלים נז, ט): "עורה כבודי". איתער יקרי מן קדם יקרי דבוראי, יקרי לית כלום מן קדם יקריה [יקום כבודי מלפני כבודו של בוראי,

כבודי הוא לא כלום לפני כבודו יתברך]. אעירה שחר, אנא הוינא מעורר שחרא, שחרא לא מעורר יתי [אני יהיה מעורר השחר והשחר לא יעורר אותי]. והיה יצר הרע מרגיזו ואומר לו: דוד, דרכם של מלכים להיותם ישנים עד שלש שעות, ואתה אומר: חצות לילה אקום? והוא אומר (שם): על משפטי צדקך.

וגרסינן במסכת מנחות (דף קי.) שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות (תהילים קלד, א), אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עוסקים בעבודה. וגרסינן עוד בפ"ק דמסכת עבודה זרה (ג:) ובחגיגה (יב:), אמר רבי לוי: כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום. שנאמר (שם מב): יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי. איכא דאמרי, אמר רבי שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה בעולם הזה שדומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שדומה ליום, שנאמר: יומם יצוה ה' חסדו.

וגרסינן (עירובין סה.), אמר רבי לוי: לא איברי סיהרא [-הלילה] אלא לגירסא [-ללמוד]. וגרסינן נמי התם (עירובין יח.): אמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל בית שדברי תורה נשמעין בו בלילה - שוב אינו חרב, שנאמר (איוב לה, י): ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה. ולא עוד אלא, שנשותיהן זוכות בדבר, כמו שאמרו בפרק יום הכפורים (יומא עו.), כן יתן לידידו שנא (תהילים קכו, ב), אמר רבי יצחק: אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנדדות שינה מעיניהן בעולם הזה, וזוכות לעולם הבא.

ואם ח"ו אינו עוסק בלילה - נענש, כדגרסינן בסנהדרין (צב.), אמר רבי אלעזר: כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה - אש אוכלתו שנאמר (איוב כ, כו) כל חושך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהל. ואין שריד אלא תלמיד חכם, שנאמר (יואל ג, ה): ובשרידים אשר ה' קורא.

ועל זה אמרו באבות (פ"א משנה יג) ודלא מוסיף יסף. רוצה לומר, מי שאינו מוסיף בלימוד בלילות מט"ו באב שמוסיפין הלילות - יסיף.

וגרסינן נמי בסוף תענית (לא.) ובמסכת בבא בתרא (קכא:), תניא רבי אליעזר הגדול אומר: כיון שהגיע ט"ו באב תשש כוחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה, וקרו ליה 'יום תבר-מגל'. מכאן ואילך, דמוסיף - יוסיף, ודלא מוסיף - יסיף. מאי יסיף, תני רב יוסף: תקבריה אימיה.

וכל זה, לפי שהתורה הנלמדת בלילה מתיישבת ומתקיימת יותר מהנלמדת ביום. והסימן הוא, הזמן שקורין בו (איכה ב, יט): קומי רוני בלילה, שהוא מתשעה באב, רוצה לומר, קום

משנתך ותלמוד, כי הלילות ארוכות. ומשהגיע חג השבועות, שמאז זמן הלילות קטן - יכול לפסוק. ולזה רמז הכתוב ברות, אותו קוראים בשבועות (רות ג יג): ליני הלילה.

ועל מי שקם בלילה ללמוד - רמז שלמה במה שאמר (משלי לא, יד): ותקם בעוד לילה. והנבחרת מכולם היא התורה הנלמדת ביום ונשנית בלילה, כמו שעשה אדון הנביאים, עליו נאמר (שמות לד, כח): ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, והעושה כן, מקיים: והגית בו יומם ולילה.

איך יתכן שאינו לומד בארבע בבוקר?

באחד מימי הסוכות, נוכח רבי נפתלי צבי יהודה ברלין - הנצי"ב, כי נכדו הגר"ח מבריסק, משתמט מלברך על האתרוג שלו. דחק בו הנצי"ב שיאמר לו טעמו של דבר, השיבו רבי חיים, כי יש לו פקפוק, כיון שהיה האתרוג מארץ ישראל, ואותה שנה מוצאי שביעית היתה, ואמנם האתרוג היה משל עכו"ם, אלא שהוא אתרוג של שמיטה, וחושש הוא לעצמו להחמיר שלא יברך עליו. השיבו הנצי"ב מיניה וביה: אם כן זוהי שאלה גם לגביי, ומיד יצא לביתו.

ויהי בחצות הלילה, והנה קול דופק בביתו של רבי חיים: הסבא קורא לך! נתבהל רבי חיים, קם בחפזון ממיטתו, נטל ידיו ומיהר אל ביתו של הסבא בלב חרד. משנכנס אל הבית, ראה את הנצי"ב רכון על ערימה של ספרים. כשנוכח הנצי"ב בנכדו, פנה אליו והחל להרצות את דבריו אודות דינו של האתרוג, תוך שהוא מנסה להוכיח את כשרותו ולהסיר מעליו כל פקפוק. הפסיקו רבי חיים בדבריו, ובקשו כי ימתין רגעים ספורים עד אשר יברך ברכת התורה.

כשהחל רבי חיים לברך ברכת התורה, החלו דמעות זולגות מעיני הנצי"ב. לכשסיים את ברכתו, מיהר לשאול את הנצי"ב לפשר בכייתו. השיבו הנצי"ב בפשיטות: היאך לא אבכה, כשאני רואה אברך, שאנו מצפים ממנו שיהיה גדול הדור, שאינו יושב ועוסק בתורה בשעה ארבע בבוקר? והיאך אפוא יראו פני הדור לעתיד?

וכשרבנו הגר"ח היה שב ומספר סיפור זה לבנו מרן הגרי"ז, היה מוסיף ואומר: צא וראה, רגילים הבריות לומר כי יש ירידת הדורות. ואני אומר, לא רק בין הדורות, אלא אף בדורנו ממש, ביני ובין הנצי"ב, הנה הנצי"ב לא תפס כלל היאך אפשר להיות גדול בישראל אם ישנים בשעה ארבע בבוקר, עד שבכה על כך, ואנן מה נענה בתריה. (שאל אביך ויגדך. טללי אורות).

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה

תנן באבות (פ"ו משנה ג) אמר רבי יהושע בן לוי: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר - נקרא נוף,

שנאמר (משלי יא, כב): נזם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם. ואומר (שמות לב, טז): והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים חרות על הלוחות. אל תקרי חרות - אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. וכל מי שעוסק בתורה - הרי הוא מתעלה, שנאמר (במדבר א, יט): וממתנה נחליאל ומנחליאל במות.

זכתב ב'מדרש שמואל': ראוי להבין, כיון שבת קול זו באה להתרות לבני אדם שיעסקו בתורה תדיר, א"כ היה ראוי שישמעו אותה כל העולם!?

לכן אפשר לומר, שהענין הוא דרך משל. לפי שהתורה ניתנה בהר חורב שהוא הר סיני, ושם נשבעו כל ישראל לעסוק בה יומם ולילה. אם כן, כשישראל אינם עוסקים בתורה, צריך שיחשוב האדם כאילו הר חורב בעצמו מכריז ואומר: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. והעלבון הוא, שכיון שהתורה מאז היתה משתעשעת לפניו יתברך, וכמו שאמר הכתוב (משלי ה, ל): ואהיה אצלו אמון, וגם המלאכים התאוו אותה ואמרו (תהלים ח, ב): תנה הודך על השמים. והשם יתברך נתנה לבני אדם, ו"השליך משמים ארץ" (איכה ב, א) את תפארתה, ויסירה מגבירה (ע"פ מלכים א טו, ג), בהיותה חלק לבן אדם ילוד אשה. וכל זה העלבון - התורה סובלת אותו כאשר בני אדם עוסקים בה, כי כן היה רצון קונה.

אמנם, כאשר יתבטלו ממנה ויניחו אותה בקרן זוית בודאי, כי אז (ישעיה כו, יז): תחיל תזעק בחבליה, ואז ה' יתברך יתבע עלבונה מבני אדם. וביאר את רעתם ואמר, שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר - נקרא נזוף, מנודה, ומובדל ממנו יתברך. והביא ראייה מן הפסוק שאמר (משלי יא, כב): נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. כלומר, דומה האשה היפה וסרת טעם אל נזם זהב באף החזיר, שכמו שנזם זהב הוא בעצמו דבר חשוב, אך בהיותו מונח באף החזיר הוא ממאסו באשפה, כן האשה היפה וסרת טעם. והיא משל ודמיון אל נשמת האדם, אשר היא מסטרא דקדושה שנקראת אשה יפה. והשמיענו, שאפילו שתהיה יפה ונעימה במעשיה בקיום המצוות, אם היא סרת טעם - כלומר שסרה מללמוד טעמי התורה, הרי זה נקרא נזוף ומאוס.

והטעם לזה ברור, כי אינו דומה מי שמקיים את המצוות בהיותו יודע טעמה סודה ושרשה, למי שמקיים אותה 'מצות אנשים מלומדה' (ישעיהו כט, ג).

וביאר עוד רעה אחרת שנמשך לבריות מעלבונה של תורה, והוא עול הגלות ושעבוד מלכויות. וזהו שכתוב (שמות לב, טז): והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא. ובהיות הכל מעשה אלהים, על כן היה 'חרות על הלוחות', אל תקרא 'חרות' אלא חירות, אין

לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. והטעם, כי לעולם הסטרא אחרא, אתכפייה לסטרא דקדושה, ובהיות זה עוסק בדבר שהוא מעשה אלהים, אין שום בריה יכולה לשלוט עליו, וכל כוחות החיצונים אתכפיין ליה. ולא גלו ישראל אלא על עלבונה של תורה, דכתיב (ירמיה ט, יא): על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתי.

וזאמר, שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא, יט): וממתנה נחליאל ומנחליאל במות. כלומר, האדם אשר הוא עוסק בתורה אשר היא מתנה נתונה מאתו יתברך, כאשר יעסוק באותה מתנה - אז הוא נוחל לאל יתברך, והוא דבק בו ממש, ועליו הכתוב אומר (דברים ד, ד): ואתם הדבקים בה' אלהיכם. ואז כאשר נחל-אל - בהכרח הוא מתעלה על כל ברואי מעלה ומטה, וזה שכתוב: ומנחליאל במות, כלומר, נחליאל נמשך לו שיעלה במות, שיתעלה ויתרומם מעלה מעלה.

גם אם לא לומד, יתן דעתו על התורה

ה'חיי אדם' זצ"ל בהקדמה לספרו "חכמת אדם" כותב בזה"ל: ודע לך אחי, כי לימוד התורה היא פעולת הנפש ותולדותיה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (יבמות לד): על האשה, שאם אין דעתה להינשא וישבה עשר שנים בלא בעל, לא תלד עוד. אך אם דעתה להינשא לאיש, אף שישבה שנים הרבה בלא בעל, אעפ"כ נשאר כח הלידה בנפשה, וכאשר תינשא - תלד.

כך הוא האיש הישראלי, אם יעזוב את התורה ויטייאש ממנה - אזי גם היא מתרחקת ממנו, ולא נשאר נפשו עוד כוח הלידה, אבל אם אין דעתו לעזובה, ורק מחמת האונס אי אפשר לו ללמוד ולדבוק בה, ח"ו שתתרחק ממנו, רק שתשב באלמנותה ומצפה להינשא עוד אליו, ונשאר הכוח בנפש, ויכול להוליד בה ולחדש חידושים.

ממשיך ה"חיי אדם" וכותב: "כך אומר אני על עצמי, הגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר, אף חכמתי עמדה לי, כי בנסיעתי בדרך דעתי עליה, ובישיבתי בחנות דעתי עליה, ותייתי לי שאפילו בשעת משא ומתן, פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קושיה". עכ"ד.

גם כשישן נחשב לו שעוסק בתורה

מרן החפץ חיים זצ"ל אומר: איתא בגמרא (מכות י): שמלאך המוות לא יכול היה להתקרב אל רב חסדא היות ולא פסק פומיה מגירסא.

וקשה, וכי רב חסדא לא ישן? וכי הוא לא אכל? ומה עם שאר צרכי האדם?

אלא, התירוץ הוא פשוט: כשרב חסדא אכל, הוא כיוון רק כדי שיהיה לו כח ללמוד תורה, וכן בכל מעשיו כיוון רק לתורה, לפיכך היו כל מעשיו של רב חסדא נחשבות כמו לימוד תורה!

המאמין לא יבטל מקביעותו בתורה

המאמין, לא יעלה על דעתו להפסיד תפילה בציבור או לבטל מתורתו לצורך עסקיו, שהרי כל יגיעתו אינה אלא כי כן ציווה המלך, ומדוע יבטל מחמתם תורה ותפילה המחויב בה גם כן?

וכבר אמר הגאון הקדוש ה'חזון איש' זי"ע לבאר עד היכן חובת ההשתדלות, על פי משל, לאדם התוקע מסמר בכותל, כל זמן שהמסמר נכנס לעובי הקיר, ממשיכים להכות בו לתקעו עמוק יותר, אמנם ברגע שרואים שהמסמר הולך ומתעקם, מפסיקים מלהכות בו, כי אז תגדל עקמומיותו. וכך הוא בענין ההשתדלות, על האדם לעסוק ולהביא טרף לביתו, עד שרואה כי הדבר מעקמו ומסיטו, ולו רק במעט מדרכי התורה, כגון שעוסק בה על חשבון 'קביעת עיתים' או 'תפילה בציבור', או אז ידע כי עליו לחדול מהשתדלותו זו. (מעשה איש ח"א עמ' רפב).

אדם יכול להציל את חייו ברגע אחד

פעם נענה הרה"ק מראדאשיץ זי"ע בבקרו של יום ואמר: הבה נקבל פניו של האורח הרם והנישא אשר בא אלינו זה לראשונה, ושוב לעולם לא יחזור... ואם תרצו לדעת מי הוא זה ואיזה הוא? הלא הוא 'האי יומא'! כי היום הזה שאנו עומדים בו - לא היה ולא יהיה יותר. וכל אחד ואחד מה שתפס בזה היום בתורה ומעשים טובים - ישאר בידו.

ובספר 'חובות הלבבות' (שער התשובה פרק י) כתב: משל המשילו הקדמונים, לאדם שהיו בידו מטבעות כסף, והיה צריך לעבור בנהר גדול, התחיל האיש להשליך מטבעותיו לתוככי הנהר, כי חשב שכך יעלה בידו לסתום את הנהר, אמנם אחר שכבר השליך את כל המטבעות, לבד מאחת שנשארה בידו, ראה כי עדיין מים רבים ועמוקים לפניו - ואין בידו לעבור את הנהר ולהגיע למחוז חפצו. ואז ראה מלח (מנהיג ספינות) אחד שעבר שם עם ספינתו, וביקש ממנו 'קח נא ממני מטבע זו אשר בידי, והעבירני בספינתך אל עברו השני של הנהר'. עשה המלח כדבריו, והביאו למחוז חפצו תמורת המטבע האחרונה שנשארה בידו.

הנה, "חכם" זה זכה להציל את עצמו בהזדמנות האחרונה שנקלעה בידו, ואף אחר שנהג כשוטה גמור המאבד כל מה שנותנים לו, מכל מקום בשעה אחת וברגע אחד תפס והציל את

עצמו... ומכאן ילמד כל אדם שלא יאמר: הן איבדתי גם איבדתי את כל ימי ושנותי בשטויות והבלים, הרחוקים כרחוק מזרח ממערב מעבודת הבורא, ומה אעשה עתה? כי אדרבה, במטבע האחרון וברגע האחרון ישכור אניה להפליג בלב ים, ויגיע בסייעתא דשמיא למטרתו ולמחוז חפצו לתכלית הטוב.

אם אין פרנסה - סימן שאין תורה

הנה אמרו חז"ל (אבות ג, יז): 'אם אין קמח אין תורה', ומבאר האור החיים הקדוש (ריש בחקותי) אם 'אין קמח' שחסר לאדם שפע הפרנסה, הרי זה סימן ש'אין תורה' - שאינו עוסק בתורה.

ושואל ה'דברי ישראל' על דברי המשנה הנ"ל 'אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח' - וכי מי קודם למי? ומשיב, כי כל אדם לפי דרגתו. המון העם ישכימו בבוקר ויאמרו תחילה 'אם אין קמח אין תורה', תחילה נפנה לעסקינו, נמלא אסמינו ב'קמח' ואח"כ נעסוק בתורה. לעומתם דרך עובדי ה' היא, שמתחילה יאמרו אם אין תורה, ורק אח"כ יפנו לעסוק במשא ומתן. וזהו 'אם בחוקותי תלכו' - שתעסקו תחילה ב'חוק' שלי שהוא התורה, אז ונתתי גשמיכם בעיתם.

מעשה נורא על זכות קביעת עיתים לתורה שהציל ממוות

מעשה ביהודי שעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ולמרות שנאלץ לעסוק ביגיע כפיו במשך רוב שעות היום כדי לכלכל את בני ביתו, קבע עתים לתורה והשתתף בשיעור גמרא מדי יום ביומו. 'שיעור' זה היה אצלו לחוק ולא יעבור, מעולם לא החסיר אפילו פעם אחת מלהשתתף בשיעור.

ויהי היום, ואחיו היחיד עמד להכניס את בנו תחת החופה בשעה טובה ומוצלחת, כאשר מקום עריכת הנישואין נקבע לעיר אחרת. לגודל הקרבה בין האחים הוכרח היהודי להופיע בחתונת בן אחיו משעת 'קבלת הפנים' ועד לאחר ה'שבע ברכות' שלאחר הסעודה. אך דא עקא, שאל האיש את עצמו 'ותורה מה תהא עליה?' והרי לשם הופעתו כבוד בחופה, יצטרך להחסיר באותו יום מהשיעור הקבוע. בכובד ראש, ניגש אל מגיד השיעור ושאלו מה עליו לעשות, האם יפקד מקומו בשיעור או שמא בחופת בן אחיו? חשב מגיד השיעור קמעא, ואחר כך ענה ואמר: הבה איעצך כיצד תוכל לקיים שניהם. הנה יש ברשותי קלטת בה הוקלט השיעור מהמחזור הקודם בדף שנלמד כאן למחר, אתן לך את הקלטת, ואתה תשמע אותה בדרך נסיעתך לחתונה, ונמצאת מקיים 'ובלכתך בדרך' בהידור רב, וכך תצא ידי שניהם - את שיעור

התורה לא החסרת, ומהחתונה לא נפקד מקומך. ותרב שמחת היהודי, כי כבר אמרו הקדמונים 'אין שמחה כהתרת הספיקות'.

למחרת היום בעת הצהריים, נכנס היהודי עם כל בני משפחתו לרכבו, והחל בנסיעה לקראת החתונה הגדולה, בד בבד, הוא הפעיל את הרשמקול והאזין לשיעורו הקבוע בגמרא. תחילת הדרך עברה עליהם מתוך דברי תורה בהתרוממות הרוח, אך לא עבר זמן רב, ומיודענו מוצא את עצמו נוסע מאחורי משאית גדולה אשר לאחוריה התנוסס שלט המזהיר כי "מטען חריג וכבד לפניך" וכך החלה הנסיעה להפוך לזחילה מרגיזה על הכביש, מבט קצר בשעון הראה ללא ספק, כי אם ימשיכו בדרך זו, יגיעו מאוחר מאוד לחתונה. בליט ברירה, החליט הלה לעקוף בדרכו את המשאית, אף שהיה זה במקום האסור בעקיפה. למותר לציין, כי איסור גמור לנהוג כן, וחמירא סכנתא מאיסורא, אך אין כאן המקום לדון את האדם בשעת דוחק ולחץ, ואכן, משבדק את הדרך הנגדית וראה כי ריקה היא מכל רכב הבא ממול, כבר החל לסובב את הרכב בכדי להיכנס לנתיב הנגדי, אלא שלפתע נשמע באזנו קול יללה של סירנה משטרתית, כמובן שתיכף ומיד הוא ביטל את מחשבתו הראשונה ושב לנתיבו באופן מידי. אלא שבאותו רגע נגלה לפניו מראה מחריד, מהצד הנגדי הגיעה לפתע משאית במהירות עצומה, באופן שברור היה לכל הנוכחים כי אילו ח"ו היו נשארים על אותו נתיב עוד רגע קט - היו כל בני המשפחה עולים למנוחתם בגן עדן...

כראותו את הנס הגדול הודה לה' על כל חסדיו, ושמח בלבו על חייו שניצלו, ואף כבר היה מוכן לשלם לשוטרים כל קנס אשר יושת עליו. אמנם, כאשר התעשת, התבונן במראה לראות היכן היא אותה ניידת משטרה שיללה לפני רגע, אך לא ראה מאחוריו דבר. ויהי לפלא.

אדהכי והכי, נטתה המשאית מהדרך ופינתה עברו מקום לנסוע ברווח, וב"ה הגיע למקום החתונה בעוד היום גדול...

אחר הדברים האלה, עשו את דרכם לחזור לביתם. על אם הדרך החליט האברך לחזור על תלמודו, והדליק שוב את הקלטת, כאשר הגיעו לאותו קטע ששמע בהלוך, שמע הוא לפתע שוב את יללת הסירנה המשטרתית, ומיד נפלה בו ההכרה, כי לא היתה זו ניידת אמיתית שנסעה מאחוריו, אלא שלפני כמה וכמה שנים, כאשר מסר מגיד השיעור את שיעורו המוקלט, חלפה על יד בית המדרש ניידת משטרה, שהקולות שבקעו ממנה הוקלטו אף הם. ובכך הזמין לו הקב"ה את הצלתו מבעוד מועד, והכל בזכות שמירתו על קביעת העיתים לתורה, כי מוצאי מצא חיים (משלי ה, לה).

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם" (כו, ג).

להתקדם, לא לעמוד

צריך לידע כי בתורה ובמצוות אין "לעמוד", אלא צריך להתקדם ולילך הלאה והלאה, ולהיות בבחינת 'בני עליה'. אם עומדים במקום, פירושו שהאדם יורד בעבודת השם יתברך, ולכן צריך תמיד לילך ולהתקדם. וזהו שאמר: "אם בחקותי" - "תלכו" דהיינו תתקדמו ולא תעמדו במקום, אז ונתתי גשמיכם וכו'.

וכבר אמרו רז"ל, כי כל מצוה שהאדם יכול לקיים - יקדים ויזדרז לקיימה, ומצוה שאינו יכול לקיים עתה, יצפה ויחכה וישתוקק ויצפה לרגעים היקרים שתזדמן לפניו המצוה. וזהו שאמר: אם בחקותי תלכו, אלו המצוות שאתה יכול לקיים עתה, ימהר ויזדרז לקיימם. והמצוות שאינו יכול עתה לקיימם, על זה אמר: "ואת מצוותי תשמרו", מלשון (בראשית לו, יא): ואביו שמר את הדבר, שמצפה וממתין מתי יבא לידו ויקיימנה. כי האוהב את המלך יחשוב תמיד מתי תבוא לידו אפשרות לעשות את רצונו ולהתקרב אליו, ואז גם אני אעשה זאת לכם, לברך אתכם בכל מיני ברכות - "ונתתי גשמיכם בעתם" וכו'.

ומרן ראש ישיבת פורת יוסף כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל פירש כך: הנה ידוע, כי ההפרש בין אדם לבהמה הוא, שהאדם לא נולד מושלם, מיד כשנולד עדיין אינו יודע לאכול ולדבר, ולא ללכת, ולאט לאט הוא מתפתח עד שמגיע לשלימותו, מה שאין כן הבהמה, 'שור בן יומו קרוי שור', מיד עם לידתה כבר מתנהלת היא לבד.

ללמדנו בא, כי הבהמה לא נולדה לעבוד על שלמות, אלא כפי שהיא ביום לידתה כך נשארת היא עד יום מותה, מה שאין כן האדם נולד חסר בכדי שיעבוד להגיע לשלמות, ועל כן כל יום ויום בחייו עליו להיות הולך ומוסיף. וביארו המפרשים, כי זו הסיבה שהבהמה עיניה למטה, היות שאין לה כל השתלמות עליונה ורוחנית, וכל שאיפתה היא רק למטה - לאכול ולאכול, ולכן עיניה למטה בארץ כי משם היא נזונית, מה שאין כן האדם שעניו למעלה והולך בקומה זקופה, כי מטרתו היא לעלות ולהתעלות.

וזהו: "אם בחקותי תלכו". כלומר, האדם נברא על מנת ללכת ולא לעמוד באותו מצב, כי אם להוסיף ולהתקדם. ישנם בני אדם שאמנם הם נראים כהולכים ומתקדמים, אבל זה רק בעניינים גשמיים, בענייני עולם הזה, ובכך הם דומים לבהמה. לא כן האדם השלם, ההולך ומתקדם בתורה ובמצוות ובעניינים רוחניים, כי זו היא עיקר יצירתו. וזהו מה שכתוב: "אם בחקותי תלכו", כלומר, על האדם ללכת דווקא 'בחוקותי', ובזה עליו לעלות ולהתעלות.

ועל פי זה נראה בס"ד לבאר מאמר רבותינו (סוף מסכת נדה ומסכת מגילה): תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות עולם לו", אל תקרי הליכות אלא הלכות.

וצריך להבין, אם כן למה כתב הנביא "הליכות" היה לו לכתוב 'הלכות'? אלא בא ללמדנו, כי לא די בכך שיקיים את ההלכות, אלא צריך שיהיו אלו גם "הליכות". כלומר, שתמיד יהיה במצב של הליכה, ולא יעמוד במקום אחד.

עוד נראה לבאר, כי בא ללמדנו שגם על ההליכה מקבלים שכר. על דרך שביאר מורנו ורבנו הגאון ר' עזרא עטייה ע"ה על הפסוק (איוב לד, יא): "כי פועל אדם ישלם לו, וכאורח איש ימציאנו". כלומר, לעתיד לבא ישלמו על הפעולות הטובות שעשה כל אחד, ולבסוף יתנו לו גם על "אורח איש", כלומר על ההליכות שהלך אדם בעשותו את המצוות, וזהו: "וכאורח איש ימציאנו". ע"כ.

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם" (כו, ג).

המאור שבה יחזירכם למוטב

"אם בחקותי תלכו - יכול זה קיום המצוות? כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחקותי תלכו' - שתהיו עמלים בתורה" (רש"י).

אדם מישראל, אפילו אם אינו מדקדק וזהיר במצוות, כל זמן שעמלו בתורה, גדול תלמוד שמביאו לידי מעשה, וסופו לשוב ולעשות רצונו של מקום. וזהו: "אם בחקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה, אז ממילא "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" - המאור שבה יחזירכם למוטב, ולא עוד, אלא שדברי תורה מצרפים את לומדיה, עד שיושבים ומצפים מתי תגיע מצוה זו לידינו ונקיימנה.

"אם בחקתי תלכו" (כו, ג).

למה התינוק לומד במעי אמו?

מזבא בספר 'פנינים משולחן הגר"א': אם בחקתי תלכו, אמרו חז"ל (ויקרא רבה, פל"ה ס' ז): הלמד תורה שלא על מנת לעשות, נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם, שנאמר (דברים ח, א): תשמרון לעשות.

ואמר אחי הגאון ז"ל, שהוא על פי מה דאיתא במסכת נדה (ל:), שכאשר התינוק במעי אמו, מלמדין אותו כל התורה. כיון שיצא לאויר העולם, בא מלאך וסוטר. ולכאורה צריך עיון, מה תועלת יש במה שמלמדים אותו, אם אחר כך משכחין אותו, והוא כמי שלא למד כלל?!

אמנם נראה, על פי מה שכתב ה'אלשיך' הקדוש על מה שאנו אומרים בתפילה ותן חלקנו בתורתך, לפי שכל הנשמות עמדו על הר סיני וקבלו כל אחד חלקו בתורה, וזהו שאמרו חז"ל (מגילה ו:): יגעתי ומצאתי - תאמין, 'מצאתי' דווקא, כמי שמוצא אבידה, לפי שהוא חלקו. ולפי זה, אם לא היו מלמדין אותו במעי אימו, לא יכול היה למצוא רק על ידי יגיעתו, ומאיך, אם לא היה שוכח - לא היה צריך ליגע, ואם כן בטל שכר ועונש. לכן מלמדים אותו חלק תורתו במעי אמו, וזה נקרא 'כל התורה', רוצה לומר כל חלק נשמתו.

ובצאתו לאויר העולם התורה משתכחת ממנו, ואחר כך על ידי יגיעתו מוצא אבדתו. ובוהו יובן, 'כל הלומד תורה שלא על מנת לעשות - נוה לו ולא יצא לאויר העולם', כי בשביל הלימוד בלבד לא היה צריך לצאת לאויר העולם, כי גם במעי אמו למד כל חלקו. לא כן המקיים, שהוא משלים את כוונת הבריאה, מה שלא היה יכול לקיים בעודו במעי אמו הגם שלמד אותה.

ובנוסף אחר: יש לתת טעם וסברא מה ראה ה' הטוב על ככה, ללמד לאדם בתחילה כל התורה כולה טרם צאתו לאור עולם, ולהשכיחה שוב ממנו כשבא לאויר העולם, והלא דבר הוא? ושמעתי בשם הגאון רשכבה"ג, התנא האלקי מוהר"א מוויילנא זלה"ה, כי טוב מאד עשה ה' בהשגחתו יתברך, ללמד לאדם טרם צאתו לעולם השפל מלא הבל וריק ותוהו, את כל התורה כולה, כי אילולי כן, כל בריה ולשון לא היתה יכולה להשיג רוחניות התורה וקדושתה ואצילותה, והיה מן הנמנע להשיג עמקי סודותיה, ולפיכך מלמדין אותו כל התורה כולה טרם צאתו, כאשר עדיין אינו מלוכלך בחטא ויכול הוא להשיגה, ואחר כך כשלומדים עמו בעולם הזה, נשמתו נזכרת במה שלמדה כבר ונקל לה להשיגה, כי נזכר האדם מה שלמד כבר. וזהו אומרם: יגעתי ומצאתי תאמין, כי מציאה שייך רק על דבר הנאבד, והיינו התורה שלמד האדם ושכחה כשסטרחהו על פיו, ואחרי היגיעה שוב הוא משיג חלקו, והיינו 'יגעתי ומצאתי' את הנאבד.

ומה שהוצרך לסטור על פיו ולשכחו, גם הוא לטובת האדם ומחסדי האל יתברך. כי אילו בא האדם לאור העולם ותלמודו בידו, והיה יודע כל התורה כולה בלי עמל ויגיעה, לא היה מקבל שכר עליה, אבל עתה שהוא צריך לחזור אחריה, ולטרוח בה ולהגות בה יומם ולילה, הוא מקבל שכרו מושלם, בזה ובבא. עד כאן דברי הגאון הנ"ל זלה"ה, ודברי פי חכם חן ושפתיים ישק.

"אם בַּחֲקֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

ההולך בחוקי התורה - לא יצטרך לרופא

כתב הרמב"ן אודות מעלתם של ישראל כאשר ילכו בחוקי התורה, וז"ל: והכלל, כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג עניינם בטבע כלל, לא בגופם לא בארצם לא בכללם ולא ביחיד מהם. כי יברך ה' לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שכתוב (שמות טו, כו): כי אני ה' רופאך. וכך היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עוון שיחלו - לא ידרשו ברופאים רק בנביאים. אבל דורש ה' בנביא - לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה', אחר שהבטיח (שמות כג, כה): וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך. והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה, להזהירם ולצוות עליו. והוא מאמרם (ברכות ס). שאין דרכם של בני אדם ברפואות, אלא שנהגו. שאילו לא היה דרכם ברפואות, יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו, ויתרפא ברצון ה'. אבל הם נהגו ברפואות, וה' הניחם למקרה הטבעיים. עכ"ל.

ובכתבי רבי יוסף זונדל מסלנט (עמ' קיד) מובא: שמעתי מפי הרב גרשון ז"ל, כשחלה הרב דוב אחיו של רבנו הגאון החסיד, ואמר רבנו הגאון לרבי גרשון: נלך לבקר את החולה, והלכו. וכשבאו שם, מצאו שהיו שני רופאים. ואמר רבנו הגר"א: מה לך ברופאים? ה' רופא חולים! ושאל לו הרופא: וכי לחנם ברא השם יתברך רופאים ורפואות? והשיב לו: וכי לחנם ברא חזירים? אלא לערלים וטמאים. כך הרופאים גם כן הם לגויים ולא לישראלים, כי ה' רופא חולים בורא רפואות.

"אם בַּחֲקֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

העונה תנאי ליזכות לתורה

תלכו נוטריקון: ונפשי כעפר לכל תהיה, כי אין התורה מתקיימת אלא במי שמישים עצמו כעפר. (תפוחי חיים).

ללמוד וללמד

כתב רש"י: אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה. עמל ר"ת: על מנת ללמוד, על מנת ללמד, על מנת לשמור, על מנת לעשות, על מנת לקיים. כי זו מטרת הלימוד, ללמוד

וללמד לשמור ולעשות. (זמרת הארץ).

"אם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

ההבדל בין מלאך לצדיק

אם בחקותי תלכו: הטעם שאדם נקרא "הולך" ואילו המלאכים נקראים "עומדים" ככתוב (זכריה ג, ז): "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", כי המלאכים יודעים ומבינים טעמי המצוות, ואין להם צורך בעמל ויגיעה, ולכן גם שכרם אינו גדול. לא כן בני אדם, שעמלים ויגיעים בתורה, ואע"פ שאין משיגים טעמם של מצוות כמו שצריך, ומקיימים את המצוות משום גזירת המלך, לכן שכרם מרובה. נמצא שעל ידי קיום החוקים, שאין אדם יודע את טעמם, נקרא האדם "הולך", כי בזה הוא שונה מהמלאך, וזהו: "אם בחקותי - תלכו". (תפארת יהונתן).

להגדיל את כוחות הנשמה

עוד י"ל כי האדם נקרא מהלך. וכמו שהגוף הגשמי הולך וגדל ומתחזק, כן צריכים בני ישראל שנשמתם תלך ותגדל ע"י תורה ומצוות, שהם החיות שברמ"ח אברים ושס"ה גידים, כי כשם שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, כך כח הנשמה מקבלת חיות חדשה בכל יום. (שפת אמת).

"אם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

רמזים בפסוק

בספר מנחת שמואל כתב: **"אם ר"ת אומות מקשים, איה מלככם, אנחנו משיבים, אבינו מלכנו. אבל מלככם, אינו מלך, אלא ממזר. ותיבת בחקת"י הוא ר"ת: במיתה חמורה קטלוהו תלו יתיה.**

"אם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

הגאולה תבוא על ידי התורה והמצוות

אם בחקותי: במלה **"אם"** מרמזות כל הגאולות והגואלים שהיו ועתידים להיות לישראל:

בגלות מצרים: אהרון משה.

בגלות פרס: אסתר מרדכי.

בגאולה העתידה: אליהו משיח.

וזה שאומרים בהלל (תהלים קיג, ט): "אם" הבנים שמחה, שנוכה בקרוב לשמוח בביאת גואל צדק במהרה בימינו.

ורמזה התורה את גאולתינו בפסוק זה: "אם בחקותי תלכו" - ללמדנו, שהגאולה תבוא לישראל על ידי לימוד התורה ושמירת המצוות. (מנחה בלולה).

המקיים מצוות התורה - אומר הקב"ה כאילו עשאי

כתב בזהר הקדוש (קיג.) וז"ל: אם בחקתי תלכו - דא תורה שבעל פה, ואת משפטי תשמרו, דא תורה שבכתב, ודא הוא כללא דשמא קדישא. ועשיתם אותם, מאי ועשיתם אותם? כיון דאמר 'תלכו' ו'תשמרו', אמאי ועשיתם? אלא, מאן דעביד פיקודי אורייתא ואזיל באורחוי, כביכול כאילו עביד ליה לעילא. אמר קודשא בריך הוא: כאילו עשאי. ואוקמוה. ועל דא - ועשיתם אותם, ועשיתם אתם כתיב. ודאי והואיל ומתערי עלייכו לאתחברא שמא קדישא כדקא יאות. ועשיתם אתם ודאי. עכ"ל.

נביא בזה כמה סיפורים בגודל שמירת המצוות שאין אדם שומע לי ומפסיד:

השבת - מצילה חיים

לפנינו מעשה מדהים הקשור לשמירת שבת, מעשה שהרעיש את העולם היהודי בשנת תשע"ד, והוא מלווה בד בבד בפרשה טראגית בעקבות היעלמותו המזורה והתמוהה של מטוס נוסעים של "מלזיה איירליינס", שעל סיפוניו היו 239 נוסעים ואנשי צוות:

היעלמותו של מטוס הבואינג של חברת התעופה המלזית היכתה בתדהמה את כל העולם, שעקב אחר החיפושים הקדחתניים, אשר בוצעו ע"י מדינות רבות.

לבסוף, לאחר 16 ימי חיפושים שלא הניבו תוצאות, הודיעו שלטונות מלזיה את ההודעה הטראגית הבאה: "אנחנו נאלצים לקבוע, מעבר לכל ספק הגיוני, כי המטוס שהיה בטיסה 370 של התרסק בדרום האוקיינוס ההודי. אף אחד מהנוסעים ואנשי הצוות לא שרד. כולם מתו. גופותיהם לא נמצאו עד היום".

סוד האסון כנראה לא יפוצח לעולם, אך בקהילה החרדית שבאמריקה ישנה התרגשות עצומה עקב סיפור השגחה מרתק בפרשה זו:

מספר ימים לפני הטיסה הקשה, התקשר למשרד נסיעות איש עסקים יהודי שביקש לטוס ממלזיה לבייג'ינג שבסין, במטוס בואינג 777 החדיש.

הוא שמע כי מחיר הטיסה הינו משתלם ביותר עבורו, וביקש מסוכן הנסיעות להזמין עבורו כרטיס טיסה. לתדהמתו ענה לו הסוכן, כי הוא לא מוכן למכור לו את כרטיס הטיסה.

"מה זאת אומרת?! מחובתך לאפשר לי לקנות כרטיס טיסה!" - התקומם איש העסקים.

הסוכן, שהיה אף הוא יהודי, אך בשונה מאיש העסקים, הוא היה שומר תורה ומצוות, אמר ללקוח בהחלטיות: "דע לך, כי אני שומר תורה ומצוות, ואומנם עבודתי היא סוכן נסיעות, אך מכיוון שאני מגלה כעת שמועד הטיסה הוא ביום השבת, הרי אם אאפשר לך לקנות את הכרטיס בכל זאת, אגרום לך לחלל את השבת. לכן איני יכול למכור לך כרטיס טיסה זה. אם אתה מתעקש, עליך לרכוש את הכרטיס בעצמך ישירות מהחברה או מסוכן אחר. לא אני אמכור לך זאת!"

איש העסקים היהודי נדהם מסירובו העיקש של הסוכן, שהיה מוכן לוותר על לקוח בגלל קדושת השבת, אך לא התייאש.

הוא פנה לבצע את הקנייה בעצמו, ובעודו עושה את דרכו לשדה התעופה לדלפק החברה המלזית, החל מהרהר שוב ושוב, כיצד יתכן שהסוכן הדתי עשה מעשה שכזה רק למען קדושת השבת...

לאחר זמן קצר, הוא החליט בלב שלם: "אני מוותר על הטיסה המיועדת לשבת ואטוס בטיסה שלאחריה".

ואכן, מיד הוא שלח מייל משדה התעופה לסוכן הנסיעות הדתי בכדי לשמח אותו, כי בזכותו הוא מוותר על הטיסה בשבת: "ברכות משדה התעופה רבל. יש לי עוד 55 דקות לעלייה על טיסת הביניים שלי. אני חושב מחדש על התוכנית. אתה צודק שאני צריך להתחשב יותר בדת. לכן אני אסתדר ואבטל את הטיסה של הלילה ליל שבת - מקואלה (בירת מלזיה) לסין. אשאר בקואלה ואשמח להמלצות לארוחה בליל שבת".

הסוכן קיבל את המייל והיה מאושר מאוד. הוא בירכו על החלטתו ואיחל לו כל טוב.

לאחר יומיים, התעורר איש העסקים בבוקר, ושמע בתקשורת כי אבדו בפתאומיות עקבותיו של המטוס המלזי, וכי יתכן שטבע באוקיינוס ההודי או נחטף ע"י טרוריסטים (כך לפחות חשבו, לאחר שהתברר ששניים מהנוסעים היו בעלי דרכונים מזוייפים). ההיעלמות הפכה משעה לשעה יותר ויותר בלתי ניתנת לפיצוח, במיוחד לאחר שהתגלה תוואי המטוס לפי אותות הלוויינים. וזו הפכה בן-רגע לפרשה המסתורית ביותר בהיסטוריית התעופה העולמית. אמצעי חיפושם

מן המשוכללים והמתקדמים ביותר, שגוייסו ממדינות רבות, לא הצליחו לאתר אפילו שביב כנף או את שברי המטוס עד עצם היום הזה.

איש העסקים שלנו היה נרעש ומבוהל. הוא מיהר לשלוח מייל לסוכן הדתי וזה תוכנו: "אלוקים אדירים! אתה שמעת מה שקרה לטיסה 370? אני לא יכול להפסיק לחשוב על זה! זה נס אמיתי! אתה מציל חיים אמיתי! אני לא יכול לחשוב יותר. נדבר בשבוע הבא. לא יודע איך להודות לך".

הסוכן הגיב: "אני כל כך שמח בשבילך. לא אני מציל החיים, אלוקים והשבת הצילו את חיך. אתה חייב להם!"

במאמר שנחשף סיפור זה, מצורפים צילומי מסך מתכתובות המייל שבין איש העסקים לסוכן. הכותב הביע את התרגשותו באמרה: "יותר מששמרו ישראל את השבת - השבת שמרה על ישראל".

נחזק את בני משפחתנו בשולחן השבת, כי זכות גדולה היא לשמור את השבת, אשר בעבורה זוכה האדם לשמירה, ברכה והצלחה לכל ימות השבוע. כמה צריכים אנו להיות מאושרים ששומרים אנו את השבת. נמשיך להתעלות ולחזק את השבת! (ברכת דוד, אמור).

ח"י רגעים שהצילו חיים

ביום כ"ג אלול תשס"א, השתלטו מחבלים על מספר מטוסים, ועל ידם ביצעו פיגועים אכזריים בארה"ב, שניים מהמטוסים פגעו ומוטטו את הבניינים הידועים בשם "מגדלי התאומים" הנמצאים בניו - יורק. המטוסים פגעו במתכוון ע"י מחבלים צמאי דם, בהפרש של רבע שעה, פרק זמן שהציל חיי אנשים רבים שהספיקו לברוח מהבנין השני שטרם נפגע.

מה גרם לעיכוב של רבע שעה שהציל חיי אנשים רבים? ובכן, מעשה שהיה כך היה, ר' דיוויד מילר הוא איש עסקים צעיר, אשר נאלץ מעת לעת לטוס ברחבי ארצות הברית לפגישות עסקים, מלבד מזוודת המסמכים שלו ותיק ההיגיינה, הוא החזיק צמוד לגופו את תיק התפילין, העטוף בקטיפה, שעליה רקום .ש. - באותיות זהב, ראשי תיבות של שמו באנגלית. יהודי יקר זה מקפיד שלא להפסיד תפילה במניין, שלא לדבר על מסירותו לומר קריאת שמע בזמנה.

באותו היום היה אמור ר' דיוויד לטוס בטיסה של חברת "יונייטד", טיסה מספר 175 - לפגישה עסקית ממנה היה עתיד לעשות רווח כספי גבוה. שש שעות טיסה הפרידו בינו לבין העסקה, הוא המתין בטרמינל אחוז תזזית, כדי לשמוע בכריזה שהוא יוכל כבר לעלות למטוס,

ולאחר פרק זמן לא ארוך, הקריאה המיוחלת נשמעה, ור' דיוויד החזיק בידו השמאלית את כרטיס הטיסה והדרכון יחד עם תיק הצד, ובידו הימנית החזיק את תיק התפילין.

הוא נכנס בזריזות למנהרה המובילה לכבש המטוס, ולפתע נשמע צלצול במכשירו הסלולרי הנמצא בכיס חולצתו, הוא הביט על הצג, וראה כי השם המופיע עליו הוא שמה של אשתו. "כן רבקה", ענה, ובתוך כדי דיבור - הניח את תיק התפילין על כסא עץ שניצב בסמוך, בכדי לסדר את הפלאפון על אוזנו, וכך המשיך לצעוד תוך כדי שהוא מדבר, עלה בזריזות לכבש המטוס, נכנס למטוס והתיישב על כסאו השמור לו. לאחר רגעים מספר, ראה כיצד דלת המטוס נסגרת אחרי הנוסע האחרון שעלה.

"להדק חגורות" - ביקש הקברניט, ור' דיוויד משך את החגורה כדי להדקה למושב, ולפתע פתאום הבחין כי 'תיק התפילין' איננו מונח על ברכיו כמו תמיד. היכן שכחתי אותו, הרהר, ואז נזכר שהתיק מונח לא רחוק מכאן - במנהרה המובילה לכבש המטוס. אלא שלהוותו, המטוס התחיל לנוע.

ר' דיוויד הנסער פנה לדייל וביקש: "אנא בקש מהטייס להמתין לי דקה. שכחתי את התפילין שלי במנהרה המובילה למטוס, זה בקושי 20 מטר מכאן".

הדייל השיב לו בנימוס אמריקני: "סליחה אדוני, לא ניתן לממש את בקשתך, ישנו לוח זמנים מדוקדק". אולם ר' דיוויד לא ויתר, ואמר כשהוא מרים את קולו: "אני מבקש לשוחח עם הטייס, זה פשוט לא הוגן, יהודי לא יכול להישאר בלי מצות תפילין".

נוסעי המטוס הצטרפו אף הם ל'מקלה': "תנו לו לרדת תוך דקה וחצי הוא חוזר עם התפילין", אך קברניט המטוס התעקש ואמר: "סליחה אדוני, אתה לא ממונה פה על לוח הזמנים, עם כל הכבוד לתפילין שלך, לחברתנו יש כללים וחוקים. אנחנו תלויים בלוחות זמנים של נמלי התעופה בעולם ובנתיבי הטיסה".

אך ר' דיוויד לא ויתר, הוויכוח עלה לטונים גבוהים עוד יותר, גם אם נשמרו כללי הכבוד ההדדי, וכך למשך דקות ארוכות. "יכולתי כבר לצאת, לקחת את התפילין ואף לחזור", זעק ר' דיוויד.

בשלב מסוים הקברניט נכנע והודיע לנוסע ה'בעייתי': "שמע, אני פותח לך את הדלת, רוץ לתפילין שלך, אבל תדע שאין לך לאן לחזור. אני נועל אחרוך את הדלת וטס, אני לא מוכן להמתין אפילו עשירית השנייה!".

דיוויד ניסה לשכנע שהוא כבר חוזר, שיחוס ויחמול עליו, אך הקברניט בשלו, ר' דיוויד ירד מהמטוס, רץ לכיוון הכסא, לקח את התפילין שלו, ואז הסתובב לאחור, ומיד פנה בריצה חזרה לעבר המטוס, אך זה היה מאוחר מדי, הקברניט מימש את איומו והמריא בלעדיו!

מנועי הסילון הרעישו, ובתאוצה קלה החלה ציפור הברזל בשעטה לקראת מעופה, הבעת אכזבה ניכרה על פניו, כל הרווחים שהיה אמור לקבל מהעסקה נמצאים בסכנה! כך הוא חשב לעצמו.

היום כבר ידוע, לצערנו, כי טיסה 175 של "יונייטד" - מעולם לא הגיעה ליעדה המקורי.

בשעה 8:14 המריא המטוס מנמל התעופה לוגאן שבבוסטון, והייתה בדרכה ללוס אנג'לס, לטיסה זו הצטרפו חמישה חוטפים (מחבלי אל-קאעידה), יחד עם 51 נוסעים ותשעה אנשי צוות. המטוס התרסק אל תוך המגדל הדרומי במרכז הסחר העולמי, בשעה 9:03 בבוקר, 18 דקות אחרי שהמטוס השני התרסק במגדל הצפוני.

התוכניות של המחבלים היו, ששני המטוסים יתרסקו בבנייני התאומים באותו זמן בדיוק, ועל כך הם התאמנו, וזאת בכדי לזרוע הרס גדול הרבה יותר וקטלני. ההדף האדיר מעוצמת הפגיעה יחד במגדלים, בשילוב רוח וחום לוהט, יגרמו לכדור אש ענקי שיתפשט בעוצמה, ויגרום לדליקה בממדים דמיוניים, מה שאמור היה להפוך למגה-פיגוע קטלני גדול בעשרות מונים מכפי שהיה במציאות. מומחים אמרו, כי במצב כזה לא ניתן היה למצוא אפילו ניצול אחד! אם כן מה גרם שהמטוסים לא התרסקו באותו הזמן? ומדוע היה הפרש בפגיעה במגדלים של 18 דקות? הפלא הגדול היה, שדקות ארוכות נמשך הוויכוח בין דיוויד מילר העקשן ובין צוות המטוס.

כמה זמן נמשך הוויכוח? 18 דקות בדיוק, ר' דיוויד חשב, כי הפעם הפסיד עסקה גדולה בגלל התפילין, אבל עכשיו הוא כבר יודע, שלא רק אירע לו נס והוא הציל את חייו, אלא זכה להציל חיים של הרבה מאד אנשים, כי באותן 18 דקות מהזמן שפגע המטוס הראשון במגדל

הצפוני, מהבהלה שנוצרה הספיקו להתפנות ולהימלט אלפי אנשים מהמגדל הדרומי, שעדיין לא נפגע, דקות אלו נמשכו כמו נצח, כאשר אף אחד לא העלה על בדעתו שמטוס שני עומד להתרסק, הבהלה עשתה את שלה, אלפי אנשים ניצלו מן התופת האימתנית. הכל בזכות התפילין. (ווי העמודים וחשוקיהם - תפילין, להגר"י זילברשטיין).

כיצד ניצח ראש הישיבה את אלוף השחמט?

ישיבת 'אש התורה' בירושלים, שעת ערב מוקדמת. על דלתו של ראש הישיבה - הגאון רבי נח ויינברג זצ"ל, נקש בחור לא צעיר, מהפנים החדשות יחסית בישיבה המפורסמת. עם כניסתו החדרה, הושיט יד חמה לראש הישיבה, וביקש להיפרד ממנו בתום כמה שבועות בהם ישב בישיבה וטעם מצוף התורה...

אך לא איש כרבי נח ויינברג ימהר לוותר על נשמה יהודית שבאה בהיכלו, וכבר זכתה לטעום מחיי התורה ולהתענג בין סוגיותיה. ידו של הבחור נותרה תלויה באוויר, ורבי נח קרא לו להתיישב ולשוחח. 'אמור לי, מה קרה יקירי? מיישהו פגע בך? התנאים לא מספיק טובים? האוכל? החברותא? אולי שעות הלימוד ארוכות מדי עבורך?' - שאל ראש הישיבה בנועם.

'**הכל** הכל מושלם, ואני באמת מודה לראש הישיבה על האירוח החם!' - השיב הבחור בחיוך רחב, 'אבל, ראש הישיבה כנראה לא יודע, שאני אלוף ישראל בשחמט. מספר אחד במשחק השחמט בארץ. עתה עומדת להיערך תחרות בינלאומית רבת יוקרה בארצות הברית, ואני רוצה לנסוע ולהתחרות בה, מי יודע - אולי אהפוך להיות אלוף העולם!' - קרא הבחור בעיניים בורקות...

'**וואוואו!**' - קרא ראש הישיבה בהתפעלות. 'אלוף הארץ בשחמט שהה כאן אצלי, במשך כמה שבועות, ואנוכי לא ידעתי!' - פער עיניים מתפעלות. 'אני ממש נפעם ממך, מנחישותך, מכישוריך. הלא ברור שלא אוותר בקלות על כישרון כמורך!'

הבחור חייך במבוכה, כרומו שאין מה לנסות לשכנע, כשראש הישיבה מנצל את הרגעים הספורים למחשבה זריזה ומאומצת, לפתרון השאלה איך ניתן לשכנע את הבחור לוותר על תהילת עולם, ולבחור בתהילה רוחנית קסומה פי כמה. הלא הבחור כבר התקדם כבר דרך, הוא כבר עושה חיל בעולם התורה, לוותר עליו ככה - בשביל תחרות עולמית מיותרת?

לפתע נצנץ במוחו רעיון, והוא פנה אל הבחור ואמר: 'ראה נא, אני לא הולך לוותר עליך בקלות, ולכן - הבה נעשה עסקה. נתיישב שנינו למשחק שחמט, ונקבע בינינו: אם אני מנצח -

אתה נשאר בישיבה ומוותר על התחרות. אם אתה מנצח - אני מממן לך את הוצאות הטיסה לארצות הברית. סגרנו?'

'בשמחה!' - השיב הבחור ועיניו נוצצות. הלא ראש הישיבה חסר סיכוי לעומתו, בוודאי יצליח לנצחו על נקלה, ונמצא שהרוויח גם את הוצאות הטיסה לארצות הברית. מה יכול להיות יותר טוב מזה?

הבחור אץ רץ והביא את המשחק, ועל שולחנו של ראש הישיבה, העמוס בספרים בדרך כלל, הוצב משחק שחמט גדול ומהודר. עד מהרה סודרו החיילים, הפרשים, הרצים והטורות איש איש במקומו ועל מכונו, והמשחק החל. 'ראש הישיבה יהיה ראשון!' - קרא הבחור, זחוח ובטוח בניצחונו המתקרב.

ראש הישיבה הזוי חייל ועוד חייל, לפעמים יצא הרץ באלכסון או שהמלכה בחרה לקפץ מימין לשמאל. חדרו של ראש הישיבה, החדר בו נוהלו שיחות עמוקות אל תוככי הנפש, החדר בו לובנו סוגיות רוחניות כבדות משקל, החדר בו נפתחו לבבות והתעוררו נשמות - הפך לאולם של תחרות שחמט בין ראש ישיבה שבקושי מכיר את הכללים, לאלוף הארץ - גאון השחמט הישראלי...

עוד קריאת 'שח' ועוד אחת, דקה מצטרפת לדקה, והמשחק הסתיים: כנגד כל הסיכויים, באופן על טבעי, בצורה חסרת סיכוי, ראש הישיבה ניצח. הגאון רבי נח ויינברג וצ"ל, ממרומי גילו וגדלותו התורנית, הביס את אלוף ישראל בשחמט!

הבחור היה בהלם חייו. הוא כלל לא חשב על הסיכון הזה, כלל לא הרגיש שהוא נמצא בהימור. אכן כך, ראש הישיבה ניצח, ולפי ההסכם - עליו להישאר בישיבה, לוותר על תחרות השחמט הבינלאומית, על יוקרת תבל נדירה! לפתע חש הבחור כי הוא מקבל מסר שמיימי להישאר בישיבה, שיד כבירה מנווטת אותו להמשיך בין כתליה, ובלב נרגש עמד בדיבורו ושקע בתורה, מותיר את השחמט לשעות פנאי מזדמנות, ושוקע כל כולו אל תוך הגמרא, כשהשחמט הולך ונדחק אל שולי מוחו...

חלפו כמה חודשים. ראש הישיבה הרבה להביט על הבחור, לרוות נחת מהנפש שהציל. ואז, ביום מן הימים, ניגש אליו הבחור ושאל את השאלה הגואה בלב כולנו: 'איך ראש הישיבה לקח הימור כזה? מנין היה לראש הישיבה את האומץ לעשות עסקה כזאת, ולהיכנס לדו-קרב במשחק שחמט מול גאון השחמט בישראל? מאיפה התעוזה להיכנס עמי למשחק, ואיך התחולל הניצחון המפתיע שהכריע את גורלי הרוחני לטובה?!' - תמה.

ראש הישיבה חייך, כרומזו שציפה לשאלה הזו, והשיב: 'את האמת אגיד לך, אתה צודק לחלוטין. שנים שלא שיחקתי שחמט, ברגע הראשון אפילו לא זכרתי מי הוא זה שרץ באלכסון, והאם הטורה היא זו שמתקדמת בקווים ישרים. ועדיין - התחננתי לבורא עולם שאני רוצה להציל את גורלך הרוחני! כאב לי לאבד נפש יקרה כמוך, לא יכולתי לראות כיצד גאון שעתידי תורני לפניו יעזוב הכל רק בשביל משחק שחמט. הכאב קרע את לבי, התחושה שאני מאבד אותך ייסרה אותי, ולכן - התחננתי לבורא עולם שינהל את המשחק במקומי, שהוא יניע את אצבעות ידיי, שהוא ינצח במשחק, לא אני!'

והוא הקשיב לתפילתי, שמע את אנקתי, וניצח אותך - הציל אותך. לא כי אני גאון בשחמט, אתה היית הגאון ונתרת כזה. אבל בגלל שהיה איכפת לי ממך באמת, בגלל שרציתי לזכות אותך באמת, בגלל שכאב לי לאבד אותך בכל לבי - היה בי את הכח, את העוז. ואפילו את התבונה, לנצח את אלוף הארץ בשחמט. כי זה לא אני, זו הסייעתא דשמיא הנלווית למי שרוצה לקרב יהודים, למי שרוצה לרומם נפשות מבולבלות, לחבר אותם לבוראם!

וסיפור מדהים זה, שפורסם בגיליונות 'דרשו', והציטוט מדבריו אלו של ראש הישיבה, כדאי שנראה אותם לנגד עינינו. כי לא פעם המשימה נראית מורכבת, לפנות לאדם זר? להציע לבחור מתקשה לפשט עבורו את הסוגיא? להתנדב להגיד שיעור במקום מרוחק? להפיץ מעלת מצוה כזו או אחרת? לארח משפחה לא מוכרת? - זה עלול להיראות תפקיד שגדול עלינו בכמה מידות!

אבל מזכה הרבים - זוכה בסייעתא דשמיא לא צפויה, על טבעית, יחידה מסוגה, נדירה וייחודית. בורא עולם אתו, מסייע לו, פיו כפיו, ומסיפור זה נלמד כי גם ידיו בידיו... - לכולנו יש את הכח, כולנו יכולים, כולנו מסוגלים - כי אנו לא פועלים לבד, בורא עולם פועל עימנו, מסייע לנו, תומך בנו במלוא העוצמה. הבה נעשה זאת, נגלה את האור שבקירוב יהודים לאביהם שבשמים, ונוכה להיות דבוקים באמת בבורא עולם, ולהשפעותיו הטובות מידו הפתוחה והמליאה! (פניני פרשת השבוע).

מי הפיל אותך מהגשר?

שמענו מפי הרה"ג רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א:

מאות סיפורים מרתקים ומעניינים אפשר לספר על מה שהתרחש באותה רבע שעה קריטית, שבה הוזמן הרב נח וינברג לדבר בפני סטודנטים.

סטודנט אחד הצהיר בפתח דבריו בפני רבי נח, שהוא מסתדר מצוין עם ריבונו של עולם, ואין לו צורך ללמוד יהדות ולקיים מצוות.

כהוכחה לדבריו סיפר הסטודנט:

"נסעתי על גבי אופניים באוטוסטרדה. בדיוק כשנסעתי לאורכו של גשר גדול, עברה לידי משאית שנסעה במהירות גבוהה. מההדף שנוצר - הושלכתי אל מתחת לגשר. צעקתי לאלוקים שיציל אותי, ונעצרתי עם האופניים על גבי סלע באמצע מדרון. שוב פניתי לאלוקים, וביקשתי שיוציא אותי מהסלע, ותוך כמה דקות הגיעו אנשים, והצילו אותי משם, וקמתי ללא כל שריטה.

הנה, ריבונו של עולם מסתדר איתי מצוין. הוא עשה לי נס אף על פי שאיני שומר תורה ומצוות". סיכם הסטודנט.

רבי נח פנה אליו, והפתיע אותו בשאלה: "רגע, ומי הפיל אותך אל מתחת לגשר? מישהו אחר, או אותו ריבונו של עולם שהציל אותך - הוא זה שהפיל אותך?!"

המשיך רבי נח: "ולמה הוא הפיל אותך? ולמה הוא הציל אותך? אולי הוא רוצה שתחשוב על הקשר שלו אליך?! בוא והישאר כאן שבועיים, ותלמד עליו ועל הקשר שהוא רוצה עימך!"

הסטודנט שוכנע ונשאר - אך לא רק לשבועיים. הוא היה לתלמיד מן המניין בישיבה, והפך לשומר תורה ומצוות. (הובא במוסף שבת קודש אמור ס"ט עמוד 15).

"אם בַּחֲקֵתִי תִלְכּוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְנִתַּתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשֵּׁדָה יִתֵּן פְּרִי" (כו, ג-ד).

השפע למקיימי התורה

כתב האור החיים הקדוש (אות כט): על האדם ללמוד מחוקות שמים והמזלות, וכפי שכתוב בתהלים (ח, ד): "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת", כיצד השמש, הירח והכוכבים לא משנים בזמן ואינם מאחרים, ובדיוק באותו רגע שצריכים לצאת - יוצאים, ועוד: "ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם", כשעושים הם את רצון הבורא - עושים באהבה ובשמחה.

ועל האדם ללמוד קל וחומר: ומה אלו, שאין להם שכר ועונש, עושים את רצון הבורא באהבה ושמחה וזריזות, האדם שהוא חייב בעבודת ה' ויש לו שכר ועונש, על אחת כמה וכמה

שצריך לעשות אותה בשמחה ובאהבה ובלב שלם. וזהו שאמר: "אם בחקותי תלכו" - אם אתם הולכים כמו 'חקותי' - חקות שמים וארץ, אז יהיה לכם ברכה עד בלי די.

וכמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה, בחוקתי פרשה ל"ה פ"ב): אמר רבי אבהו פעם אחת עברתי לפני בית הכנסת בלוד ושמעתי את קולו של רבי שמואל בר נחמני שדורש - בשעה שישראל עושין רצונו של הקב"ה הוא פוקד את הארץ פקידה אחת, שנאמר (תהלים סה, י'): פקדת הארץ ותשוקקה. ופעמים שהוא עושה בזכות איש אחד, בזכות עשב אחד, בזכות שדה אחת. ושלשתן בפסוק אחד, שנאמר (זכריה י, א): שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיונים ומטר וגשם יתן להם לאיש עשב בשדה.

ומעשה בימי הורדוס, כאשר בנו את בית המקדש, היו גשמים יורדים בלילות ובשחרית זרחה החמה ונשבה הרוח ונתנגבה הארץ, והפועלין יורדין למלאכתן ויודעין שמעשיהם לשם שמים. (תענית כג.).

ומעשה בימי שמעון בן שטח ושלומציון המלכה שהיו גשמים יורדים בלילי שבתות, עד שנעשו חיטים ככליות ושעורים כגלעיני זתים ועדשים ככתרי זהב. וצברו מהן חכמים לדורות הבאים, להודיע כמה חטא גורם, לקיים מה שנאמר (ירמיה ה, כה): עונותיכם הטו אלה וחטאתכם מנעו הטוב מכם. (תענית שם).

"וְנָתַתִּי גֶשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם" (כו, ד).

לכל נפש מישראל יש שפע מיוחד

כתב השפת אמת (פרשת בחוקתי תרמ"ג) כי יש לכל נפש מישראל שפע מיוחד, וכמו כן יש בכל שעה שפע מיוחד, וכן לכל מקום. ועל ידי התורה יכולים להעלות ולדבק כל הדברים בשרשם. וזהו: גשמיכם - המיוחד לכם, בעתם - המיוחד לאותו השפע, וזו עיקר ההבטחה, שבכתב התורה נוכל להעלות הכל לשורש.

"וְנָתַתִּי גֶשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם" (כו, ד).

ארץ ישראל - מקור השפע

בעתם - בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, בלילי רביעיות ובלילי שבתות (רש"י).

וכתב בספר באר יוסף מהגאון ר' יוסף צבי סלנט זצ"ל הנה דייקו חז"ל כאן על הלשון שאמר 'גשמיכם', לומר שרק בארץ ישראל ירדו גשמים ושם יהיה השובע ולא בשאר ארצות, כדי שהארצות יבואו ליקח מהם ויעשירו.

ואפשר להעמיס עוד כוונה במה שאמר 'גשמיכם', ולא אמר סתם 'ונתתי גשמים', לומר שהגשמים יהיו שלכם ובזכותכם, ולא בזכות הבהמות ובעלי החיים. וכמעשה המובא במדרש רבה (פרשת אמור פרשה כו), באלכסנדר מוקדון שבא למדינת אפריקי, וראה שני בני אדם באים לדין לפני המלך, שהאחד קנה חורבה מחברו, וחפר ומצא בה אוצר, ורצה להחזיר את האוצר לחברו שמכר לו החורבה, וטען כי קנה רק את החורבה ולא את האוצר. ואילו חברו טען כנגדו, כשם שאתה מתיירא מעונש גזל - כך גם אני מתיירא, ודעתי היתה למכור החורבה וכל הנמצא בתוכה. והמלך עשה פשרה ביניהם, שיתחנתו בנו של זה עם בתו של זה והאוצר יהיה לבניהם.

תמה אלכסנדר על פסק הדין הלזה, ואמר למלך: אילו היה מזדמן דין זה במדינתי, היו מסירים ראשו של זה ושל זה, והאוצר היה ניתן לבית המלך. שאל אותו מלך אפריקי לאלכסנדר: האם החמה זורחת בארצך? והאם הגשמים יורדים שם? ומשהשיב לו אלכסנדר בחיוב, אמר לו המלך, כי בודאי זריחת השמש וירידת הגשמים בארצו ומה שהארץ נותנת יכולה, כל זה בזכות הבהמות, משום (תהלים קמה, ט): ורחמיו על כל מעשיו.

וסיים שם במדרש: הדא הוא דכתיב (תהלים לו, ז): אדם ובהמה תושיע ה'. אדם בזכות בהמה. נמצא לפי זה, כי אפשר שירדו גשמים כסדרן והארץ תתן יכולה - רק בזכות הבהמות ובעלי החיים שמרחמים עליהם מן השמים, ובני האדם ניזונים בזכותם. אולם כשירדו גשמים בעתם בלילי רביעיות ולילי שבתות הוא בזכות בני האדם, וזהו: גשמיכם בעתם.

"ועץ השדה יתן פריו" (כו, ד).

ללמוד מתוך שמחה ושירה

עץ רומז לתורה, שנאמר (משלי ג, יח): עץ חיים היא למחזיקים בה. ועץ השדה בגימטריא: תלמוד ע"ה. פריו נוטריקון: ושפתי רננות יהלל פי. לומר, כי לימוד התורה צריך להיות בקול ומתוך שירה וזמרה. (אמרי חיים).

"והשיג לכם דיש את בציר" (כו, ה).

לימוד התורה מכניע את היצר

ע"י העמל בתורה מכניעים את יצר הרע. כמו שאמרו (קידושין ל:): בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תכלין. הסממן הגדול להכניע את יצר הרע הוא התורה הקדושה. ורמזו זאת בפסוק: והשיג לכם דיש - אותיות שד"י, את בציר - אותיות ביצ"ר. כי ע"י שמקיים 'בחוקותי

תלכו שתהיו עמלים בתורה', זוכה ששם שד"י ברוך הוא מכניע את היצר הרע. כי אותיות 'צר' במילואם כזה: יו"ד צד"י רי"ש והוא סופי תיבות: שד"י. לומר, שע"י שם שד"י מכניע את היצר הרע. וזהו שאמר: והשיג לכם די"ש שהוא שם שד"י - את בצי"ר אותיות ביצר.

וכה כתבו (סידור האר"י קול יעקב) בשם האר"י ז"ל, שבכל בוקר, כאשר אדם יוצא מפתח ביתו, יניח אצבעו הנקרא אמ"ה - העולה בגימטריא מ"ו כמספר מילוי שם ע"ב - על שם שד"י שבמזוזה, ויכוין להכניע את היצר הרע בכח שם שד"י, וכנ"ל.

וכן אמרו (עי' דגל מחנה אפרים פ' בשלח) על הפסוק (ישעיהו נה, א): כל צמ"א לכו למים, 'צמא' גימטריא: 131, גימטריא: סמא"ל. 'לכו למים', ואין מים אלא תורה. לומר שע"י לימוד התורה - מכניעים את הס"מ.

"וְאָכַלְתֶּם לַחֲמֶכֶם לְשִׁבְעַ" (כו, ה).

גם כששבעים אוכלים לחם

אפשר לומר, שכל כך יהיה להם הלחם עשוי ומתוקן, והארץ מוציאה החיטים טעימים ויפים כל כך, עד שאפילו אם האדם כבר שבע - יכול הוא לאכול את הלחם לבדו, על דרך (מגילה ז): 'רווחא לבסומי שכיח'. וזהו שאמר: ואכלתם לחמכם לשובע, אף שתהיו שבעים. ועל דרך שפירשו את הפסוק (בראשית מט, כ): מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. ופסוק (דברים ח, ט): אשר לא במסכנות תאכל בה לחם. ודוק. (נחל קדומים).

"וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאָרְצְךָ" (כו, ו).

עשו גי' שלום הקב"ה יפיל וישפיל אותו לארץ

אמרו חז"ל, עתיד השם יתברך בזמן הגאולה, להכניע ולהפיל את שר עשו ושבעים אומות העולם תחת יד ישראל, כמו שכתוב (ישעיהו מט, כג): "והיו מלכים אומניך". וזהו: ונתתי שלום בארץ, רצונו לומר, כשיפיל ויכניע את שרו של עשו, שהוא כמספר: 'שלום' [376], אז: ושכבתם לבטח בלי שום חטא, מכיון שאבדו המשטינים והמחטיאים, וע"י זה תהיו נקיים מחטא.

כמו שאמרו רז"ל (סוכה נב.) לעתיד לבא מביא הקב"ה את היצר הרע ושוחטו בפני הרשעים ובפני הצדיקים וכו'.

"וַנְתַּתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצִי" (כו, ו).

"עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו"

מתפללים אנו בסוף תפילת שמונה-עשרה ובסוף ברכת המזון: "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו". בכך שאנו חפצים בשלום - הדבר מובן. אבל מדוע לתלות זאת בכך שהוא עושה שלום במרומיו? אלא, דבר גדול צפון כאן, הסכיתו ושמעו. כך פתח הגאון הצדיק רבי יעקב גלינסקי זצ"ל את דרשתו:

כידוע, כל בריה שאין בה עצם - אינה מתקיימת י"ב חודש. ישנו סוג של זבוב, הנושך כצרעה ושמו 'בקא', שאינו חי אפילו יממה! וכך אמר רב (חולין נח:): "לית בקא בר יומא", לא תמצא ממין זה מי שהשלים יומו!

והקשה רב פפא לאביי, והלא ישנו פתגם השגור בפי העם: שבע שנים מרדה ה'בקית' על בעלה, באמרה: ראית לאדם שמן שעלה מן הנהר ומצצת דמו, ולא הודעת לי?! אכלת לבד - תחיה לבדך! שבע שנות רוגו וניכור! ואיך אמרו שאינם חיים אלא יום אחד? ענה לו: "בשנים שלהם" המדובר. "שבע שנים" שלהם, זו שעה וחצי, שעתיים.

והשאלה נשאלת: מדוע הביאו פתגם זה בגמרא, וכי מפתגמיהם אנו חיים?

אבל דבר גדול השמיעונו, לקח נוקב כל כך - גברת בקא, טיפשה שכמותך! כל חיך הם בסך הכל כמה שעות, ועל מה את מבזבזת אותם? על ריב שטותי עם בעלך, האם אכל לבד או לא?! חסרים לך בני אדם שתמצצי דמם?! על מה את רבה, ואת מי את מענישה! על מה את מבזבזת החיים הקצרים שלך!

הבקית - טיפשה גדולה, אבל אנו - הלא אנו חיים שבעים שנה! ואיך אנו יכולים לבזבז את חיינו על מריבות טיפשיות...

אבל "עושה שלום במרומיו" - כאשר נתבונן איך מסתכלים עלינו משם, ממרומים, מעולם הנצח - שכן חיינו קצרים בעיניהם יותר משקצרים בעינינו אנו חיי משפחת בקא! האין הם נדים ומרחמים עלינו?! (להתעדן באהבתך).

"והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם" (כו, ו).

מי היא החיה הרעה?

'והשבתי חיה רעה מן הארץ' - זו אגרת בת מחלת וסיעתה דילה. (זוהר הקדוש בחקותי, דף קיד.).
"וחרב לא תעבר בארצכם" (כו, ו).

עסק התורה מציל מחרב האויב

אמרו בסנהדרין (צד): על הכתוב (ישעיה י, כו): וחובל עול מפני שמן, אמר רבי יצחק נפחא: חובל עולו של סנחריב, מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה - ידקר בחרב זו.

וקשה, שלא מציינו בשום מקום כי מי שאינו עוסק בתורה חייב מיתה, ומה שאמרו במסכת פסחים (מט:): כי עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת, ורבי יוחנן אמר עוד, שעם הארץ מותר לקרעו כדג ומגבו - הוא הכל רק על דרך גוזמא והפלגה, להראות גנותן של עמי הארץ שאינם נחשבים למאומה, אבל להרגן באמת, בודאי הוא אסור (עיין תוספות שם, ד"ה וי"א), ואיך גזר חזקיהו על מי שאינו עוסק בתורה שידקר בחרב?

וכתב המהרש"א זצ"ל בחידושי אגדות שם, כי לפי שעכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, וזה שאינו עוסק בתורה, עושה עצמו כעכו"ם, לכן דין מיתתו הוא בחרב, כדין בן נח שמייתתו בסייף, ולא כדין ישראל שמייתתו בארבע מיתות בית דין.

ובאמת לא גזר חזקיהו מיתה על מי שאינו עוסק בתורה, רק רצה לזרז את ישראל על עסק התורה, משום שסנחריב כבש אז את כל העולם, וגם ביהודה לחם וכבש הרבה ערים בצורות, וחזקיהו בטח בה' אלהי ישראל, שבזכות התורה יצילם מידו, לזאת נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר, תדעו שכל מי שאינו עוסק בתורה, ידקר בחרב זו - היא חרב סנחריב המתהפכת עתה על פני כל הארץ, אבל מי שיעסוק בתורה בודאי יצילנו ה'. וכן היה, שכולם שמעו לו ועסקו בתורה, כמו שאמרו שם, שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, לזאת עשה להם הקב"ה נס, וחובל עול מפני שמן. וזו כוונת הפסוק: וחרב לא תעבור בארצכם כי התורה מצילה מן החרב.

הגר"א מכניע את הפריץ הרשע

פעם אחת עבר הגר"א סמוך לארמונו של פריץ מאותם פריצים שהיו נוהגים להתעלל ביהודים הנתונים לשלטונם. אותו פריץ שראה לפניו יהודי, עטוף בטלית ומעוטר בתפילין, מקלו

בידו ותרמילו על שכמו, שיגר את עוזריו להביאו לפניו. 'פתח פיך בשירת מה יפית' נתן עליו הפריץ בקולו. בו ברגע שהגר"א נענה לו ופתח בשירה, החל הפריץ להשתולל בצורה משונה למעלה מכוח אנוש, ותוך כמה דקות נפל ארצה חסר אונים. לאחר שחזרה אליו רוחו, החל הפריץ להתחנן לפני הגר"א שיסלח לו, נענה לו הגאון רק לאחר שהבטיח לו כי מעתה ואילך יתייחס כראוי ליהודים. וכן היה. (תולדות הגר"א ע"פ ספרו של הרב בצלאל לנדוי זצ"ל עמוד ע"ט).

הפורעים שטבעו בנהר

בשעת חלוקת פולין, השתלטה אנדרלמוסיא בוילנא. איכרים פורעים שונאי ישראל, ניסו לנצל את המצב ולפרוע פרעות בישראל. נטלו גרזנים וכלי משחית אחרים, והחלו לעלות על הגשר המוביל לרובע היהודי בוילנא. הגר"א שנמצא היה באותה שעה ב'קלויז', ניגש אל החלון, ומשראה את קבוצת הפורעים, פתח בתפילה חרישית, שומר ישראל שמור שארית ישראל. בו ברגע התמוטט הגשר ונפל למים, מרבית מהפורעים טבעו בנהר, ויתרם נפוצו לכל עבר, ולא היה פגע בבית ישראל. (הגאון החסיד מוילנא עמוד רנ"ג).

הפגז שנתקע

אחד המאורעות המופלאים בהם נתגלה כחו של הקב"ה לעין כל, אירע בתמוז תקנ"ד כארבע שנים לפני פטירת הגר"א, כאשר חילות הרוסים צרו על העיר ופתחו עליה באש. רבים מתושביה היהודים של וילנא נפלו באש חיל המצור, וביום אחד בלבד נמנו שלושים חללים יהודים ה' ירחם.

כשלושים יום ארך המצור הרוסי על וילנא, וביום השלושים למצור, היה זה בחמשה עשר באב, החליטו הצבאות הרוסים לפתוח בהרעשה כבדה ביריות תותח, בכדי להבקיע להם דרך לכבוש את העיר. משהבחינו ראשי קהילת וילנא בסכנה המאיימת עליהם, קראו עצרה. ובעוד הקרבות מתנהלים על העיר, התכנסו כל בני הקהילה לאמירת פרקי תהלים בבית הכנסת הגדול, הם נשיהם ובניהם, בבכי תפילה ותחנונים.

בעיצומה של התפילה, עלה הגאון רבנו אליהו אל ארון הקדש, פתח אותו, והחל לומר את מזמור 'ענך ה' ביום צרה. ולפתע נשמע קול רעם, ופגז תותח עבר בשריקה ופגע בגג בית הכנסת הגדול, לב כל העם יצא מפחד על מה שעומד לקרות. בו ברגע קרא הגר"א בקול 'בטל, בטל!'. כדור התותח נתקע בעובי הגג, והאש נעצרה.

הכובשים נכנסו לעיר בתופים ובצלצלים, ותהי הרוחה. לאחר שהרוסים כבשו את העיר, נודע כי אחד מאצילי פולין שהתגורר בוילנא לא נתן להחריב את העיר וכל אשר בה. ועל

כן ציוה לפתוח את שעריה לפני חיל רוסיה. היה זה בשעה שבני קהילת וילנא התכנסו לבית הכנסת להתחנן על שלומם.

זכר לתפילתו של הגר"א, השאירו את הפגז תקוע בתקרת בית הכנסת, ועד החורבן הגדול בשואה, עוד עמד אותו פגז לאות וזכרון לדורות עולם. (הגאון החסיד מוילנא עמוד רס"א).

"וְרַדְּפֹתֶם אֶת אִיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב" (כו, ז).

כמו גלית שנפל על פניו

מה שאמר 'ונפלו לפניכם לחרב', רצונו לומר, שיפלו על פניהם ממש, כמו גלית שנפל על פניו לפני דוד, בכדי שלא יטרח ללכת עוד שש אמות כדי גבהו, וכך יוכל לחתוך את ראשו בקל.

"וְרַדְּפֹתֶם אֶת אִיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב" (כו, ח).

כחה של תורה

דוד הכה שמונה מאות חלל בפעם אחת (שמואל ב' כג, ח), אלף חסר מאתים. אמר לפניו: רבונו של עולם! למה אני חסר מאתים? אמר לו: דוד בני, לא כן כתבתי בתורתך, אף על פי שאין בכם דברי תורה אלא דרך ארץ ומקרא בלבד, ורדפו מכם חמשה מאה, אבל אם תעשו התורה - איש אחד מכם ירדוף אלף. אבל אתה עשית רצוני ולא כל רצוני, רק בדבר אוריה החתי (מלכים א' טו, ה), לפיכך אתה חסר מאתים. (תנא דבי אליהו רבא, פ"ג).

כיצד יעקב אבינו ניצח את עשו

הובא בספר "מעשה רוקח" מסכת חגיגה (דף נב), כי כאשר בא עשו לקראת יעקב, בא וארבע מאות איש עמו. והנה, כל הנפשות שהיו עם יעקב, היו רק שבע עשרה, קטן וגדול כולם בלא פשע, ואין הפרש בין הילדים לגדולים. ואלו הן שבע עשרה נפשות שהיו עמו; יעקב וארבע נשיו עם דינה הרי שש, ואחד עשר שבטים [כי בנימין עדיין לא נולד], הרי י"ז.

אמנם, כנגד ארבע מאות של עשו היה צריך שיהיו עם יעקב לפחות עשרים, כמו שאמר הכתוב: ורדפו מכם חמשה מאה. ונמצא חסרים עוד שלשה.

אלא, יעקב בחכמתו חצה את הילדים לשני מחנות - ששה במחנה הראשון, ואחד עשר במחנה השני, כמו שפירש בזהר הקדוש (וישלח דף קסח: ע"ש). ומדוע עשה כן? משום שחשש

כי המחנה הראשון יהיה בספק אולי יתגבר עשו ח"ו [ודרך המלחמה כך הוא, שמעמידים מחנה מול מחנה, כי עשו גם כן חילק אנשיו לשני מחנות - מאתים ומאתים]. אך מחנה השני של יעקב ודאי שמתגבר, כי היו עמו אחת עשרה נפשות כנגד מחנה עשו שהיו לו מאתים. וזהו שאמר (בראשית לב, ט): אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו, כל מקום שאמר 'אם' הוא בספק, והיה המחנה הנשאר לפליטה.

אמנם קשה, והלוא יעקב בחר שבאבות, וכיצד הניח את המחנה הראשון בספק סכנה? ויש לומר, שבטח בזכות אבותיו הראשונים - אברהם ויצחק אביו. וזה רמוז בפסוק: וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונ"ה, וכתוב: אם יבוא עשו אל המחנה האח"ת והכהו, רצונו לומר, המחנה שהיתה השכינה שהיא אחת, ואז ודאי 'הכהו' - לעשו ולא ליעקב, כי האח"ת היא מיוחדת והיא מקום שכינה, והיה המחנה הנשאר לפליטה - כי ברור הוא שיש אחד עשר כנגד מאתים, כמו שאמרה התורה: ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. (דברי פי חכם חן).

ביאור ההפטרה

הקשר בין ההפטרה לפרשה

בהפטרה מסופר על התוכחה והפורענות שיביא ה' על ישראל, כשלא יעשו רצונו, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על התוכחות והפורענות שיביא ה' על ישראל, אם לא ישמעו בקולו.

תוכן ההפטרה

הנביא אומר שחוזקי ומשענתי הוא בורא העולם, שאני בורח אליו בעת צרתי, כי הוא יושיעני. ולעתיד לבוא יבואו כל הגוים מקצות הארץ ויאמרו: "אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין בם מועיל", וכי ראוי לאדם שאיננו אלהים, שיקום ויעשה לו אלהים? ואם כן כיצד עמי ליבו נוטה אחר האלילים? לכן חטאם זה חקוק לפני שלא אשכחנו. ואעניש אותם שכל ממונם ואוצרותיהם, ימסרו

ביד האויב, על שהיו מתגעגעים לאילילים כאדם המתגעגע לבנו, והואיל ולא שמרו על מצות השמיטה בארצם, עונשם הוא שינטשו ממנה, יצאו לגולה ויעבדו אדמה לא להם.

והנביא ממשיך ואומר: ארור הגבר אשר בוטח בבשר ודם ומסיר את לבו מה', כי העושה זאת יהא דומה לעץ אחד הנמצא במדבר בארץ יבשה ומלוחה, שכל הרוחות עוקרות אותו ממקומו, כך הבוטח בבשר ודם לא יהיה לו קיום, אך הבוטח בה', הוא מבורך, והוא דומה לעץ הגדל על פלגי מים ששורשיו מרובין ולא ידאג משום פורענות הבאה לעולם. וה' הבוחן לבות וכליות, הוא יודע מי בוטח בו ומי לא בוטח בו.

ואם רואים רשע מצליח ומתעשר במרמה ועושק, הרי עושרו לא יתקיים בידו ויאבד ממנו בחצי ימיו, כעוף "קרא" שהאפרוחים שבקעו מהביצים שדגר עליהם עוזבים אותו כי הוא לא ילדם. וסופו של אותו רשע יהיה נבזה ושפל, וכן העוזבים את ה' - יכרתו ויאבדו מהעולם, אך ישראל תקותן היא בה' יתברך. שאם הוא מרפא אותנו הרי נתרפא לעולם, ואם יושיענו - ניושע. כי בו אנו מתהללים ומתפארים.

ירמיה פרק ט"ז פסוק י"ט - פרק י"ז פסוק י"ד

יֵט יְהוָה עֵינַי אֹתָהּ ה' חֲזָקִי (מ"ד) וּמְעֵנִי מְקוֹם מַחֲסֵה לִי (מלבי"ם) וּמְנוֹסִי אֲנוֹס אֵלַיךְ שֶׁתְּצִיל אוֹתִי

בַּיּוֹם צָרָה אֵלַיךְ גּוֹיִם יִבְאוּ בִימֹת הַמַּשִּׁיחַ מֵאַפְסֵי-אָרֶץ מְקַצּוֹת הָאָרֶץ לְשׁוֹב

אֵלַיךְ לְעוֹבֵדךָ וַיֹּאמְרוּ אַךְ-שֶׁקֶר הֵם הָאֵלִילִים אֲשֶׁר נַחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ כִּי הֵם הִקְבִּילוּ

וְאִין-בָּם מוֹעִיל וְתוֹעֵלֶת (רד"ק): כִּי הִיעֲשֶׂה-לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים הָאֵם הָאָדָם שֶׁאִינוּ

אֱלֹהִים יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת אֱלֹהִים (מ"ד) וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים וְאִ"כ אֵיךְ עֲלֵתָה עַל דַּעְתָּה זֹאת הָאֲמוּנָה (רד"ק):

כֹּא אָמַר לוֹ הַקִּבְיָה לִירְמִיָּה לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעֶם לֵאלוֹ שֶׁאִינֶם רֹצִים לְשׁוֹב (רד"ק) בַּפְּעַם

הַזֹּאת בְּגֵאוּלָּה הַעֲתִידָה אוֹרִיעֶם הוֹכִיחַ וְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁאִנִּי ה' עֲיִי שִׁירָאוּ אֶת כַּח יָדִי

וְאֶת-גְּבוּרָתִי וַיִּדְעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּד וַיִּכְדְּרוּ כַחֲזִי וּמַלְכוּתִי (מלבי"ם) כִּי-שָׁמַי יְהוָה מוֹשֵׁל

וְשׁוֹלֵט לְקִיָּים גִּזְרֹתַי (רש"י):

יו: אַ חֲטָאת יְהוּדָה בעבודת אלילים, חקוקה בליבם כאילו היא כְּתוּבָה בְּעֵט בְּרָזֶל שאיננו נמחק (רש"י), וכן כאילו כתובה בְּצַפְרָן שעשוי מִשְׁמִיר שהוא ברזל חזק (רד"ק) וכפל הענין ואמר כי חטאתם חֲרוּשָׁה חרוטה בעומק [כמו המחרישה] עַל-לִיחַ לִבָּם בדפנות הלב וּלְקַרְנֹת וגם בקרנות [הבליטות שבזוויות (מ"ז)] מִזְבְּחֹתֵיכֶם חקוק וחרות חטאתם (מ"ד): בַּזָּכָר בְּגִיחֵם מִזְבְּחֹתָם כמו שהאדם זוכר את בניו ומתגעגע עליהם כן הם זוכרים את מזבחותם שבנו לע"ז וְאִשְׁרֵיהֶם עַל-עֵץ רַעֲנָן וכן זוכרים לאשרה אשר אצל עץ רענן (רש"י) ואשר עַל גְּבְעוֹת הַגְּבְּהוֹת: גַּ הָרָרִי [א] ההר שלי העומד בַּשָּׂדֶה והיא ירושלים היושבת בהר וסביבה הכל מישור חֵילָךְ העושר שלך כָּל-אוֹצְרוֹתֶיךָ לִבּוֹ [לביזה ולשלל] (מ"ט) אֶתְּנֶן בְּמַתִּיךָ שעשית בַּחֲטָאת לַשֵּׁם הַעֲכוּרִים בְּכָל-גְּבוּלֶיךָ אֶתְּנֶן לָבוֹ (רש"י): ד וְשִׁמְטָתָה על כרחך תשטט ארצך מחמת שלא שמרתם שנת השמיטה וּבְךָ אֲנִקֹּם (רש"י) ע"י שאגרש אותך (רד"ק) מִנְּחַלְתְּךָ [ב] אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהֶעֱבַדְתִּיךָ ועל כרחך תעבוד אֶת אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ כִּי-אֵשׁ קָדְחָתֶם בְּאִפִּי כי הבערתם את חמתי והגברתם את כעסי עַד-עוֹלָם תוֹקֵד אֲכַעֵס עליכם זמן מרובה (מ"ד): ה כֹּה | אָמַר יְהוָה אֱרֹר

עיונים והארות

[ואפשר דפירוש זה כפירוש רש"י].

ב. ורש"י פירש "מנחלתך" בגלל נחלתך שלא שמרת שביעית.

א. והרד"ק פירש החוטאים ועובדים ע"ז על ההרים נקראים "הררי" דעו לכם כי "בשדה חילך וכל אוצרותיך לבז אתן" וכו' ע"ש. והמלבי"ם פירש הר ציון העומד הנקרא "הררי" הוא "בשדה" שסביבו נחרבו הערים ונעשו כשדה,

הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם [ג] שאין שום עזר ממנו וְשֵׁם בָּשָׂר זְרָעוֹ ושם בטחונו
 וחוזקו בבשר ודם וּמִן-יְהוָה יִסּוֹר לְבוֹ מלבטוח בו (מ"ד): וְהָיָה הבוטה בבשר ודם
 כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה [ו] יהיה דומה לעץ יחיד במדבר (רש"י) וְלֹא יֵרָאֶה ולא ירגיש
 בִּי-יָבוֹא טוֹב הגשמים והטובה והברכה כי אינם יורדים עליו וְשָׁכַן תַּרְרִים ביושב גדול
 מחמת החמימות בַּמִּדְבָּר שהיא אֶרֶץ מִלְחָה שעפרה מלוח (מ"ד) וְלֹא תֵשֵׁב ואינה
 מיושבת (רש"י): ז בְּרִוְךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּיְהוָה ורק אם יבטח בו (רד"ק) וְהָיָה
 יְהוָה מִבְּטָחוֹ ה' יהיה לו למבטח ועזרה (מ"ד) שייצילוהו מצרותיו: ח וְהָיָה כְּעֵץ | שְׁתוּל
 נטוע (מ"צ) עַל-מַיִם [ה] סמוך למעיין מים (ת"י) וְעַל-יּוֹבֵל מקום יבול ופרי (מלבי"ם) אֲשֶׁר יִשְׁלַח
 שָׁרְשָׁיו ששורשיו מתפשטין לכל צד וגם שם יהיו על פלגי מים וְלֹא (ירא) יֵרָאֶה ולא יפחד

עיונים והארות

הקב"ה, שנאמר אותי עזבו מקור מים חיים. ועל יובל ישלח שרשיו - אף אותם שהיו מובלים לגיהנם הביאן וקרבן ליראתו של הקב"ה, דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן. ולא יראה כי יבא חום - בשעה שמל עצמו הרתיח הקב"ה אותו היום כדי שלא יצאו העוברים והשבים ונצטער. והיה עליהו רענן - אף העלים שנשרו ממנו היו רעננים, זה ישמעאל, שנאמר וגם את בן האמה לגוי אשימנו, ובשנת בצורת לא ידאג, שנאמר ויהי רעב בארץ, והוא היה בטובה, שנאמר ולאברם הטיב בעבורה. ולא ימיש מעשות פרי - בזקנותו הוליד בנים, שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (ילמדנו).

ג. ורש"י ביאר באופן שונה. וכן הרד"ק פירש בענין אחר עי"ש.

ד. והיה כערער - אם יבטח באדם יגלגל הוא יתברך לעת הצורך יתהפך לכל צדדיו ואין לו מכיר, כי אם כערער איש יחידי בערבה, כי האדם אשר בטח בו ואיננו או שנשתנה דעתו או שישכחהו וישליכהו. ועל הבוטח בעצמו בזרועו או חכמת לבו ולא בה' יגלגל שלא יצליח על ידי עצמו, כי אם אפילו בטוב הבא אל כללות העם לא יהנה הוא בכללם. (אלשיך)

ה. והיה כעץ שתול על מים - מדבר באברהם, נטוע אין כתיב כאן אלא שתול, שנעקר מעבודת אלילים ונדבק בהקב"ה, ואין מים אלא

כִּי-יִבֹא הֵם וְשָׂרַב וְהָיָה עֲלֵהוּ רַעֲנָן גַּם כִּי יִהְיֶה חוּם הָעֵלִים שְׁלוֹ יִהְיוּ רַעֲנָנִים וְרַטּוּבִים וּבְרִיאִים וּבְשֵׁנֶת בַּצָּרֶת שְׁאִין גִּשְׁמִים לֹא יִדְאָג לֹא יִזְקַק לוֹ וְלֹא יִמְיֵשׁ לֹא יִסּוּר מַעֲשֵׂוֹת פְּרִי כֵן יִהְיֶה הַבוֹטָח בָּהּ שְׁלֵא יַחֲסֹר לוֹ שׁוּם דָּבָר וְלֹא יִדְאָג מִהַצָּרוֹת הַמֵּתְרַגְּשׁוֹת בְּעוֹלָם (רד"ק):

ט עֶקֶב הַלֵּב לֵב הָאָדָם עֵקֶם וּמַעֲוֹת יוֹתֵר מִכָּל אֲבִרְיוֹ וְאִנְשׁ הוּא וְהוּא חוֹלָה חֹזֵק כִּי חוֹלָה בְּמַחֲלַת לֵב כִּי בּוֹטַח בְּבֶשֶׂר וְדָם (מ"ד ע"פ רד"ק), וְהוּא חוֹשֵׁב מִי יִדְעֵנוּ מִי יִדְעֵנוּ בּוֹ, לָכֵן אֹמֵר הַפְּסוּק, אֹלָם: י אֲנִי יִהְיֶה חֶקְרֵךְ לֵב דּוֹרֵשׁ אֶת הַלְּבָבוֹת בְּתֵן פְּלִיּוֹת [1] בּוֹחֵן מַחֲשַׁבֶת הַכְּלִיּוֹת הַיּוֹעֵצוֹת (מ"ד) וְלִתֵּת לְאִישׁ (כְּדַרְכּוֹ) פְּדָרְכָּיו פְּרִי מַעֲלָלָיו מִשְׁלֵם לְאִישׁ כַּפִּירוֹת מַעֲשָׂיו (מ"ה): יא קָרָא שֵׁם עוֹף (בְּלַעַז קוֹרְאִים לוֹ - קוֹקוֹ) שְׁהוּא דָּגֵר [2] מִצַּפְצָף בְּקוֹלוֹ לְמִשׁוֹךְ אֲפֻרוּחִים אַחֲרָיו, אֲבֵל

עיונים והארות

שמעון בן לקיש בצרור החיים ושני רעיו נתנו בשאל תחתית, ואמרו שני הרעים לפני הקב"ה, רבון העולמים, יש לפניך משוא פנים, הלא זה היה שודד עמנו בהרים, אמר להם זה עשה תשובה בחיים ואתם לא עשיתם תשובה. משל למה הדבר דומה, לאדם שמפרש בים, אם אינו לוקח בידו לחם מארץ נושבת ומים אינו מוצא בים מה לאכול ומה לשתות, כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו לאחר מותו אין לו תשובה, על זה נאמר אני ה' חוקר לב וגו' (ילק"ש).

ז. קורא דגר - לפי שאמר: "לתת לאיש כדרכו", אמר: אל תתמוה על הרשע שהוא מצליח בנכסים איך לא יתן לו האל יתברך כדרכו? עלינו לדעת, כי הרשע שאין עושרו במשפט, גם הוא לא יתמיד לו עושרו לאורך ימים, אלא יצא מתחת ידיו בחצי ימיו, והמשיל אותו ל"קורא" - עוף הרובץ על ביצי

ו. בוחן לב - למה הוא מזכיר הלב והכליות יותר מכל האברים, אלא העינים הולכים אחר הלב, ואזנים הולכים אחר הלב, ורמ"ח אברים הולכים אחר הלב, ולפי שהכליות יועצות אחר הלב והלב גומר, לפיכך אינו מזכיר אלא אותם בלבד, והקב"ה בוחן אותם, וכן הוא אומר ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך כי כל לבבות הוא דורש, אלו שני לבבות, יצר טוב ויצר הרע (שוח"ט).

בן עזאי אומר תדע לך כח התשובה, בא וראה מר' שמעון בן לקיש שהיה הוא ושני רעיו שודדים בהרים וגוזלים כל אשר יעבור עליהם, מה עשה, הניח לשני שודדים ובוזזים ושב אל ה' אלקי אבותיו בכל לבו, בצום ובתפלה, והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה ועוסק כל ימיו בתורה ובמתנות עניים ולא שב למעשיו הרעים, ונתרצה לו הקב"ה. וביום שמת הוא מתו שני רעיו, ונתנו לר'

וְלֹא יִלָּד הוא לא ילד (רש"י), וי"א דוגר על ביצים לא לו, ואלו כשיגדלו יבינו שהוא לא ילד ויברחו ממנו

ה' עֲשֵׂה עֲשֵׂר וְלֹא בְּמִשְׁפָּט לא ביושר אלא במרמה, עושר זה לא יתקיים בידו,

אלא **בְּחֵצֵי (יְמוֹ) יָמָיו יַעֲזֹבֵנּוּ** או שהוא ילקח מוקדם או שהכסף ילקח ממנו **וּבְאַחֲרֵיתוֹ**

יְהִי נָבֵל בסופו יהיה בזוי ושפל (רד"ק): יב לפי שבא לומר "כל עוֹבֵד לֹא יבוֹשׁ" התחיל בקילוסו של מקום

עיונים והארות

תחיה וירשת את הארץ אשר ה' א-להיך נותן לך". וזהו עניין "קורא דגר ולא ילד", שהתרגולת המגדלת את אפרוחיה שלה, אין לה צורך לשרוק לאפרוחיה שיבואו אצלה, כי הם באים מעצמם, לא כן הקורא המגדל אפרוחים שאינם שלו, שצריך לצפצף ולשרוק תמיד אל האפרוחים שיתאספו אליו, כי הם בורחים תמיד ומתרחקים ממנו, כי לא הוא הולידם לכן חושבים אותו לזר. וכן הנמשל: הוא הממון הבא ביושר לעומת הממון הבא שלא במשפט וביושר.

ואפשר להסביר עוד על פי האמור (ויקרא רבה יז, ד): "אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה" שאם האדם חטא מענישים אותו תחילה בממונו, ככתוב (פסחים ק"ח): "עשיר בשורו, עני בשיו (בשה שלו) ואלמנה בתרגולתה", וזה כופר פדיון נפשו. והסברא מחייבת, רק אם ממנו בא לו בכשרות, מכפר עליו, אבל אם ממנו בא על ידי גזל, אונאה ותרבית (ריבית), בודאי אינו מכפר עליו ומידת הדין פוגעת בו - ה' יצילנו.

ובאחריתו יהיה נבל, באחרית ימיו, יהיה גרוע ממי שלא היה לו עושר בימיו כלל, אף על פי שלא היה עשיר מימיו, אבל לא היה נבל-רע, אולם הוא ישאר נבל, כי ישאר בו הטבע לעשוק ולעשות נבלה (מלבי"ם).

עוף אחר ומחמם אותן, וכאשר יבקעו הביצים הן ויצאו האפרוחים - לא יהיו כבניו ולא ילכו אחריו, אלא יעזבוהו ולא יכירוהו - גם הרשע העושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבונו, או ימות הוא ויעזוב עושרו לאחרים, ולא ישלים ימיו עם אותו עושר ויהיה נבל באחריתו (רד"ק).

ידוע כי ממון הבא לאדם בצדק וביושר מתקיים בידו, ככתוב (משלי י', כב): "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה", ונרמז (רות ב, ח): "אל תלכי ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה", וזהו מאמר ישעיה (סה, כב-כג): "לא יבנו ואחר ישב, לא יטעו ואחר יאכל, כי כימי העץ ימי עמי, ומעשה ידיהם יבלו בחירי, לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם", והרצון בזה כי שתי סיבות יש - שהאחד בונה והאחד יושב; האחת כי יארכו ימי הבונה כימי הבניין, והשניה כי בא עושר וגזל ביתו ממנו. לכן הבטיח הקדוש ברוך הוא בשני דברים אלו, "לא יבנו ואחר ישב", הסיבה האחת "כי כימי העץ ימי עמי", ואם כן יארכו ימיו של הבונה כימי הבנין. וכנגד הסיבה השניה אומר: "לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה", שלא תהיה להם בהלה ומוקש מעושר וגזל, "כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם" - שלא יפשוטו ידיהם בגזל. וזהו שאמר הכתוב (דברים טז, כ): "צדק צדק תרדוף למען

(ר"ט), ואמר כמו ש**כִּסָּא הַכְּבוֹד** [ח] שזוכן בשמי **מָרוֹם** שד"ס השמים העליונים **מִרְאִישׁוֹן** [ט]

מקדם, שד"ס מעידים על מציאותו ועל כבודו, כן הוא השרה השכינה ב**מְקוֹם מְקַדְּשָׁנוּ** להורות שמשגיח

הוא אף בעולם השפל (ר"ק): **יְיָ מְקוֹנֶה יִשְׂרָאֵל** תקוותן של ישראל היא אליך **יְהוָה** [י] יתברך,

ואתה מבטח לכל הבושתים בך, אבל **כָּל-עֲזוֹבֶיךָ** כל העוזבים אותך ובושתים באדם (ר"ק) **יִבְשׁוּ** תגיע

להם בושה וכלימה **(יִסוּרִי) וְסוּרִי** והסרים ממנו שלא שומעים בקולו **בְּאַרְצֵי יִפְתָּבוּ** יכתבו

בספר שירדו לתחתיות הארץ **כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם-חַיִּים** מעין מים נובעים שאינם פוסקים (מ"ד)

אֶת-יְהוָה: יְיָ רִפְאֵנִי יְהוָה רפאני אתה ה' ולא על ידי שליח, וא"כ **וְאֶרְפָּא** [יא] אני

עיונים והארות

הטמא צריך ללכת למקוה ולטבול בו, כך הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל. וממשיך המדרש ואומר על הפסוק (תהלים ד, ה): "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אני אמרת לך, כשאתה מתפלל התפלל בבית הכנסת שבעירך, ואם אין אתה יכול להתפלל בבית הכנסת, התפלל בתוך שדך, התפלל בתוך ביתך, ואם אין אתה יכול להתפלל בתוך ביתך, התפלל על מטתך, ואם אין אתה יכול להתפלל על מטתך, הרהר בלבך, זה שנאמר: "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". מהו ודומו סלה? אמר רבי יודן: ובלבד שתידום מאותה עבירה שבידך. ואם אתה עושה כן, כתוב אחריו "זבחו זבחי צדק", מעלה אני עליך כאילו בנית מזבח, והקרבת עליו עולות וקורבנות הרבה.

יא. רפאני ה' ורפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה - אפשר ידידוע כי כאשר האדם חולה בגופו היינו מסיבת עונו והחולי העיקרי הוא בנפשו שפגם באבר או בגיד המתיחס אליו אותה המצוה

ח. כסא כבוד - שנו רבותינו שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הם תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, ובית המקדש, וכסא הכבוד, ושמו של משיח. כסא הכבוד ובית המקדש מנין, שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו (פסחים נ"ד).

ט. ובתרגום יונתן פירש שהפורענות תבוא על הרשע מן השכינה שעל כסא הכבוד עי"ש.

י. מקוה ישראל - מובא במסכת יומא (פה): אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמיים, שנאמר (יחזקאל לו, כה): "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם"; ואומר (ירמיה יז, ג): "מקוה ישראל ה'" - מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל. ממשיך על זה המדרש (תהלים ד, ט): מי ראוי ללכת אצל מי, המקוה אצל הטמא או הטמא למקוה? הוי אומר,

אתרפה לעולם ולא יחזור לי החולי **הושיעני** הושיעני אתה ה' מן הקמים עלי ולא ע"י שליחים **ואושעה**

ואז יהיה נושע לעולם וכפל הענין לומר שאין ביד מי להושיע לי זולתך (מ"ד) **כי תהלתני אתה** בך אני

מתהלל ומתפאר שתצילני מידם (רד"ק):

עיונים והארות

חולי עמו ישראל ר"ת גימט' רפ"ח לברר רפ"ח ניצוצין ע"כ מה שאני זוכר.

ואפשר שז"ש רפאני ה' וארפ"א גימטריא רפ"ח שיתבררו רפ"ח ניצוצין הושיעני ואושעה ר"ת גימטריא י"א רמז לי"א סמני הקטורת דצריך לבררם והם מבחינת ה"ו כנודע ותהיה לי רפואה שלימה כי כאשר יושלמו הבירורין תפרה ישע וזהו הושיעני ואושעה (צוארי שלל).

שביטל ממ"ע או שעבר על ל"ת כמו שביאר באורך רבינו מהרח"ו זצ"ל בשערי קדושה ע"ש באורך. וז"ש רפאני ה' בנפשי וארפא בגופי הושיעני מיד המקטרג הנברא בעוני ועומד לקטרג בשמים על נפשי אושעה מהיסורין שבגופי. כי תהלתני אתה ואין לי גואל מבלעדיך.

א"נ במה שראיתי בספר חזיונות לרבינו מהרח"ו זצ"ל מכתובת ידו יד הקדש שכתב שם דרבינו האר"י זצ"ל ציוה לו בחלום שיכוין רופא

שאלות ברש"י על הפרשה

א. האם "בחוקותי תלכו" הכוונה לשמור מצוות?

תשובה.....

ב. הסבר: ונתתי גשמיכם בעתם.

תשובה.....

ג. ועץ השדה - באלו אילנות מדובר? ומה יהיה לעתיד?

תשובה.....

ד. הסבר: והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע.

תשובה.....

ה. הסבר: ואכלתם לחמכם לשובע.

תשובה.....

ו. מאין לומדים שהשלוש שקול כנגד הכל?

תשובה.....

ז. הסבר: וחרב לא תעבור בארצכם - האם הכוונה רק למלחמה?

תשובה.....

ח. ונפלו לפניכם לחרב - איזה חרב?

תשובה.....

ט. ורדפו מכם חמשה מאה, ומאה מכם רבבה ירדופו - הסבר: מכם. והסבר איך חמשה כפול עשרים הם

מאה ואילו מאה כפול מאה הם רבבה במקום מאה כפול עשרים ויהיו אלפיים?

תשובה.....

י. הסבר: ואכלתם ישן נושן.

תשובה.....

יא. וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור - מדוע התורה מונה מיעקב

אחורנית ולא אברהם יצחק ויעקב?

תשובה.....

יב. הסבר: כי יפליא נדר.

תשובה.....

יג. ואם מבן חמש שנים - האם קטן בגיל זה יכול לנדור?

תשובה.....

יד. ואם כל בהמה טמאה - האם מדובר בבהמה טמאה? ומה לומדים מכאן?

תשובה.....

